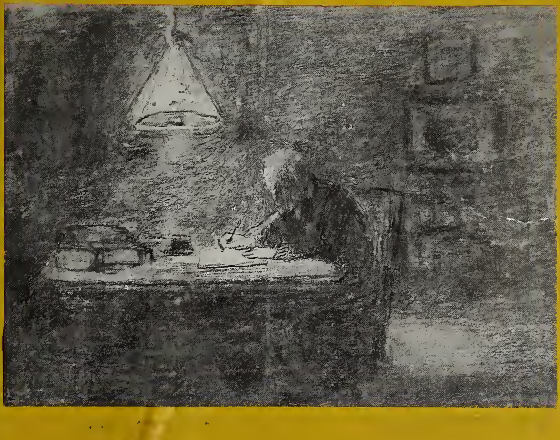
SPANJE

EEN REISVERHAAL

DOOR

JOZEF ISRAËLS

Liesbet
juli 1911

SPANJE

SPANJE

EEN REISVERHAAL

DOOR

JOZEF ISRAËLS

MET REPRODUCTIES NAAR TEEKENINGEN VAN DEN SCHRIJVER

'S GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF

ALEIDA.

Eens bloeide in mijn stillen hof
Een lieve bloem, een teedre plant.
Daar kwam een rukwind, brak haar af
En wierp haar neer in 't dorre zand.

Dit is het beeld der lieve vrouw,
Die eens de vreugd mijns levens was,
En in wier oogen ik mijn troost,
Mijn weelde en mijn voorspoed las.

Zij is niet meer; maar altijd nog
Vervult haar beeld mij, uur en tijd,
En zoo heb ik dit kleine boek
Aan haar gedachtenis gewijd.

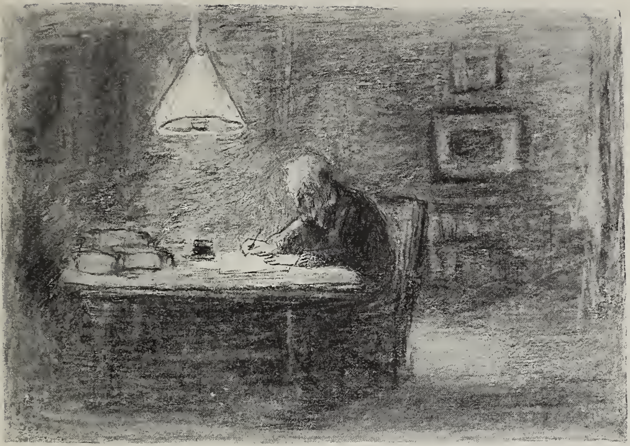
INHOUD.

	BLZ.
OM TE BEGINNEN	3
HET REISGEZELSCHAP	6
ONDER WEG	8
PARIJS	11
IN DEN TREIN.	14
EERSTE DAGEN IN SPANJE	21
BURGOS	29
MADRID	39
KERMIS	45
WEÊR HET PRADO	49
STIERENGEVECHT	53
EL ESCORIAL	58
TOLEDO	63
ZONDAG IN TOLEDO	68
CORDOVA	75
DE DOM VAN CORDOVA	78
SEVILLA	86
KERKFEESTEN	94
MURILLO	104
AFRIKA	107
TANGER	115
AFRIKAANSCH LANDSCHAP	121
VERTREK UIT TANGER	125
GIBRALTAR	127
ALGESIRAS	128
DE FERIA	133

INHOUD.

	BLZ.
RONDA	138
GRANADA	147
HET ALHAMBRA	149
ZIGEUNERS	155
WANDELINGEN.	161
BERGTOCHT.	166
WEÊR MADRID.	171
VALENCIA	177
DE CID	180
NAAR BARCELONA	188
BARCELONA.	191
VERTREK UIT SPANJE	202

Alles heeft zoo zijn eigenaardigheid — wat men met schilderen doet, kan door geen muziek of letterkunde bereikt worden, daarentegen als men een verhaal wil doen of zijn denkbeelden over een en ander wil doen kennen, daarvoor is spreken of schrijven noodzakelijk — en zoo heb ik dan voor deze enkele maal het smijdige penseel voor de stalen schrijfpen verwisseld en de veelkleurige verven terzijde gesteld om mij met den soberen inkt te behelpen.

OM TE BEGINNEN.

Hier op de tafel, waaraan ik zit te schrijven, ligt een klein boekje, dat ik altijd met een zekere voldoening in handen neem. Wel kan men zien, dat het lang gebruikt en geraadpleegd is, want de blaadjes zijn gekreukt en het bandje bijna versleten, maar dat kon wel niet anders, want het is zoo lang de trouwe bewaarder van al mijne opmerkingen en overdenkingen geweest en alles, wat ik op de reis, waar ik u van vertellen wil, zag of hoorde, heb ik er in opgeteekend.

Bezorgd als ik was voor zijn behoud, dacht ik dikwijls dat het voor mij verloren was; dán was het in dezen, dán weer in een anderen zijzak geborgen, of wat erger was begraven

in een portefeuille met teekeningen van allerlei aard en grootte; maar gelukkig, in weerwil van dat alles, in weerwil van overal meegenomen te zijn en de vreemdste plaatsen van berging ondergaan te hebben, is het eindelijk bij mijn tehuiskomst hier te rechter plaatse aangeland.

Maar nu geloof ik zeker, wanneer iemand uit nieuwsgierigheid of belangstelling een blik zou werpen in mijn kleine boek, dat hij het met schouderophalen ter zijde zou leggen.

Hij zal niets begrijpen van al die teekens en teekeningetjes met kruisjes en uitroepingsteekens aangevuld, een wirwar van rood en zwart krijt, waar landschapjes en figuurtjes geteekend zijn en waar overheen met pen en inkt allerlei op- en aanmerkingen geschreven zijn, hier en daar doorgehaald en uitgewreven.

Voor mij echter is dat geheel anders. Ik behoef er slechts een oogenblik mijn aandacht aan te wijden en ik ben dadelijk op de plaatsen die het aanduidt, ja! bij den eersten oogopslag hoor en zie ik weer alles, wat het mij in herinnering brengt. Teekens en lijntjes krijgen leven en beweging. Ik rijd weer op mijn grauwtje door de heerlijke hoogten van de Sierra Nevada, ik hoor weer de hoera's van de wilde opgewonden menigte bij de stierengevechten; dan weer komen duidelijk voor mijn geest de schilderijen uit het museum van het Prado; ook het woeste Tanger, het edele Granada en nog zooveel meer komt weer duidelijk voor mij staan. Teruggekeerd in mijn eigen huis en leuningstoel, zat ik dikwijls bij het stille licht der lamp over dat boekje te droomen en het kwam over mij om al wat daarin was te ontwarren en op te schrijven. Nu heb ik eenige orde in de wildernis gebracht en ik zal beginnen met te vertellen hoe ik op een mooien morgen in April in mijn tuin stond en daar bezig was mijn reis te overdenken.

Het was op een vroegen morgen in April, wat waaierig en koel, zooals dat bij ons meestal is, maar de zon scheen vroolijk uit de met witte wolken bezaaide blauwe lucht. Zij schitterde in elk bedauwd grasje van den tuin en op de pas ontloken roze bloesems van mijn perzikboompjes. In mijn woonkamer was het al bizonder heerlijk. Drie ramen stonden open naar het Malieveld en de takken en het gebladerte der voor het huis staande groote boomen zou iemand doen denken, dat mijn kamer in een tuin gebouwd is. En hier ben ik omringd door schoone vrouwengestalten; aan den eenen kant hangt de Madonna van Rafaël uit Dresden en aan den andere de Madonna van Holbein, en onder elk dezer heiligen hangt een afbeeldsel van haar, die ik zelf tot heilige heb verklaard. Wat verder hangt de Nachtwacht van Rembrandt, die mij altijd herinnert wat tooverij in het schilderen zit. En wanneer dan door dat alles 's morgens de zon dartelt en speelt, het ontbijt gereed staat en het theewater zingt, dan zie ik verheugd rond in dat kleine brokje wereld, voor mij geheel ingericht.

HET REISGEZELSCHAP.

Met een ging de deur open en twee jonge lieden traden binnen. Het was mijn zoon, begeleid van een jongman bijna van denzelfden leeftijd en gestalte. Mijn vriend Erens, zeide hij, terwijl hij hem voorstelde. Ah zoo, riep ik uit, terwijl ik hem mijn hand toestak, de schrijver van Berbke is mij welkom. Buigend en lachend zei Erens: Nu waarlijk deze dame had ik niet ter introductie durven meenemen.

Intusschen, deze Berbke-vertelling had mij indertijd zeer aangedaan. Het is een simpel verhaal van een onnoozel, half wijs boerenmensch, die overal waar zij zich vertoont wordt uitgelachen en waar zij als meid in dienst treedt wordt weggezonden, en die eindelijk verhongerd en vervuild bij den weg dood wordt gevonden — figuren, landschap en omgeving, het was alles gezien en gevoeld.

Ik zie reeds, zei mijn zoon, dat ik goed gedacht heb; ik wilde u namelijk voorstellen mijn vriend als dritte in unserem Bunde mee te nemen, en met ons drieën, als gij het goedvindt, de reis te aanvaarden. Dat treft bijzonder, zei ik, want schilders zien alles naar den uiterlijken schijn en dat moet ook; want dat alleen is hun gebied. Maar het is toch een

voorrecht een philosoof en dichter met ons mee te voeren om de dieper liggende wenken van het voorbijgaande op te vatten en vast te houden.

Een hoop boeken, die de „jongeheer" beneden had laten liggen, werden naar boven gebracht. Kijk eens hier, riep hij, hier hebben wij prachtige lectuur om ons onderweg eenigszins voor te bereiden: Philippe II, roi de toutes les Espagnes, d'apres des documents récemment découverts; dan een aangenaam geschreven boekje van Théophile Gauthier over zijn reis door Spanje. Voorts l'Escorial, ses tableaux et sa bibliothèque; verder een prachtig boekje van een mij onbekend auteur, l'Espagne chevaleresque, en een bundeltje Lettres sur l'Espagne van allerlei lieden, mannen en vrouwen, en als we dat alles doorgezien hebben, heb ik hier nog de Cid en van Calderon en van Lope de Vega eenige tooneelstukken.

Mijn hemel wat een boeken, riep ik, dat mag alles heel mooi zijn, maar ik ben in het bezit van wat ons meer direct helpen zal; het zijn twee boeken, die ons als reisgidsen dienen kunnen; de een is van een beleefden uitvoerigen Franschman, Germond de la Vigne; de andere is van een krassen en nauwkeurigen Duitscher, Hartleben. Wij zullen ze soms met elkander zien strijden en zien wie gelijk heeft.

Nu schoven wij alle drie om de tafel. Een groote kaart van Spanje werd er op uitgespreid en met boeken en papieren zaten wij daar, afstanden en hoogten berekenend, en zoo reisden wij reeds in onze phantasie over de rivieren en bergen van Spanje tot aan Cadix, tot aan Marokko en naar Tanger, de meest nabij gelegen stad van het donkere Afrika.

ONDER WEG.

Vom wunderschönen Monat Mai den eersten dag hadden wij voor onze afreis bestemd. Alles werd in mijn huis nog eens doorloopen, van den kelder tot den zolder en... mijn atelier! Ja nog even een afscheidsgroet aan mijn werkgrot, die mij altijd wil binnen houden; maar dan ook vloog ik haastig naar beneden mijn reisgezelschap tegemoet, dat reeds met smart zat te wachten.

Buiten stond de reiskoets voor de deur, omringd door de gewone nieuwsgierigen en toen van ieder afscheid was genomen, fluisterde mijn zorgvolle vriend van Witsen mijn zoon in het oor: Zult gij goed op den ouden heer passen? O, riep mijn zoon, heb daar geen zorg voor; van dit oogenblik af ben ik courier, betaalmeester en oppasser, alles wat u maar wilt en onze vriend Erens zet alles op rijm. Vooruit maar, koetsier, de weg op naar Spanje.

Zoo reden wij dien dag de wereld in, gespannen op alles wat ons voor zou komen. Hollandsche schilders zijn vreemde lui om een reis te ondernemen. Zij hebben nauwelijks plaats genomen in den waggon, of zij beginnen met hun land te bewonderen; bij Rotterdam begon het reeds. Kijk, die wolk-

schaduwen over de weiden en daar die wilgenboomen, die zich in het watervlak spiegelen; jammer dat er niet dadelijk een studie van te maken is. 't Is nergens zoo mooi als bij ons.

In België wordt inderdaad het landschap, de vergezichten, de huizen en figuren veel minder aantrekkelijk, maar wij waren spoedig verder, knepen onze oogen dicht bij de vestingwerken van Antwerpen en stapten in Brussel uit als ons eerste station.

Natuurlijk hadden wij gedacht ons in Brussel na den eten vroeg ter ruste te begeven, maar onze kellner kwam pluimstrijkend en buigend naar ons toe en vroeg of hij voor ons plaatsen zou bestellen voor Wagner's „Tristan und Isolde", „eine schöne Abendunterhaltung", zooals hij het noemde, en zoo vielen wij dan in het begin van onze reis in de armen der meest hartstochtelijke liefdesbetuigingen, die in de muziek geschreven zijn.

Ach wat had ik liever de hemel voor mij zien open gaan in Figaro's Hochzeit; maar toch ook dit meesterwerk wilde ik kennen, want hoeveel schoons is er niet — al is het niet juist dat enkele wat uw eigen hartebloed raakt, daar het u treft alsof het uit diezelfde atmosfeer komt waarin gij zelf leeft en jubelt. — Zoo dan gingen wij heen; daar zat ik en liet de stroomen der heerlijke harmoniën van Wagners poëem over mij heen gaan; ik wilde tot het einde blijven, tot het eindelijk einde, en toen ik geslagen en verdrukt door al het geziene en gehoorde als eene verlossing het gordijn zag vallen, keek ik om naar mijne reismakkers.

Ah! zeide de bediende, ces messieurs n'y ont pas tenu. Zoo wandelde ik alleen in den maneschijn, droomend en mijmerend naar mijn hotel. Had ik mij vermaakt, was ik bekoord door de tooverij die om mij heen had gespeeld? Ik kon er mij geen juiste rekenschap van geven, ik was onder

een niet te beschrijven zenuwachtigen indruk gebracht door de muziek van liefde en verlangen, die nog om mij heen ruischte — — — zoodat ik zonder het te weten in bed lag en in slaap viel met de gedachte, zeer zeker bij mijn ontwaken de edele Isolde aan het hoofdeinde van mijn Brusselsch ledikant terug te vinden.

Toen ik wakker werd stond niet Isolde, maar stonden mijne twee reismakkers voor mij, om zich te verontschuldigen over hun stil verdwijnen van gisteren avond. Zij waren overmand van geeuwen en slaperigheid en schaterden het uit van de pret die zij gehad hadden in een café-chantant, dicht nabij het hotel. Zij riepen mij om beneden te komen en te ontbijten vóór de trein naar Parijs ging vertrekken.

PARIJS.

Voor hen, die naar een vreemd land reizen is het gaan over Parijs, zooals het nu op onzen weg lag, een spaak in het wiel. Kan men dan Parijs zoo maar doortrekken, zonder zich eenige dagen op te houden? De trein naar Madrid gaat driemaal per week en zoodoende konden wij met goed overleg onzen tijd aangenaam gebruiken.

Parijs is voor veel goede menschen de stad van pret en pleizier. Die boulevards ook, met al die heeren en dames, die daar voor de koffiehuizen zitten te kijken, waar niets te zien is, en die zich verdringen om nergens naar toe te komen. Het is of die menigte daar altijd gezeten heeft en er ook altijd zal zitten.

En dan die schitterende danstuinen, Jardin de Paris, of hoe zij verder heeten mogen, verzamelplaatsen van luchtige vrouwen en gevaarlijke leegloopers, waar een schreeuwende verlichting niets beschijnt dan smakelooze prieeltjes en zaaltjes met spiegels en buffetten en waar overal een luidruchtige vroolijkheid heerscht; s. v. p. onder toezicht der politie.

Maar men kan ook als een groot heer in een rijtuig gezeten, het Bois de Boulogne op en neer rijden, omringd

door honderd andere rijtuigen, die met hetzelfde doel, of liever zonder doel op en neer, heen en weerom rijden, stapvoets in eene lange file achter, voor en ter zijde, altijd dezelfde paardenkoppen en koetsiers, tot men eindelijk tusschen een opgehoopte menschenmassa weer naar huis kan rijden. — Misschien hebt gij eerst in een restaurant een schaduwrijk plekje willen opzoeken, maar bij de volte van menschen is u dit nauwelijks gegund en als gij wat lang vertoefd en niet genoeg verteerd hebt, kan u de plaats opgezegd worden, omdat zij voor den restaurateur onvoordeelig wordt. Par exemple, vous aimez ça? moi pas.

Maar spreekt mij van het werkelijk vroolijke en interessante Parijs, de schilderachtige stad, de voortreffelijke theaters, de gezellige matinees, de muzikale uitvoeringen, lezingen en tentoonstellingen van bijzonderen aard, en de heerlijke wandelparken, vol geurige bloemen en planten, die kostbare musea en bibliotheken, die vele openbare gebouwen, waar men zich zoo spoedig tehuis gevoelt, door de aangename inrichting voor de bezoekers. Dat is het wat Parijs tot die eenige wereldstad maakt, waar ieder, welk vak van wetenschap of kunst hij ook beoefent, of aan welke liefhebberij hij ook de voorkeur geeft, van alles vinden kan, wat hem bezig houdt en waar hij meestal meer zal tegenkomen, dan hij gedacht had er te vinden.

In den korten tijd, die wij besteden konden, hadden wij daar weer de bewijzen van. Op goed geluk gingen wij een theatertje binnen, waar eene conférence gehouden werd. Een deftig heer zat daar en verduidelijkte een gedicht, dat daarop door eene jonge dame werd voorgedragen en zij deed dit met een smaak, met eene duidelijkheid en lieve gevoeligheid, dat men waarlijk meenen zou, dat de fransche taal de eenige is, waar men zoo iets mee zou kunnen bereiken. En dan die acteurs, zelfs die van het Palais Royal, is het niet, alsof die

menschen de situaties werkelijk doorleven die ze te aanschouwen geven en alsof ze niet weten, dat ze op de planken staan. Dan weer eene allerkeurigste tentoonstelling van de werken van Paul Renouard, alleen waard om er een reisje voor te maken. Maar wij werden ook de dupe van onze nieuwsgierigheid om de tentoonstelling des peintres indépendants in te gaan. Hier hadden symbolisten, libres esthetici, pointilleurs en naturisten elkander uit alle landen de handen gereikt; eene Hollandsche dame zelfs had er iets griezeligs ten toon gesteld. Maar een goed glas wijn en een dineetje maakte alles in orde, de termijn was daar, om Lutetia vaarwel te zeggen en wij spoedden ons met pak en zak naar de Gare d'Orleans.

IN DEN TREIN.

Het zal zoo wat des namiddags half zes geweest zijn, dat ons drietal bij den trein aankwam en na lang zoeken, door een conducteur naar het door ons afgehuurd compartiment gebracht werd.

Het was een zeer lange en groote trein, de train de luxe die ons tot San Sebastian zou voeren; de conducteur, een Spanjaard met deftige manieren, wees ons onze afgehuurde plaatsen aan en wij richtten ons behoorlijk in om alles comfortabel voor den dag en den nacht in orde te hebben. Nu gingen wij met groote nieuwsgierigheid alles bezien wat in dien samengestelden trein, met restauratie, rookkamer en

verdere omstandigheden te zien was; maar ziet, toen wij van onzen tocht in ons compartiment no. 7 terug kwamen en ons vroolijk in de handen wreven om uit dit vreemde mengelmoes gezellig onder ons te zijn, keken wij verwonderd en teleurgesteld op.

Wij vonden daar een oudachtig heer, die dood op zijn gemak zich van zijn schoenen ontdeed, zijn slofjes aantrok en zijn wollen reismuts lekker over zijne ooren trok, zakdoek en snuifdoos op ons tafeltje neerlei en zich recht behaaglijk scheen te gevoelen op de plaats, die wij afgehuurd hadden. Wij keken elkander aan en wisten niet hoe wij het hadden.

Mais, monsieur! begon ik, met eenigszins ingehouden boosheid, monsieur, ik meende hier alleen te zijn met mijne reismakkers; zoude ik mij misschien bedrogen hebben en niet op de plaats zijn, die voor ons bestemd was? — Ik wist zeker, dat ik mij niet bedrogen had en zeide dat slechts, om den man te beduiden, dat hij zich onbehoorlijk gedroeg; ik luisterde niet naar zijn betoog, riep woedend door het raampje om den conducteur en ging toen met een rood gezicht en trillende handen weer zitten.

Ik geloof, dat wij alle drie zeer boos keken naar den indringer, die ons dadelijk bij het begin onzer reis het leven bederven zou.

Ons mannetje echter draaide zich met een zeer vriendelijk en voorkomend gezicht naar ons toe, en ging bedaard op de betwiste plaats zitten. Kalm en rustig glimlachend zei hij: Wel zeker, mijne heeren, het zijn uwe plaatsen maar ziet hier, hier is ook de mijne. Hij liet hoogst beleefd zijn plaatsbiljet zien en bewees ons allervriendelijkst, dat wij ons vergist hadden met te gelooven, dat wij het geheele compartiment hadden afgehuurd; wij hadden slechts drie plaatsen betaald en in dit compartiment waren er vier, en deze vierde plaats behoorde aan hem, Señor Tenorio.

Wij waren in een belachelijken en moeilijken toestand om onzen vijandelijken toon van daareven in een vriendschappelijk onderhoud te doen veranderen. Maar bij dezen wellevenden man was het niet moeilijk het schip der conversatie op aangename manier weer vlot te krijgen; ja, het bleek dat deze vermeende vijand van onze vrijheid en gezelligheid de eigenlijke man was, die ons, alsof wij het zoo besteld hadden, op allerlei wijze allerinteressants onderhield.

Te Madrid geboren, gewezen gezant van Spanje te Sint-Petersburg, leefde hij thans weer in zijn vaderstad en kwam terug van een uitstapje naar Parijs. Hij besprak met ons het juiste en onjuiste van onze reisboeken; hij vertelde wat wij vooral moesten gaan zien en wat onbeteekenend was; sprak over het Spaansche karakter en de manier om er aangenaam mee om te gaan; kortom een levend reisboek, een onderhoudend prater, gewoon te reizen en te converseeren. En dezen goeden, vriendlijken, zachtaardigen Spanjaard hadden wij als een wilden vogel onze kooi willen uitzetten; we waren verlegen met onze houding, maar Señor Tenorio liet niet merken dat hij dezen overgang gevoelde.

Gelukkig kwam nu de kok ons uit dezen toestand verlossen met de aanzegging, dat men aan tafel ging en deze bezigheid, die meestal met vreugde wordt vernomen, maakte ook hier de overgang zoo volkomen van oorlog tot vrede, dat wij bij onzen vriend Tenorio aandrongen om gezamenlijk het middagmaal te gebruiken, dat dan ook met genoegen werd aanvaard.

Door eene ruimte, die langs de zitplaatsen liep, kwamen wij aan een smal bruggetje dat tusschen hemel en aarde hing, erg heen en weer schudde bij het optreden, en den trein met de restauratiegelegenheid verbond.

Daar zaten wij dan in gemakkelijke leunstoelen in een schijnbaar salon, ieder gezelschap aan een afzonderlijke tafel,

voor een groot raam. Maar het was moeilijk de oogen ergens op te laten rusten, of zijne gedachten bij elkander te houden. De drukte en het gekletter met lepels en borden, met glazen en flesschen, dat men binnen hoorde, was nog niets bij het loeien van den wind en het gedonder en geratel van den trein daarbuiten. Alles was in beweging, de lucht dreef vol met haastige wolken, wier scherpe randen gesmeed goud geleken. Alles bewoog zich, schudde en beefde en daar doorheen trachtten wij het alledaagsche werk van eten en drinken te verheffen, door ons een flesch Champagne te laten ontkurken, om op de hoogte te zijn van het ons omringende bewegelijke geheel.

Het is wonderlijk hoe de gezelligheid toeneemt, als de behagelijke stemming, door de sigaar na den eten veroorzaakt, zich aanmeldt.

Wij wisselden vragen en antwoorden omtrent onze omstandigheden, familie en levenswijze; eindelijk vroegen wij onzen vriend Tenorio of hij ook gehuwd was? Hij trok toen een heel mooi snuifdoosje uit zijn zak, want tusschen de cigaretten door, nam hij ook nog herhaaldelijk een snuifje, wat veel Spanjaarden doen. Hij liet ons het doosje zien, mooi met ingelegd ivoren deksel, fraai beschilderd, met eene jonge vrouwefiguur. Hij stak de snuifdoos weer rustig in zijn zak en zeide: De vrouw die het voorstelt was mijn beminde; maar of ik werkelijk met haar getrouwd ben geweest of niet, weet ik, helaas, zelf niet goed. Ik zal u zeggen, dat ik een geheel ander wezen was toen ik jong was, dan zooals u mij thans ziet en ook mijne schijnbare bedaardheid, die ik mij heb aangeleerd, was toen bij mij niet te vinden. Ik behoor tot eene echte Spaansche familie, sterke en driftige lieden, maar door mijne diplomatieke loopbaan heb ik veel geleerd. Toen, echter vele jaren geleden, was ik in eene ondergeschikte betrekking aan een klein hof in Duitschland; bruin en

donker was ik van gelaat en haar, vlug, misschien wat woest in mijne manieren. Ik durfde alles en geloofde in mijn geluk. Zooals alle Spanjaarden hield ik veel van muziek en des avonds, als mijn bureau mij niet noodig had, ging ik een flinken muziekmeester opzoeken en, natuurlijk, daar was een meisje. Zij zeide niet veel, zat altijd in haar hoekje te luisteren, maar uit hare donkere oogen en aangename manieren, meende ik alles te begrijpen, wat een jonge man van vijf en twintig begrijpen wil van een meisje van achttien jaren. Ik geloof dat zij een der zonderlingste vrouwen geweest is, die men ontmoeten kan. Zij deed veel en nam overal deel aan, maar overdenken deed zij niets; zij ging maar door en zoo werden wij er toe gebracht ons te laten trouwen door een domine van een vrije gemeente, daar zij protestantsch was en ik katholiek. De ouders wilden van deze inzegening niets weten, verklaarden het huwelijk onwettig en klaagden mij bij het gerecht aan, daar zij minderjarig was. Er was niets anders op, dan dat wij na een korten gelukkigen tijd ieder weer onzes weeg's moesten gaan, want ik werd door eene zeer vrome katholieke familie onderhouden, die nu niets meer van mij weten wilde en door gebrek gedreven, kwam onze vereeniging tot een einde. Ik werkte echter hard en had promotie en geluk in Petersburg; maar het duurde verscheidene jaren, ik weet niet meer hoe lang, tot ik mij in staat voelde, mijne vorige beminde te gaan opzoeken, om werkelijk een wettige verbintenis met haar aan te gaan. Onderweg op een plaatsje eenige uren van de stad, waar zij woonde, ontmoette ik een lid harer familie, die mij nog uit vroegeren tijd herkende. Dadelijk vroeg ik naar alles waar ik zoo brandend nieuwsgierig naar was, maar hoe wonderlijk keek ik op, toen ik vernam, dat zij wettig getrouwd was met een leeraar van het gymnasium en dat zij zeer gelukkig samen leefden. Ik was ontsteld en

ter neergeslagen, zette mijn reis niet voort, maar ging weer terug naar de plaats waarvan ik gekomen was. Niet later dan 14 dagen daarna, ontving ik een brief van haar, die mij bevreemde en toch niet griefde. Zij zette daarin de gronden uiteen, waarom zij niet ongehuwd kon blijven: de moeilijkheid om in haar onderhoud te voorzien, smaadredenen van hare familie, de liefde van den man dien zij nu bezat, hadden haar daartoe gedreven; zij had mij volstrekt niet vergeten. Zij vroeg mij ten haren huize eenige weken te komen doorbrengen; haar man wist onze geheele geschiedenis en zij vertrouwde op de oprechtheid des harten van mij, van haar man en van haar zelve. Die brief wekte bij mij een treurig en neerslachtig gevoel; de ijdelheid van al ons zwoegen en werken en het verliezen van al onze illusies werd mij door dien brief zoo duidelijk kenbaar, dat ik mij sedert dien tijd niet meer aan hoopvolle denkbeelden omtrent het huwelijk heb overgegeven en thans is alle geluk voor mij gelegen in stilte en rust.

Langzaam werden ook wij, èn door het verhaal, èn door de duisternis van buiten, tot stilte en rust gedreven. Het was nacht geworden, de eene gast na den andere verliet de gelagkamer en, door den slaap overmand, gingen wij over het geheimzinnige bruggetje naar onze donkere kooi.

Het was een barre nacht en dat is nu de Train de Luxe. O, mijn gemakkelijk bed en ruime slaapkamer; ik lig hier voor mijn genoegen uitgestrekt als een monnik die geroosterd moet worden; de zoldering, een tweede bed, is slechts eenige palmen van mijn hoofd verwijderd; daarin beweegt, hoest en schraapt een ander reiziger. Toch sliep ik nu en dan in, schoon alle ledematen mij pijn deden. Ik sliep en waakte tegelijk; ik droomde over alles; een mijner oudste vrienden, die reeds lang dood was, hief dreigend zijn vinger tegen

mij op en bezwoer mij niet verder te gaan en terug te keeren. Hij lag mij op de borst, maar nu en dan gilde een kreet van den trein in mijn ooren, die alles wegdreef; dan zag ik eens rond, alles was donker om mij heen, slechts kwamen voortdurend rood schrijnende lichten mij de oogen kwetsen en bij dit alles donderde en klaterde de trein door mijn arme hoofd; die machine was mijn vijand, die zich aan al mijn vermeende jammeren niet stoorde, vooruit jagende zonder ophouden. Op eenmaal komt het mij vreemd voor, dat er eene verandering in aantocht is; de stompen en stooten van mijn tiran worden zwakker, 't is of hij inwendig siddert en beeft, hij haalt moeilijker adem. Zoo waarlijk, de trein staat stil; ik zie ook dat er in mijn spelonk een raampje is met een gordijntje, waardoor het zachte grijze morgenlicht doordringt. Ja ja, het is zoo, wij zijn over de grenzen, wij zijn te Irun, mijne vrienden! Ik heet u welkom in Spanje.

EERSTE DAGEN IN SPANJE.

Van Irun naar San Sebastian is „maar 'n stappien," zooals mijn vriend Mesdag zou zeggen. Wij waren dan ook reeds in den vroegen morgen waar wij wezen moesten, maar ik was te vermoeid en nog te zeer onder den indruk van de nachtelijke ontberingen, om rond te zien naar het nieuwe, dat mij geboden werd. Ik zal het maar zeggen: het eerste wat ik deed in het vaderland van Don Quichote en Gil Blas was... mij onder de dekens te bergen en in te slapen met het zalige gevoel van vastheid onder mij en stilte overal.

Ik zal zoo ongeveer een uur of wat verrukkelijk geslapen

hebben, toen ik door het fijne heldere licht, dat op mij toestroomde, ontwaakte. Ik bevond, dat ik in een recht Spaansch vertrekje gehuisvest was, de muren met een dun kobalt blauwtje aangestreken, een zeer groot raam met ijzeren hekwerk en balcon, en een echte steenen vloer van achtkante roode tegeltjes. Het is waar, er lag een zeer smal strookje tapijt juist in 't midden voor mijn veel te groot en te ruim bed, en ik kon dus, als ik zeer voorzichtig opstond, mijne bloote voeten vrijwaren voor den eersten killen schok op het roode plaveisel; maar, van dat alles werd mijne aandacht spoedig afgetrokken door iets wat ik door het groote raam in de verte zag naderen.

Ik had geen tijd te verliezen om het op mij afkomende niet te laten voorbijgaan, zonder het goed gezien te hebben, en half gekleed, half in nachtgewaad, deed ik haastig het venster open en was ik op het balcon.

Daar stond ik; kinderlijk verheugd was ik hier te zijn en daarom vond ik alles merkwaardig wat zich aan mijn oog voordeed en verbeeldde mij in de langs mijn balcon voorbijtrekkende carretero, met zijn langen houtwagen en kolossale trekossen, eene eerste spaansche processie te zien die aan mij voorbijging. De drijver, een lange zwarte kerel, in nauwe gestreepte kleeding, was blootshoofds en barrevoets, zijn linkerhand steunde op het vooruitstekende wagenstel en in de andere zwaaide hij een lange zweep, waarmee hij allerlei kronkelingen in de lucht beschreef en een wakker zweepgeklap deed hooren. Hem volgden op den voet de zware ossen. Zij zijn zoo opvallend groot en log, dat men ze, als zij soms voor een herberg stilstaan, waar de vrachtrijder iets te maken heeft, ze met aandacht beschouwt of er ook eenige beweging in deze massa te bespeuren valt. Oogen ziet men niet, zij zijn verborgen onder een wilden haarbos, die van het voorhoofd neerhangt en waardoor heen twee

groote gedraaide horens dreigend te voorschijn treden. Uit hunne wijde neusgaten stijgt duidelijk een warme damp naar boven, de zware breede romp rust op korte pooten en breede hoeven en alles herinnert door de onbewegelijkheid en steenkleur aan Egyptische godendieren.

Thans echter bewoog zich deze massa voorzichtig stap voor stap achter den klappenden drijver, waarachter het zwaargetimmerde wagenstel met de trillende latten en lang zwiepende takken het eene uitgestrektheid en schoone beweging gaven, die het mij toen het voorbij was nog lang deden nastaren als een beeld van Spanje zelf, langzaam, trotsch en statig.

Nu was het tijd geworden om te ontbijten en wij daalden de trappen af naar de zaal, waar met groote letters *comedor* (eetzaal) geschilderd was. Een groot vertrek van donker eikenhout, waar alle luiken gesloten waren voor den algemeenen vijand, de zon. Voorzichtig deden wij eenige luiken open om naar de voor ons aangerechte tafel te zien; er was echter niets te bespeuren, maar na een oogenblik wachtens ging de deur open en twee meisjes bijna van dezelfde grootte, misschien wel zusters, traden binnen, bogen een oogenblik en zeiden vriendelijk lachend: Buenos dias! Zij droegen op de vlakke hand van den vooruitgestoken regterarm voor ons ieder een schaaltje, zetten het op de bloote, doch glansrijk geboende tafel en na ons een oogenblik met hare donkere kijkers gadegeslagen te hebben, als om ons te vragen of wij nog iets noodig hadden, gingen zij weer even deftig de zaal uit zooals zij gekomen waren. Wij keken elkander zegevierend aan, alsof wij Amerika ontdekt hadden. Wij zijn er, riep Erens, dat is nu Spaansch. Heb jelui ooit zulk glansrijk zwart haar gezien, zoo rijk gekapt, met die bloem er boven op; mensch, wat groote zwarte oogen; en dan die bevallige kleeding met niets.

Mij schenen die meisjes met haar stijlvolle manieren, fraaie bewegingen en luchtige kleeding, als twee figuren van Flaxman met kleur en leven bezield. Maar nu begonnen wij nieuwsgierig te worden wat deze godinnen voor onze voeding op de tafel hadden gezet; wij bekeken het als kleine honden die iets besnuffelden, want wij begrepen er niets van, ofschoon het er keurig en schilderachtig genoeg uitzag, maar er moest toegetast worden en de inventaris opgemaakt. Met voorzichtigheid haalden wij het eerst een kop chocolade te voorschijn, niet groot van omvang maar van een geur die heerlijk was; dan kwam een groot glas met kristalhelder water met iets er in, dat ons toescheen een toegevouwen kanten doekje te zijn. In het water? lachten wij; maar wij zagen spoedig dat het een azucarillo was, een zeer dun door-

schijnend suikerbrood, dat hoog boven het water uitstak, zich lang staande hield maar zich eindelijk geheel oploste in het heldere bronnat. En daar lag waarlijk ook een stukje brood; het was wat klein, het was wat hard, maar dat hoorde zeker zoo, en zelfs op een zeer klein schaaltje een stukje boter dat men hier den weidschen naam geeft van manteca de la vaca. Eindelijk lag er ook onder alles een honnig klein servetje, niet om op de tafel, zelfs niet om op den schoot te leggen, maar om zoo als het was, toegevouwen, nu en dan met de lippen te worden aangeraakt, als men daar behoefte aan gevoelde. Ons geleek het waarlijk het ontbijt van de pop, en toch toen wij dat alles genoten en verorberd hadden, voelden wij ons verfrischt en versterkt.

Nu waren wij dan geheel ingericht om onze eerste spaansche wandeling te beginnen, maar toen mijn zoon de deur uitkwam kon hij niet verder. Met ingespannen blikken stond hij te turen naar een plakkaat, dat aan den buitenmuur van ons hôtel was aangebracht. Hij riep ons toe naderbij te komen en wij zagen een groot papier met roode, zwarte en gele letters, waartusschendoor allerlei stieren waren afgebeeld; daaromheen waren eenige dansende meisjes geteekend, die met groote waaiers zeldzame passen uitvoerden. Boven alles stond „Plaza de toros; fiestas del Domingo.”

Vreugde van het driemanschap zoo direct met den neus in de boter, of liever in een stierengevecht, gevallen te zijn; maar wij vertrouwden de zaak nog niet geheel; de patrono moest er bij komen om ons te vertellen hoe wij het moesten aanleggen om deze vertooning bij te wonen. De patroon werd geroepen. In de verte hoorden wij den dikken goeden man al komen aansloffen, maar toen hij hoorde waar wij het over hadden, gingen al de plooien van zijn dikvellig bruin gelaat aan het lachen, zijne oogen werden weggeknepen en in zijn breeden mond kwamen al de leemten en tekortkomingen voor

den dag. Bendito me! riep hij, lachende om onze geestdriftige vragen: het is maar een zondagspret, de jeugd wil dansen, de jeugd wil plagen. Si si Señores, gaat er gerust naar toe; er wordt geen dier noch goed mensch kwaad gedaan; meisjes en stieren die daar zijn, zijn allen novillos, en als het oude heertje — hier kneep hij mij lachend in den arm — niet al te levendig wordt, kunnen de heeren een dansje wagen met de meisjes van Biscaye. Wij begrepen er niets van. Een danspartij met een stierengevecht door elkander. Al wel, dachten wij, hoe minder wij 't begrijpen, des te eerder gaan wij er heen.

De plaza de toros was spoedig gevonden. Het was een soort arena, dat overigens geheel als een circus van steen zonder eenige weelde was ingericht; het eerste wat ons trof was het heerlijke stuk blauwe lucht, omgetrokken door de groote ronde lijn van het dakloozе gebouw. Het spel was nog niet begonnen, maar de groote ruimte was gevuld met kornuiten, die met elkander den toro en zijn bevechters speelden. Het klauteren en klimmen over de omheiningen was overal gaande, men stootte en joeg elkander na met groot getier en veel stof.

Op eens een scherp en akelig gekrijsch uit een trompet, en het stiertje stoof binnen. Vlucht van al de jongens die bang waren, en slechts enkelen, jonge picadores, banderilleros of espadas, liefhebbers van allerlei aard, bleven in de ruimte over. Wij hielden een oogenblik onzen adem in. Al wisten wij, dat het niet gevaarlijk was, zulk een sprong te midden van stoeiende jongens deed ons toch rillen; maar alles ging goed. Nu was het heerlijk te zien, hoe het jonge dier heen en weer dreigend ronddraafde, zijn kop voortdurend schuddend tegen de roode lappen en andere voorwerpen die hem werden voorgehouden, hoe men om hem heen sprong en dartelde, en zijn gevaarlijke, reeds vrij lange horens trachtte

te ontwijken. Koddig hoe de stier aanliep op den jongen, dien hij stellig dacht te doorboren, en die dan plotseling voor zijne oogen verdween door een behendige sprong over de eerste omheining. Het was voor ons menschen uit het noorden vreemd en vermakelijk; de helder blauwe lucht, het groote stuk zon en het heerlijke stuk schaduw, al sombra waar wij zaten, de vele bruine en vroolijke aangezichten van mannen en vrouwen die elkander sina'sappelen, waaiers en sigaren toewierpen. Het was alles licht, leven en vroolijkheid. Maar nu weerklonk van boven een heldere dansmuziek, het teeken dat de stier in zijn stal werd teruggedreven en de danspartij een aanvang nam. Door de menigte geleid vonden wij spoedig den weg in het labyrint van dit spaansche bouwwerk, tot wij aan een groote ook al onoverdekte ruimte kwamen, die als balzaal en restauratiekamer was ingericht, en waar, zooals men bij ons zegt, geen blind paard schade kon aanrichten. Maar de levende stoffage die dit hol versierde, was jong en krachtig; meisjes en jongens, de meisjes met waaiers, met bloemtuiltjes in het haar, of een enkele

roos op de borst; lichte zijden kleedjes hadden zij aan, van die kleuren die men bij ons opzichtig noemt, maar die in dit gloeiend zonneland harmonieeren met al het overige, met het zwartglanzend zeer zorgvuldig opgenomen haar, en de zwarte diep liggende oogen. En zij dansten, zij dansten, men zou zoo zeggen dat ze er sentiment in legden; dan eens met het hoofd naar de eene zijde en dan weer naar de andere, de oogen naar boven, de oogen naar beneden met een lach die de voortreffelijke tanden deed bewonderen en het hartstochtelijke dezer maagden te aanschouwen gaf. De jongens echter, neen! met cigaretten in den mond en het kleine hoedje op een oor, alsof het hun geheel onverschillig was dat zij de meisjes omvatten en met hen ronddraaiden. Zij klapten van tijd tot tijd met den duim en den voorvinger de maat der muziek na en stampten op den vloer dat hij dreunde. Een oogenblik pauze; de meisjes rangschikten zich op de lange bank die langs den muur was aangebracht, en de cavaliers kwamen met ververschingen aandragen. Uit groote glazen dronk men helder water, waarbij een zeer klein glaasje anisette werd aangeboden, frischheid en warmte vereenigd; ook wij vonden niets beters dan deze lafenis, die in geheel Spanje gebruikelijk is.

Een uurtje of zoo werd er gedanst; toen weerklonk op eens de krijgstrompet die het vechtuur aangaf, om later weer door het dansen te worden vervangen. Zoo bewoog zich deze jeugdige bevolking van San Sebastian ter eere van den Zondag, afwisselend het gevaarlijk stoeien der stieren met de misschien nog gevaarlijker balzaal.

BURGOS.

Wij wilden zoo maar niet rechtstreeks de groote plaats Madrid, het hart van Spanje, binnentrekken. Wij wilden eerst meer spaansche lucht ingeademd, meer spaanschen bodem betreden hebben, en het oude Burgos lag op onzen weg daarheen. Het vriendelijke San Sebastian werd na eenige dagen

toevens door ons verlaten en als echte spaansche reizigers met lange stokken gewapend en in gemakkelijke reiskleeding reden wij heen naar de stad onzer bestemming.

Een oord geheel verschillend van wat wij verlaten hadden deed zich na eenige uren reizens aan ons voor. De atmosfeer was guur, de wind hard, overal waar wij rondzagen een landschap van steenklompen en steile afgronden, hier en daar met diepe holen, die als donkere oogen den grijzen rots waren ingedrukt.

De harde, scherpe lijnen der bergen deden zich tegen de grauwe lucht voor als ingestorte kasteelen en torens, en soms als ruggen van reusachtige dieren. Als de lijn naar beneden boog, verhieven daarachter ver in de verte, weer andere hunne bergtoppen en daarachter weer anderen; onherbergzame en woeste ruimten waren het, die dit barre landschap onder die lange grauwe wolkstrepen vertoonde; een achtergrond voor een duivelsdrama.

De zware steenmassa's worden eindelijk door tunnels doorgebroken, nog een en nog een en ziedaar hebben wij het uitzicht over den klassieken Ebro. In dien langen rit is de omgeving veranderd, groote prachtige boomen staan langs de rivier, die kronkelend door een groen landschap stroomt. Als wij de stadjes Miranda en Pancorbo doorrijden, is het een zeldzaam schoon panorama tot wij weer op eene dorre heidevlakte komen, waar Burgos ligt.

De ontnuchtering, die een vreemdeling overvalt bij het betreden van zulk eene oude Spaansche stad, is groot. Alles is verward en rommelig. Het station, de beambten, het publiek, het ziet er alles haveloos uit en men heeft het genoegen in elke stad weer eens door douanen onderzocht te worden.

Een laag en waggelend voertuig werd ons door een armen man aangewezen als de omnibus van ons hotel; het was

avond en wij bemerkten weinig van de bijna niet verlichte stad, eindelijk over bruggen een straat in en hier hielden wij stil. Wij stapten uit en keken rond waar het hotel was. Wel wisten wij reeds, dat men in Spanje als gast in eene fonda vreemd en ongegeneerd ontvangen wordt, maar dit was een comble. Eene kleine lantaarn brandde in een groote staldeur; dit was de ingang van het beste hotel in Burgos. Een reuk van paardestallen kwam ons van alle kanten te gemoet, dat was de benedenverdieping; een breede wenteltrap van ruw hout, die onder onze schreden kraakte, bracht ons in het eigenlijke hotelgedeelte, dat cirkelsgewijze boven de stallen aangebracht was. Hier waren onze kamers, uiterst sober gemeubeld, maar ze waren ruim en gaven met groote ramen uitzicht op de straat. Zonder den patroon, hoofdkellner of wie ook gesproken te hebben, waren wij er wonderlijk spoedig op ons gemak, alweer door de voorkomendheid der kamermeisjes, die op allerlei wijzen trachtten uit te vorschen wat wij noodig hadden en die ons zeer vermaakten met hare vrije vroolijke bevreemding over onze manieren en taal. Heel wat gezelliger dan in de groote Europeesche hotels, waar een stroom bedienden op u afkomt als gij u aanmeldt en doet alsof gij de koning zelf waart, maar die u geheel aan uw lot overlaten als gij eenmaal in uw celnummer zijt aangeland. Hier geen nummer, dadelijk kind van huis; er wordt binnengeloopen zonder kloppen, alles met de meisjes overlegd wat wij eten zouden en wat wij noodig hadden en ik herinner mij niet in eene of andere gelegenheid in een paar uur zoo op mijn gemak geweest te zijn als in dit paardenhotel.

Maar ziet, daar trof ons een onheil! en wel het ergste dat een reiziger overkomen kan: Erens werd ziek. Reeds in den waggelenden omnibus had hij zich onaangenaam gevoeld, zwijgend en knorrig; bij het in orde brengen in het hotel

had hij zich goed gehouden; nu alles in orde was zakte hij ineen en moest dadelijk naar bed. Pijn in de keel, pijn in het hoofd, koortsig en afgemat.

De oudste der señoritas, Marietta, die binnen kwam, zag onze verslagenheid. Pobre señor, zei ze, terwijl zij zich over den zieke heenboog, mag ik u een raad geven? Ik heb eene oude tante, die ook allerlei zaken heeft waar zij over klaagt en als het erg is heeft zij een probaat middel, ik zal het u klaar maken. Zij neemt een goede flesch Valde-Peñas, doet er een handvol spaansche peper in, kookt het alles lekker fijn door elkander en zij is des anderen daags nog beter dan zij ooit te voren geweest is. De zieke en wij wisten voor het oogenblik geen beter raad en met ons drieën dronken wij van het sterke brouwsel, tot wij in zulk een verdoovende stemming geraakten, dat de slaapvertrekken ook door ons moesten worden opgezocht. Hoewel ik hard sliep, ontwaakte ik plotseling door een langaanhoudend trompetgeschal, dat heerlijk door de ruimte klonk. Wij waren juist tegenover eene cavalleriekazerne gehuisvest; ik keek en bemerkte tien ruiters, die in de frissche morgenlucht de reveille bliezen. Op de teenen verliet ik mijn vertrek en toen ik bij onzen zieken vriend aankwam, stond ook mijn zoon aan zijn bed.

Hij was erger en klaagde hoe de sterke wijn met de spaansche peper zijn zwaar hoofd en moede leden gefolterd had. — Er moest een dokter gehaald worden, spoedig, dadelijk. Gelukkig, de man kwam dadelijk; 't was volstrekt geen spaansche esculaap als in den Barbiere, met flambard en mantel. Eenvoudig zonder plichtplegingen, trad hij op den zieke toe, bekeek hem, betaste hem overal; hij beduidde ons dat hij niets dan spaansch kon spreken, zelfs geen latijn. En toen hij zag, dat wij van de spaansche apotheek niet veel begrepen, ging hij de deur uit, zeggende: Limpiadura, Limpiadura. Wij wisten dat dit beduidt: ik moet hem schoon-

maken — maar begrepen niet wat hij nu eigenlijk doen zou. Spoedig echter kwam hij terug met twee flesschen, de eene groot en donker, de andere licht en klein. Nu vertelde hij zeer langzaam en duidelijk, hoe wij deze geneesmiddelen den zieke behoorden in te geven, en vertrok onder de betuiging van zijn spoedige terugkomst en zorg voor den toestand van onzen patiënt. O, beste lieve dokter! wat hebt gij dat goed in orde gebracht! In drie dagen was de man weer gezond als een kippetje en de doktersrekening was nergens te vinden. Slechts vonden wij onder aan onze hoteluitgaven vijf en twintig francs voor den heer Salva. Dat was des medicus rantsoen voor vele zorgen en moeiten gedurende drie dagen.

Nu wandelden wij weer gezond en frisch door Burgos.

Het groote zonlicht, het heele groote zonlicht, trof ons thans het meest, als wij het donkere paardenstalachtige voorportaal van onze fonda uitkwamen. De parasols op, de blauwe brillen voor den dag gehaald, de hoeden voor de oogen. Welk een zon, wat een licht! Hadden wij een half uur doorgewandeld, dan werd het beter en wij werden langzamerhand gewoon aan het licht en de schaduw en de helderheid overal. De groote markt, waar alles te koop werd aangeboden, schitterde van zonlicht, die alle voorwerpen deed glanzen en glimmen; dan een nauw en geheel donkerbeschaduwd straatje door naar de hoogte waarvan men den weg kan zien om de beroemdheid van Burgos te bereiken, de groote, alles verkleinende kathedraal, want eigenlijk is geheel Burgos aangelegd als eene omgeving van dit prachtgebouw, dat vervaardigd werd in een tijd toen de menschheid niets was en de kerk alles.

Gaat men van de Plaza Major, de groote markt, rechtuit door straten en stegen naar de kathedraal, dan ziet men niets van het grootsche gebouw, omringd als het is door kleine huizen en lage muren. Daarom gingen wij, zoo als onze

dokter het aanwees, langs een achterweg tot wij op een zandige heuvelrij kwamen. Hier brandde de zon zoo fel, geen mensch of dier was er te vinden, alleen recht voor ons stond het grootsche gebouw. Verwonderlijk te zien hoe nietig de omliggende stad was en de groote rijkbewerkte torens der hoofdkerk zich in de lucht verhieven. Wij daalden den ruwen heuvelweg af en traden de hoofdpoort binnen; alles was hier in schaduwtoon tegenover de zon van daarbuiten; alles was hier koel tegenover de warmte van gindsche hoogten; alles was voornaam en prachtig tegenover de kaalheid en armoede van zoo even. Hoog en plechtig stonden de pilaren naast elkander om het prachtige gewelf te dragen, dat vol heerlijke lijnen en versieringen was. Men weet niet waar men het eerst naar zien moet en het is een overweldigende schitterende indruk. In den tijd toen zulke kerken gesticht werden, was dit de plaats waar alles bij elkander werd gebracht, het was het museum, het archief, de plaats voor huldeblijken en herinneringen van langgestorven heiligen en vorsten; helaas, wien interesseeren al deze vergane, meest onbeduidende grootheden.

Bij een der schoonste kapellen bleven wij echter stilstaan; hier stond een jonge monnik, kaal van schedel met een rand van pikzwart haar om zijn hoofd; hij had ons dadelijk als vreemdelingen in het oog gekregen; hij had bloote voeten en een dikke bruine pij aan, die zijn breeden nek bloot liet; zijne oogen waren diep inliggend en zwart en terwijl hij ons begroette wees hij op den gordelring met sleutels dien hij droeg, als bewijs dat hij overal uit en in kon gaan om de reliquiekasten, de hekken voor de particuliere bedehoeken te openen, en ons den weg te wijzen in deze voor ons labyrintische pracht. Hij wees ons alles: de historische graven op den vloer en de zeldzame beelden hoog in het gewelf; hij ontsloot vergulde hekken met praalgraven van marmer, en

opende de kapellen waarin slechts op enkele dagen dienst werd gedaan. Hij schoof gordijnen ter zijde van heerlijke schilderijen, en ontstak kleine lichten om ons in sommige hoeken de wonderen van versiering te laten zien. Zoo wandelden wij met onzen geestelijken geleider van den eenen kant der kerk naar den andere, klommen in het heerlijk gebeeldhouwd koor en daalden de trappen af naar een somber grafgewelf. Wij vroegen hem of dit werk bij zijn leeftijd niet wat eentoonig was, maar met nadruk sprak hij het uit hoezeer hij het prees in zulk een vrome omgeving te leven en te zullen sterven. Hij was in de heilige overtuiging en wij gevoelden dat hij het meende, dat niemand zich rustig neer kon leggen, die niet geloovig katholiek was, en dat de verzoening met ons aardsch bestaan slechts kan worden verkregen door de wijding van het katholieke geloof. Wij lieten den man zijne stille geloofsbelijdenis rustig uitspreken; waarom hem te kwellen met vragen; wij gaven hem ieder onze peseta en hij dankte vriendelijk.

De zon, het groote heldere licht, bracht ons weer in de gewone reizigersstemming; wij lachten en stoeiden weer toen wij de hobbelige keien van Burgos onder de voeten kregen, en hielpen den ezeldrijver mee om zijne dieren al schreeuwende en slaande door de nauwe en kronkelende straten te drijven. Wij gingen het Espelon, eene heerlijke wandelplaats, op, en beschouwden de exotische planten die daar groeiden, en vermaakten ons met de bruine kleurig gekleede meisjes, die kakelende en van vele kinderen vergezeld daar op en neer wandelden. Wij gingen koffiehuizen in, waar het op dat middaguur reeds overvol was, en waar eene menigte lieden onder een stikwalm van cigaretten zaten te dobbelen en te spelen.

Een landweg, slechts voor voetgangers begaanbaar, belegd met keien, glad van struiken en mos, was onze wandelweg

om naar een dichtbijgelegen beroemd klooster te komen. Wij kenden niets aangenamers dan zonder wegwijzer in dit vreemde land rond te dolen; daar er op den geheelen weg geene hoeve of wat ook te vinden was, zagen wij in de verte reeds het oude gebouw voor ons.

Het was eene ommuurde plaats waarvan wij de eenigszins vervallen poort binnentraden. Binnensmuurs eene groote woeste ruimte, begroeid met vreemde onkruidsplanten, met hoogten en laagten, steenen en struiken. Verder op, een groot gebouw waarvan de toegang door een groote fraai gebeeldhouwde deur gesloten was. Hier op een groote marmeren stoep, zat een armzalig voorwerp van schilderachtige ellende. Uit een hoop doeken en lappen stak een schoongeteekende vrouwekop, omringd door zware zwarte haarlokken; in haar bruine armen drukte zij een bleek en vermagerd kindje tegen haar ontbloote borst. Onbeweeglijk zat zij daar alsof zij droomde en ons niet bemerkte, maar toen wij naderden richtte zij zich op, bewoog den grooten deurklopper van het huis en hurkte weer neer op hare plaats, in afwachting van de centimen, die zij hoopt te ontvangen voor den dienst, dien zij bewijst aan den bezoeker van het klooster.

Niet lang hadden wij tijd van deze spaansche bedelares de donkere bruine kleurschakeeringen en naakte armoede te bestudeeren, want de groote figuur van een in wit laken gekleede monnik, kaalhoofdig en met bloote voeten, kwam op den drempel. Wij vroegen of het geoorloofd was binnen te treden. Geen antwoord volgde. Met het kaalgeschoren hoofd ter aarde wees hij naar binnen, wat ons het teeken was om binnen te treden. De deur viel weer achter ons in het slot en alles was weer stil, stil als in een graf.

Een groote bidkapel was het eerste waar wij binnentraden, en een figuur geheel gelijk aan den man die ons open had

gedaan, lag in het midden voor het altaar op den grond, met het aangezicht op de eerste trede van het heiligdom. Hij verroerde zich niet; hij scheen in aanbidding verzonken en bemerkte niet, dat er iets ter wereld was wat zich om hem heen bewoog; terzijde zat eene andere witte gestalte, die in een boek scheen te lezen en te bidden. Wij vroegen hem of hij ons door het klooster kon geleiden, doch geen geluid ontsnapte zijn mond. Hij ook boog het kaalgeschoren hoofd ter aarde, en drukte veelbeteekenend den wijsvinger op den mond; wij begrepen toen, dat wij in een klooster waren binnengetreden waar de menschelijke stem niet gehoord mag

worden; de gebeden zelfs moeten prevelend, stil voor zich heen worden uitgesproken. Niets mag hier de aandacht storen van hen, die zich van de wereld in dat kille graf hebben teruggetrokken. Op de teenen slopen wij bijna onhoorbaar door het klooster rond, den tuin door, die met een sierlijk gesmeed ijzeren hek omgeven waterput verrijkt was, en de gaanderijen door. Hier en daar zat een witte gestalte met een boek in eene ootmoedige en zorgvolle houding en weer anderen, die in standen van stille berusting geknield lagen, sommigen met de armen lang uitgestrekt en met saâmgevouwen handen een marmeren heiligenbeeld omvattend. Niets werd gehoord; niets verbrak de stilte dan het heen en weer gaan van den slinger van eene groote klok, waarvan het dreunend geluid in de stilte weerklonk en de aandacht tot zich trok als het eenige voorwerp, dat gehoord werd, en in deze stomme omgeving het vergaan van den tijd in de eeuwigheid aankondigde. Een groote bus stond bij den uitgang en wij offerden gaarne onze bijdrage voor deze misdeelden van de vreugde des levens.

Den anderen dag vertrokken we naar Madrid.

MADRID.

Madrid is eene heerlijke ruime en frissche wereldstad, en als de zon schijnt of de maan aan den hemel staat, is het een waar genot om de ruime straten, vol winkels, koffiehuizen en vertooningen van allerlei aard, te doorwandelen. Parken met ruim aangelegde paden en rijk plantsoen, velerlei. Huur-

rijtuigjes, omnibussen, soms prachtige equipages geven een drukke en vroolijke beweging.

De groote eigenaardigheid van Madrid is de nacht. Madrid schijnt nooit te slapen. Alles wandelt en redeneert op de Puerta del Sol om twee en drie uren in den nacht. Nieuwsbladen, ververschingen, loterijbriefjes en liederen, alles wordt nog met luider stemme aangeboden, en slechts als de morgenster verrijst, schijnt men zich ter ruste te begeven.

De eerste morgen in Madrid vond ons alle drie, zonder afspraak, reeds vroeg in de ontbijtzaal; wij gunden ons nauwelijks den tijd om ons ontbijt te gebruiken. De groote figuur van Velasquez de Silva, die ons in het Museo del Prado zou worden vertoond, had ons reeds lang uit den slaap gehouden. Wij holden de straten van Madrid door, alsof daar voor den vreemdeling niets te zien of op te merken viel. Warm en vermoeid kwamen wij voor het groote gebouw aan, maar, om ons wat te bekoelen van onzen honger naar de spaansche schilderijen, stond er een groote gecostumeerde museumbediende, die ons op de „annuncio" wees, die op den muur geplakt was en waaruit wij leerden in Madrid niet zoo vroeg bij de hand te zijn. Nog een uur, nog een geheel uur, hadden wij het genoegen te mogen wachten. Dan maar wandelen in het omringende park, want dit museum heeft het voorrecht van bekoorlijke boomen en wandelingen om zich heen te hebben, en koele rustbanken van grijzen steen zijn overal in den omtrek aangebracht. Ik rekte mij lang uit op een dezer heerlijke zitplaatsen. Met mijn hoofd achterover zag ik hoe de hemel in Madrid bijna even mooi was als bij ons; ik zag van alles, en droomde nog veel meer, tot men mij eindelijk uit mijne vreemde houding en droomerijen kwam roepen: de deuren waren geopend!

Een hooge breede marmeren trap op, een groot bordes, de groote deur door — en wij zijn op de plaats van ons

verlangen. Een vriendelijk ruim en aangenaam museum is het Madridsche. Geene ostentatie van prachtige meubels of tentoonstellerij; toch vorstelijk en grootsch. Het is er gezellig en gemakkelijk; geen ijzeren afstandhouders; men kan met zijn neus op de schilderijen liggen, en als men wil ze met de loep bekijken, zoo men daaraan behoefte gevoelt; geen vernis dat men er gek van wordt; er heerscht overvloedig licht, dat door ruime en niet te ruime openingen valt. Het kwam mij voor dat de bewakers en dienstmannen een flair hadden van de soort bezoekers van het museum. Zij gingen rond met een hoopje boeren en boerinnen, die daar ook kwamen kijken, en zorgden dat die lui de andere menschen die wat precieser toezagen, niet hinderden. Zij herkenden altijd de artisten en de eigenlijke kunstliefhebbers, schrijvers en personen, die er belang in stelden, van hen, die als gewone touristen met geruite lichte pakjes en roode reisboekjes de zalen van het museum doorsnuffelden. Toen ze gezien hadden, dat ik van tijd tot tijd weer bij hetzelfde schilderij terugkwam, en met mijn gezelschap er over redeneerde, werd mij steeds een stoel aangedragen; zij berichtten mij waar mijne vrienden zich bevonden als wij elkander in den ijver van het zien hadden verloren, ja ik geloof waarlijk, dat, als ik mij wat flauw en onaangenaam had gevoeld van het vele kunstkijken, zij mij daar een tafeltje met een lunch hadden klaar gezet.

Maar gelukkig was er van flauw gevoelen volstrekt geen sprake; er was veel te veel opwekking om daaraan toe te geven. Als gulzigaards pakten wij het eerste beste zaaltje aan, want wij zagen daar al een Velasquez hangen, en om nu maar recht door te gaan naar de groote zaal waar het museum eigenlijk begint was ondoenlijk, want wij konden immers die schilderij niet voorbij die wij opgemerkt hadden, door de kleine opening van de bijzaal. Het was dan ook de moeite waard. Zie je, zeiden wij, terwijl wij elkander met de elle-

bogen aanstootten, dat is em nou. Een heerlijk landschap met een fijn blauwe lucht waardoor lichte strepen gingen; daar doorheen reed op een kostelijk bruin en levendig paardje een jonge Spaansche prins in een voortreffelijk costuum. Ik vond het paard het mooist, mijn zoon den prins, en Eerens het landschap. Wij lachten van pleizier en vlogen toen spoedig weer het zaaltje uit, de groote deur in, ziedaar. Eene groote en ruime hooge zaal, waar overal Velasquez, Murillo, Titiaan en Rafaël te zien waren, maar Velasquez het meest.

Dezen kant heen, zei mijn zoon, daar, zie je, daar hangt die beroemde overgave van Breda. Neen, zei ik, kijk daar, daar hangt dat prachtige portret van Olivarez te paard, nog een er naast en nog een, portretten van drie hofnarren en een groot interieur met prinsessen met Velasquez-haar. Wat ligt daar een prachtige hond op den grond, wat kon hij dieren schilderen, paarden, honden, apen, alsof het niets is; en dan die luchten, en die eenvoudige manier van schilderen, weergaasch, hij heeft zijn beroemdheid niet voor niemendal! Maar een der bewakers, onze luidruchtigheid bemerkende voor Velasquez, wees ons naar de deur die een eind verder was, en die toegang gaf tot een ander vertrek. Wij konden deze zaal onmogelijk binnentreden zonder alle drie als op commando den hoed af te nemen, zoo een air de grandeur, zulk eene harmonie van schoonheid kwam ons daarin tegemoet. Wij begrepen den bewaker; hier hingen weer drie, vier, vijf van de schoonste werken van den grooten spaanschen kunstenaar. In het midden der zaal de Tapijtwerksters en daar tegenover de Dronkaards, dit laatste forsch bruin, karakteristiek en hard geschilderd; het andere week, fijn, lief en vriendelijk. Op de Hilanderas of tapijtwerksters is 't voornaamste eene groote mooie vrouw, bloote hals, blond haar, bloote armen; zij is bezig haar werk te verrichten, men zou zeggen een levensgroote Terburg, wel kraniger en breeder, maar de kleur, de ver-

leidelijke, zij is er in met al die smeltende zoetheid, die blonde lekkerheid; maar wat verder in de zaal, ziet, daar staat een levensgroote kerel te praten; het is een hofnar, hij heeft geloof ik een papiertje in zijn hand en hij declameert. Ja, dat doet hij. Kijk maar eens hoe levendig hij daar staat en zijn hand uitstrekt om met het gebaar zijne woorden te verduidelijken. Breed, groot en levendig is het, ik had nog nooit zoo iets gezien.

Velasquez is een schilder, zooals men zich een schilder meestal voorstelt als men zeer jong is. Een groot doek, breede kwasten en penseelen en men schildert daarop met lustige hand een ruiter te paard, levensgroot in een heerlijk landschap met blauwe lucht en lichtende wolken. Gekleed in een luchtig pak van bruin fluweel met zwarte snorren en diepliggende oogen, staat hij daar met bedreven hand een groot doek vol te smeren met levensgroote figuren. Hij teekent niet diepzinnig, nauwkeurig, maar groot en raak; hij zoekt niet, hij wurmt niet, smijt niet wanhopig om zich heen met kwasten en stoelen, maar ernstig en overlegd. Vol liefde voor hetgeen hij maakt zet hij zich neder om een oogenblik uit te rusten van zijn krassen handenarbeid, en bestudeert nauwkeurig het model dat voor hem staat en ook uitrust van de pose voor een trompetter. Dan rijst hij weer op om onverpoosd en rustig eenige uren staande door te werken, tot hij gestoord wordt door de komst van eenige hovelingen, misschien wel van den koning zelf, die met welgevallen zijn kleurenrijken en duidelijken arbeid bewonderen.

Quel peintre et quel talent! En wij staan daar en trachten te begrijpen hoe zulk een man in zulk een omgeving zich gevoeld moet hebben, wij schilders zonder durf, zonder modellen, zonder hof, koning of keizer om ons breed te gevoelen. Een schilderijtje van nauwelijks een paar meter beangstigt ons, en de koning lacht er wat om, om wat wij hem op eene tentoonstelling van levende meesters laten zien, en wij

kruipen in onze schulp en zijn schilders van den twijfeltijd en der vreugdelooze handelingen. Alle overwegingen hadden bij ons opgehouden; wij wilden op dat oogenblik niet weten hoe elke tijd weer andere kunst en andere kunstenaars te voorschijn roept en dat elke uiting van kunst recht van bestaan heeft.

Ach, wij konden het niet helpen, geschokt, ja vernietigd te zijn door den aanblik van zooveel meesterwerken; wij verlangden naar buiten; wij hadden reeds genoeg emoties gehad; wij wilden rijden, loopen en stoeien. Dien dag zagen wij geen schilderijen meer.

KERMIS.

Er ligt in de onmiddellijke nabijheid van Madrid een heerlijk veld, dat een dal vormt tusschen Madrid en een naburig klein gebergte. Men daalt, uit de stad komende, langzaam den schilderachtig met boomen beplanten weg af, en, als men beneden is, ziet men zich omringd en als omsloten door een kring van rijk begroeide gronden en heuvels, maar bovenal ziet men uit de laagte de geheele stad Madrid verrijzen met al zijne groote en kleine gebouwen, torens, kerken en paleizen. In dit dal was het dien middag het feest van San Isidro.

’t Was eigenlijk een boerenkermis, zoo te zeggen; een

lange dubbele rij van losgetimmerde tenten, waarvan de linnen bekleedsels luchtig in den wind wapperden. Daar waren gelegenheids-bazars, waar wonderlijke dingen te koop waren, werkende figuren met stierengevechten, dansende en trommelende poppen, bergen en landschappen van suikergoed.

Wat verder waren tentjes opgeslagen, waar gekookt en gebakken werd; daar was een geur van kwalijk riekend gebraad, waarvan het bakken rook en damp verspreidde. Honden en eene menigte kinderen liepen er snuffelend en hunkerend om heen.

De grootste ruimte van het groene veld werd echter ingenomen door de feestvierende dansers, die op spaansche manier met de duimen en voorvingers klapten en met de voeten stampten op de maat van de tonen van een klimperend guitaartje of tamboerijn.

Voor wij echter de dansers konden bereiken, werden wij in onzen loop tegengehouden door eenige gitanos of schreeuwende zigeunerwijven; grauwgrijze haren fladderden met allerlei lappen om haar hoofd; bruin en hard als hout was haar vel, en als men niet beter wist zou men zeggen, dat ze u met huid en haar wilden opeten. Zoo kwaadaardig lachend en begeerig keken zij ons aan met hare pik pikzwarte oogen en dikke wenkbrauwen en staken zij hare bruine pezige handen naar ons uit. Eene dezer lieftallige dames greep mij bij de hand en in een taal waarvan ik niets begreep wees zij mij met groote gebaren de geheimenissen, die uit de lijnen van mijn hand te voorspellen waren. Gelukkig ontkwamen wij spoedig dit ruwe gezelschap door eenige geldstukjes te offeren en drongen door de rijen der omringenden om eene danseres te zien die daar op het heerlijk groene tapijt een dans uitvoerde, die mij onder de vele dansen het meest bekoorde.

Gekleed in een olijfgroen zijden japonnetje, dat zich sierlijk om hare slanke leden plooide, en met een licht gebloemd

doekje om haren ontblooten hals en borst, waarvoor een roosje prijkte, zette zij hare voetjes, in licht satijn gestoken, statig en netjes op den grond. Maar zij danste niet alleen met hare voetjes; haar geheele lichaam, haar hoofd en hare oogen vooral dansten mee. Haar partner was een jongentje van veertien of zestien jaar, haar broertje misschien, dien zij scheen te gebruiken om hare bewegingen hulp en steun te verleenen onder het dansen op het groene veld. Soms maakte zij een buiging als zij hem met innige aandoening omhelsde en beurde dan weer haar hoofdje, dat prijkte met een glanzig kapsel, omhoog, alsof zij den hemel tot getuige riep van hare hooge sentimenten. Misschien stond ik wat erg bewonderend voor haar. Nu en dan ten minste zag zij mij met hare zwarte zachte kijkers stil geheimzinnig aan, het was mij als zij haar hoofd naar mij toeneigde, alsof zij zeggen wilde: Kom dan maar tot mij, en ik laat dat jongentje onmiddellijk varen. — O, ijdel zelfbedrog van een oud man! Nauwelijks had ik die opmerking gemaakt of zij draaide zich met een lieflijken zwaai naar den anderen kant en herhaalde dezelfde innemende gestes tot de lieden, die tegenover mij stonden. Neen, het was geen zucht tot veroveringen, die haar bezielde; zij danste om te dansen en om aan hare passie voor bewegingen en gebaren bot te kunnen vieren. In het noorden zou men zulke manieren voor geheel iets anders aanzien; hier was het de aard van het spaansche vrouwtje, dat behoefte aan beweging en sierlijke passen had, en niets meer.

Kijk eens achter u, zei mijn zoon; en toen ik mij omkeerde, meende ik zoo waarlijk twee levende standbeelden te paard vlak bij mij te zien. Pompeuse figuren in de gedaanten van twee onbewegelijk op hooge paarden zittende alguacils, agenten van politie. Gekleed als Napoleon ons wordt afgebeeld op het slagveld van Waterloo, met den welbekenden

steek en jas met omgeslagen lapellen, wit lakenschen broek en hooge rijlaarzen, zaten zij daar kaarsrecht op hunne schimmels en overzagen den chaos van menschen die als een zee om hen heen woelde. De beweging en drukte om ons heen nam toe en vermoeid zochten wij eene zitplaats onder een zeil, dat door eenige pieken omhoog gehouden werd en waaronder den bezoekers een rustieke tafel en een groote lange bank werd aangeboden. Alles rondom ons heen klimperde op de guitaar, zong en danste; wij dronken den spaanschen Manzanilla en geloofden mee te doen in den algemeenen roes van vroolijkheid en pret.

Het begon wat laat te worden. Madrid, met al zijn huizen en torens in de verte, was nu niets meer dan eene donkere massa, die zich scherp afteekenende tegen het warme blauw van den zomerschen avondhemel, waardoorheen gouden strepen met gloeiende randen zwierven. De feestvreugde scheen toen eerst recht te beginnen. Hier en daar schitterden kleine lichten in tenten en kraampjes, en in den donker verrezen onophoudelijk lachende en stoeiende paren. Wij dachten nu genoeg aan San Isidro geofferd te hebben, beklommen weer het opgaande voetpad naar de stad, langs het Prado en de parken en kwamen op de meer dan drukke Puerta del Sol behouden in onze fonda terecht.

WEÊR HET PRADO.

Den volgenden morgen was ons verlangen naar het Museo del Prado weer ontwaakt. Wij wilden nu ook de andere meesterwerken beschouwen; het Prado is wonderrijk aan schoone zaken. In 't begin der lange zaal gekomen, al sprekende over de verdiensten van den forschen Ribera, kwam een jongmensch met palet en penseelen gewapend van eene hooge stelling op ons af, waarop hij bezig was eene der schilderijen te kopieeren. Ik hoop dat u het mij niet kwalijk neemt, maar ik kon het daarboven niet uithouden toen ik u Hollandsch hoorde spreken. Mag ik mij aan u voorstellen; ik had reeds gehoord dat u Spanje zou bezoeken en ik verheug mij, dat ik u hier misschien van eenigen dienst kan zijn. Het was de heer Govaerts, een talentvol jong kunstenaar, die den prijs gewonnen had op onze schilder-akademie te Amsterdam, en nu op kosten van het gouvernement studiereizen door Italië en Spanje maakte.

Ik kon niet laten mij te herinneren hoe vurig ook ik in mijn jeugd gewenscht had, zulk een prijs te erlangen, hoe ik de zaligheid benijdde van eenige mijner fransche vrienden, die jong, krachtig, vol hoop en moed, zonder eenige zorg voor

hun onderhoud in eene villa te Rome in dat heerlijke zonnige Italië vijf jaren mochten doorbrengen; toch stond ik nu hier door het lot begunstigd, al was het dan ook zonder academieprijs.

Wij wilden juist een andere zaal ingaan, toen wederom eene zware deftige gestalte vriendelijk buigend op mij afkwam. Quel bonheur! cher maître, de vous retrouver dans une si belle collection! riep hij mij toe. Het was een fransch kunstcriticus, die mij vroeger eens had opgezocht en door wiens kennismaking ik bemerkte, dat niet alle schrijvers over kunst er niets van weten, dat niet alle schrijvers over kunst zich aanmatigen het beter te weten dan de kunstenaars zelf, en dat er inderdaad schrijvers over kunst zijn, die gevoelvol eenvoudig en toch geleerd kunnen zijn.

Eh bien, zei mijn fransche vriend, heb ik u te veel gezegd van den heerlijken Velasquez? — Erens beweerde dat het tegenwoordig mode was Velasquez boven Rembrandt te stellen. 't Is waar, zei ik, ik heb het meer hooren zeggen; toch geloof ik dat oordeel lichtzinnig. Want al is Velasquez zulk een buitengemeen schilder, dat is Rembrandt ook; maar deze is daarbij nog veel meer; had Rembrandt nooit een penseel gehanteerd, hij zou door zijn etswerk alleen reeds eene eerste plaats onder de beeldende kunstenaars innemen. De voortreffelijkheid van zijn schilderstalent is nog maar een klein gedeelte van wat het groote genie vormt, van dezen met zoovele facetten geslepen edelsteen, de vinding, de naïeveteit, de poësie van zijn somber mysterieus effect, het diepzinnige en virtuose zijner behandeling.

Koppen als de Staalmeesters heeft Velasquez nooit willen schilderen. Het haar trilt, de oogen kijken, de voorhoofden rimpelen zich. Ik ben hier voor het eerst in Madrid en ben verheugd het voor mij zoo nieuwe talent van Velasquez te kunnen genieten. Maar zie ik zijn meesterstuk, las Lanzas, en ik denk aan Rembrandts Nachtwacht, dan beschouw ik

het spaansche meesterwerk zeker nog met hooge ingenomenheid en genot, maar in gedachte deins ik voor de Nachtwacht terug als voor een wonderwerk. Dat is een penceel van eene breedheid zooals nog niemand gevoerd heeft. Alles wat schilderkunst vermag is hier vereenigd, natuurwaarheid en phantasie, hoogste meesterschap in de uitvoering en over dat alles heen een tooverij van licht en schaduw, die hem alleen eigen is. Het was een eigenaardige geest, die Rembrandt, waarin het dichterlijk mystieke van het noorden vereenigd was met de warmte en virtuositeit van het zuiden.

Kalm en rustig straalt daartegenover het werk van Velasquez van deze heerlijke wanden. Hij werkt, maar worstelt niet; hij voelt heerlijk maar voert geen strijd; het sombere zwijgen in het duister van Rembrandt en zijn dringen naar het oneindige en raadselachtige kent hij niet; rustig en zeker troont hij op de hooge plaats hier door hem ingenomen; maar de kunst van Velasquez omvat slechts zijn eigen kring, die van Rembrandt leeft met ieder menschenleven meê en streeft dan nog naar het historische en naar het ongeziene.

Mijn franschman nam een keurig doosje met chocolade uit zijn tasch dat hij zeide op tentoonstellingen noodig te hebben; hij drong op mij aan er iets uit te nemen, zeggende: vous vous êtes échauffé, ça vous fera du bien; toen nam hij mij vriendelijk voortdrijvend bij de hand en bracht mij op eenmaal voor een portret van een kardinaal, geschilderd door niemand minder dan Rafael. Daar stond ik weer met mijn mond vol tanden en kon niet weg van de plek; een stoel werd aangebracht en ik kon mij verdiepen zonder vermoeienis in dit moderne meesterstuk. Ik zeg „moderne meesterstuk", want dit portret moet op ieder den indruk maken, dat het van alle tijden is. Geen schilderachtigheid, geen kunstvaardigheid, slechts de gedachte, de ziel, het inwonend karakter van den man, treft, boeit en bekoort u. Eene zeldzame soberheid van

licht en kleuren, het is de triomf van den adel der vormen. Het is eene rijzige gestalte; het gelaat spreekt van onthouding en berusting. Die oogen zijn diep en doordringend en het bleekvale van den mageren wang doet u den man van het klooster kennen en van de kerk. De fijn gekromde neus verraadt eene italiaansche, deftige afkomst, en de zacht op elkander gedrukte lippen den man van overleg en zachtzinnigheid. Dit eene portret bevat meer poëzie dan menig daaromheen hangend tooneel van heiligen en engelen.

Deze heiligen, madonna's en engelen zijn hier bij menigte; de titels die met La Virgen en de Maagd Maria beginnen zijn ontelbaar. Als er nooit sprake was geweest om de historische figuren van het Christendom op het doek te brengen, dan geloof ik, dat in een museum, waaronder andere meesterstukken eene schilderij verrees voorstellende Maria, neergestort op den grond, in tranen van wanhoop zich in de armen werpend van de haar omringende vrouwen, en daarachter hoog zich verheffend het kruis, waarvan de edele zoon het hoofd neerbuigend stervend op haar ziet, ik geloof dat de ontroering van zulk een tooneel al het omringende zou vernietigen. Maar wanneer nu dit schoone onderwerp honderden en honderden malen herhaald zich aan uw oog opdringt, wanneer het om zoo te zeggen tot een uithangbord van godsdienstige plaatsen gebruikt wordt, wanneer men, zooals hier, zalen vol van deze onderwerpen, min of meer goed geschilderd voor zich ziet, dan heeft men al zijn kunstrechtvaardigheid noodig om er zijn aandacht bij te blijven bepalen; en zoo wandelden wij dan eene groote menigte kostbare doeken voorbij en zagen duidelijk, dat ook dit er toe bijdroeg de groote overwinning van Velasquez in dit museum te bevorderen, daar zijne religieuse voorstellingen hier zeer in de minderheid zijn. Wij begroetten den meester dier gelukkige gaven nog eens en nog eens en gingen toen het zonnige park door naar huis.

STIERENGEVECHT.

Op het plein Puerta del Sol en in de straat van Alcala was alles in rep en roer. Koetsiers schreeuwden en dreven den een den ander voorbij. Omnibussen, met muilezels bespannen, werden ieder oogenblik bestormd door jong en oud om maar voort te komen. Alles rende, alles joeg om door de straat van Alcala naar de Plaza de Toros te komen, waar het groote zondagsche stierengevecht heden zou plaats vinden. Langs den weg worden de rijders nagejaagd door couranten-venters, die gekleurde prenten van stieren en toreadors verkochten. Het was een heidensch leven in de lange straat tot waar men het arena bereikte. Hier was alles verwarring en

drukte, men werd van den eenen ingang naar den andere verwezen, terwijl ook hier de groote onbewegelijke alguazils van hunne hooge rossen de scharrelende menigte overzagen. Duizenden en duizenden nieuwsgierigen bestormden even als wij de verschillende ingangen van het gebouw; met elleboog-stooten en gevaar voor brillen en hoeden waren wij eindelijk binnen.

Altijd dat prachtige schouwspel van dien grooten ronden boog, waar van uit de puur blauwe lucht, de zon de groote schaduwlijn werpt die het halve gebouw omhult. Alles was stampvol, vroolijk gepraat, gezoek naar plaatsen, al klimmend van den eenen trap op den anderen, sinaasappelen-gegooi uit de arena naar boven en van geldstukjes en papiertjes naar beneden. Met de onontbeerlijke cigaretten in den mond stonden hoopen Spanjaarden de lijsten der stieren met groote gebaren te bespreken en duizenden lachende, keurig gekleede señoritas konden de waaiers niet gauw genoeg bewegen, teneinde de warmte te weren. Eindelijk zag ik, dat er iets bijzonders gebeurde. Het stadsbestuur had zijn loge beklommen, ieder vloog op zijn plaats, de muziek begon.

Nog speelde de muziek en nu kwamen in plechtigen optocht de deelnemers aan het gevecht, schilderachtig gekleed in gefestonneerde rokken met zijden kniebroeken, zijden kousen en lage schoenen. Sommigen te paard met lansen gewapend, anderen met roode mantels over hunne schouders of hangende over den arm. Het zag er uit als een bruiloft met schitterende costumes. Allen posteerden zich voor den alcalde der stad. De hoofdman van den troep, de espada, groette den gemeenteraad en de juichende menigte, en wierp zijn fluweelen hoofddeksel hoog in de lucht; toen weerklonk het sein, een krijschend trompetgeschal en de eerste stier stormde de arena binnen.

Zulk een sensatiemoment kan alleen een stierengevecht

geven; men houdt zijn adem in, getroffen door het woeste monster dat uit de opening springt. Zijne geweldige kop met de horens houdt hij gereed, maar hij is eerst verward door alles wat voor hem is in deze schitterende ruimte; ongeduldig stampt hij met zijne hoeven; daar ziet hij een bereikbaar iets, het is een man die hem een roode lap vertoont, hij rent er op af, de figuur vlucht weg, hij heeft hem achterhaald en dondert hem zijn kop tegen het broos lichaam; neen, de schok bereikt slechts de roode lap, de man is behendig terzijde geweken. Maar daar stelt zich weer een ander op en weer een ander; nu holt hij razend los dan op den een dan op den ander, doch hij bereikt alleen de roode lappen en blijft verward staan voor een ruiter te paard, dat is de picador. Een stoot met zijn lans maakt hem nog woedender, het schuim loopt hem tappelings uit den bek en hij werpt dan meestal met een enkelen ruk het paard en zijn berijder op den grond dat het kraakt. De positie van den picador is dan niet benijdenswaardig; hij ligt onder het paard en boven hem ziet hij de gloeiende oogen van den stier die zijn horens op hem richt, maar de omstaande roode lappendragers dringen zich nu om den stier en trachten hem daardoor weer van zijn prooi af te trekken, wat bijna altijd gelukt, hoewel de picador meestal hinkend en verwond en het paard bloedend uit deze ontmoeting komt. De stier hijgt en loeit, rondziende naar wat hij met zijne horens doorboren kan; ziet, daar stelt zich juist in het midden van de arena een tenger, keurig in satijn gekleed figuurtje voor hem op. Hij heft zijne beide armen in de hoogte en daagt den stier uit om op hem af te komen, hij heeft in elke hand een lang stokje waaraan vlaggetjes hangen en die vroolijk in den wind wapperen, maar die aan het einde verraderlijke ijzeren haken hebben. De stier vliegt op hem aan en juist op dat oogenblik drukt hem de banderillero de haken in den nek en de stier vliegt vooruit,

gevlagd aan beide zijden van zijn forschen nek. Een oorverdoovend applaus, geschreeuw en gegooi met hoeden en cigaretten volgt op deze handeling; de stier schudt razend heen en weer en kan de gevlagde haken niet verwijderen. Dan staat hij stil, naar adem hijgend en weer een tweede, soms een derde banderillero komt. Maar nu is het genoeg; het beslissende oogenblik is aangebroken.

Daar nadert de espada blootshoofds, in de linkerhand een rooden mantel, in de andere een degen. Bedaard en kalm gaat hij op het woedend monster af, dat plotseling stil staat en zijn aanrander langdurig aankijkt, schrikkend voor den man die hem zoo kalm durft bedreigen. De espada nadert al dichter en dichter den stier, hij staat vlak tegenover hem en slaat hem herhaalde malen met den rooden mantel om zijn kop; dan doet hij een stap achteruit, om met de punt van zijn degen, de juiste plaats te mikken om het dier te treffen. De stier van zijn kant wacht ook het juiste oogenblik af, en juist wanneer hij zijn geweldigen kop voorover buigt om den vermetele te doorsteken, treft hem het zwaard van den espada diep in den nek. Al de tienduizenden toeschouwers staan, kijken, loopen, schreeuwen en joelen door elkander; de een gilt, de andere fluit, het is een oogenblik alsof alles door elkander gaat. Maar neen, de stier verheft zich weer, met het zwaard in den rug loopt hij de arena af; al de chulos en de espada hem na om het zwaard er uit te trekken indien het noodig is. Maar eindelijk, ziet! daar zinkt de geweldige op de knieën; hij is niet meer bij machte zijn gehoornd hoofd op te houden; de kracht is er uit en het schitterende dier, dat zoo even trotsch en uitdagend de arena binnenholde ligt beweginloos neer.

Nu wordt hij door vier muilezels met rinkelende schellen de arena uitgesleept en verdwijnt voor altijd van het tooneel. Gelooft echter niet, dat zijne bevechters er genadig afkomen;

verwond en verminkt zagen wij onderscheidene picadores en anderen uit de arena wegdragen, en terwijl wij te Sevilla waren, viel de koning der beroemde espada's Espartero, toen hij ten tweeden malen zijn geduchten vijand het zwaard in den nek wou steken, door een geweldigen stoot van den stier, doodelijk getroffen neêr.

EL ESCORIAL.

De ferro-carril brengt u een uur van Madrid langzaam naar eene hooge vlakte, dan stijgt hij weer belangrijk hooger en komt in een woest en rotsachtig oord waar geen boom, geen struik zelfs te zien is. Eene tesaamgedrongen steenmassa, die allerlei vreemde gedrochtelijke vormen aanneemt. In dit onherbergzaam oord, dat voor eenige honderden jaren zeker nog veel moeilijker te bereiken was dan thans, in deze woestijn van gruis en steenen, stichtte de sombere koning Philips II zijn kloosterpaleis El Escorial.

Toen wij uit den spoorweg traden, lag het paleis als een toren boven ons, en een ellendige weg, steil en bijna onbe-

gaanbaar, leidde er heen. Wij konden niet anders dan het voorbeeld volgen van eenige boeren, die in het dorp Escorial woonden, en klommen in een wagen door vier muilezels bespannen. Zulk een rijtuig in Spanje is een ware beproeving; de hobbelige weg en de harde zittingen zijn zeer hinderlijk en daarbij is het heen en weer schudden zoo erg, dat men voortdurend van den eenen kant naar den andere geworpen wordt.

Toen wij eindelijk boven waren en de boeren met hun „Vaya Vd. con Dios!" afscheid van ons genomen hadden, stonden wij te bibberen in den harden wind, die hier de volle ruimte heeft. Alles in den omtrek was onder ons; wij stonden op een hoog plateau van rotsen, voor ons verrees het enorme paleis. De weg er naar toe ging over grafzerken, geschonden door groote gevaarlijke gaten.

Voor de poort van het gebouw hielden wij een oogenblik stil, ten einde een overzicht te hebben van al die torens en koepels, waarvan er één zeer groote het geheel kroont; wij overzagen de honderden vensters en ingangen en de strenge lijnen die dit alles te zamen hielden. Men komt tot de erkenning, dat de koninklijke besteller en zijn bouwmeester elkander volkomen begrepen hebben om hier een woning te stichten voor eenen tyrannieken, de wereld en zijn genoegen verachtenden koning, wien de eer der Katholieke kerk het eenige was dat hem ter harte ging.

De indruk bij het binnentreden is duister en treurig; de muren zijn van eene ongehoorde soliditeit, gebouwd van het zwarte graniet der rotsen waarop het gegrondvest is; de vensters hoog van den grond, met vele breede ijzeren traliën voorzien als eene gevangenis. Paters en monniken, in zwarte kleeding, gaan van alle kanten uit en in; onderscheiden vertrekken dienen voor seminarium, eene hoogst merkwaardige bibliotheek, drie lange kamers met duizenden boeken

en handschriften. Witte muren waarop allerlei hoogst interessante oude spaansche schilderijen waren opgehangen en daaronder kastenstellages, waarin de boeken met de ruggen naar binnen stonden, zoodat de gewone bezoeker niet zien kon wat daar te vinden is. Zoo leeren de geloovigen. Slechts de ingewijden mogen weten. De wetenschap dient niet gekend te zijn door iedereen; men kan er misbruik van maken. Moge tegenwoordig zich alles populariseeren, binnen deze muren wordt dit niet gehuldigd. De geheele toon dezer omgeving is angstig en zwaar.

De kerk alleen en de diensten, zij zijn heerlijk als gij al die sombere vertrekken hebt doorwandeld en gij daalt eenige trappen af om met ontbloot hoofd de groote bidkapel binnen te gaan, dan straalt u van alle kanten het heerlijke licht uit den grooten koepel op prachtigen marmeren zuilen tegen; zij zijn versierd met groote en kleine ornamenten. In het koor en naast het hoogaltaar zijn zelfs fraaie frescos van Italianen aangebracht en kunstige basreliefs verhoogen den rijkdom dezer muren. Maar dit is ook alles. Komt men, de sacristie door, in het eigenlijke koninklijke paleis, dan zijn het weer kleine, sombere vertrekken, zonder iets wat uwe aandacht trekt, en als men ze allen rondgegaan is, dan is daar eindelijk de kamer waar de oude koning, lange jaren ziek, zijn leven sleet en stierf. Het is een donker vertrek; zijn schrijftafel staat er nog en ik zag er een houten bidbankje waar ik op ging zitten. Ik zag toen dat ik alleen was; mijn gezelschap scheen niet veel behagen te scheppen in deze donkere eenzaamheid, maar onze geleider wees mij nog even hoe de koning hier in dit vertrek vlak naast zijn bed een houten paneel verschuiven kon en daar de mis kon hooren en zijn gebeden met die der priesters kon vereenigen. In mijn verbeelding zag ik den ouden, ongelukkigen, zieken toch machtigen koning uitgestrekt op zijne legerstede; daar

lag hij, grijs van haar, met zijn strak gelaat en de dikke opgetrokken onderlip; zijne oogen schenen hel uit de gerimpelde oogholten en in zijne handen hield hij een groot beschreven perkament. Toen weerklonk het orgel en zijne toonen galmden langs de muren van het benauwde slaapvertrek; ik zag hoe de koning met bevende handen het paneel wegschoof, de oogen naar het altaar gewend, zijn gebeden zacht voor zich heen prevelde. De wierook drong het vertrek in, de misschel hield aan, ik zag den priester herhaaldelijk knielen en opstaan en het teeken van het kruis maken. Toen zeeg het koninklijke hoofd achterover; alles was stil, mijne mijmering was voorbij.

Toen wij de kamer van Philips verlaten hadden en in een donkeren doorgang kwamen, stond daar onze geleider-seminarist weer en daar hij zag, dat ik geen onverschillig bezoeker was, wees hij mij op een groote met veel ijzeren sloten en ornamenten beslagen deur in de directe nabijheid van het vertrek des konings.

Deze deur, zoo sprak hij, is helaas gesloten moeten worden,

want daar binnen zou men slechts verwoesting en wandalisme zien. Hier namelijk, dicht bij zijn gewoon vertrek, had Philips zijn reliquienkamer; honderden en honderden van de zeldzaamste reliquien van heiligen, apostels, pausen en priesters had hij hier bijeengebracht; zij waren in prachtige gouden en zilveren casetten, sommigen met edelgesteenten, anderen met gebeeldhouwde figuren versierd. Hier kwam hij dikwijls zijn sombere herinneringen verzamelen en sprak de gebeden uit voor aller zielen heil. „God heeft het toegelaten", zeide de priester, „het is geplunderd en ontheiligd". —

Eenige schreden verder kwamen wij aan een donkeren steenen trap die naar beneden leidde; het scheen dat wij naar een onderaardsche wereld moesten. Als de Señores mij volgen willen, zeide de voorganger, hier beneden zal ik u de graven toonen der koninklijke familie. Hij rammelde reeds met de sleutels en de ijzeren trekkers knarsten reeds langs den grond. Maar wij keken elkander aan, vonden dat wij van dit paleis treurigs en sombers genoeg zouden medenemen, en om nu de lijst te hooren aflezen van zooveel grootheid, die hier in het stof terneder ligt, dat was ons te machtig. Wij klommen haastig naar boven en gingen terug door eene zuilengalerij die met ruwe fresco's beschilderd was, alles uit het leven van de geheiligde dienaren der kerk. Wederom gingen wij over de groote grauwe steenen, die het terras voor het gebouw vormen, en kwamen zoo weer op den open weg waar het doodsch en stil was. Slechts hoorden wij in de verte het gezang der seminaristen die in het gebouw verzameld waren. Het klonk als een grafzang over de ruwe omgeving.

Vermoeid en bestoven kwamen wij in Madrid terug en tot onze groote teleurstelling gaf de volgende dag niets dan één hopelooze regenbui en de daaropvolgende dag was Madrid kil, koud en droop van den regen. Zoo waren wij dan besloten langzaam naar het zuiden af te dalen en naar Toledo het eerst.

TOLEDO.

Mooren, joden, ridders, wapensmeden, inquisitie, tournooien en autos da fé, dat alles gaat u door het hoofd als gij naar Toledo optrekt.

Deze overoude stad aan de Taag is dan ook door de tanden en kiezen van den tijd zoo door elkander geknaagd, dat het plan der stad op geen plan gelijkt en men telkens meent weer op dezelfde plaats te zijn.

Kleine nauwe straten vol bochten en krommingen, pleintjes

belegd met groote keien, waar geen woningen zijn, uitloopende op een of ander steenen trap, die u langs gangen voert met hooge muren, waarin soms lage openingen zijn met getraliede vensters, waardoor men bevroedt dat daar inderdaad menschen wonen.

Toch verdwaalt men hier niet lichtelijk, omdat de stad boven en de rivier beneden is en men na eenig zoeken of hier of daar terecht komt.

Maar het regende in Toledo ook en niet weinig. Gelukkig was het bij onze aankomst helder, want de tocht die wij maakten van het station naar boven geeft het eigenlijke denkbeeld aan hoe men in Toledo den weg moet vinden. Het is een lange weg, die van beneden van de Taag steeds opwaarts steigend als eenen wenteltrap, telkens verrassende gezichten aanbiedt over de om Toledo zich wendende rivier. Ons wachtte een sober hotel; geen leeskamer, geen conversatiekamer, de eigenlijke gelagkamer, el comedor, was donker en zag op een open plein en stalling uit, waar ezels stonden te balken of hun hooi op te knabbelen. Geen lust hebben om zonder noodzaak in dit huis te zitten, gingen wij zoodra de regen het toeliet de straat op; maar wij hadden geen besef hoe het er in Toledo is als het regent. Het geheel was als een bergweg. De straten met haar groote keien, aan beide zijden verhoogd, zijn ware bergpassen; nu waren ze gevuld met een breede waterstroom die door den wind en den aandrang van boven een stortvloed geleek. Met doorweekte schoenen en druipende hoeden zagen wij er uit als echte zwervers die een onderkomen zochten. Gelukkig dat een carretero ons in zijn voertuig opnam en wij zaten weer spoedig tegenover elkander in onze melancholieke herberg.

Tegen het middaguur waren de elementen niet meer zoo vijandig; wel dreven er nog haastig eenige achtergebleven regenwolken, maar de lucht was blauw en de straten waren

droog. Met mijn spaanschen stok gewapend stapte ik de deur van mijn fonda uit, de keien op. De stilte was heerlijk en ik dwaalde nieuwsgierig door de kronkelende stegen en langs hooge grauwe muren. Arabische kleine woningen met platte daken, duidelijk uit den moorentijd, zijn hier de huizen. Weinig vertoon naar buiten van het inwendig bewoond zijn. De vensters laag bij den grond, maar van buiten voorzien van balconsgewijze overstekend hekwerk, dat de ramen, die meestal openstaan, beschermt tegen het binnendringen van buiten.

Voor een dezer vensters zag ik een aardige schilderij. Reeds vóór ik het bemerkte hoorde ik het schreien van een kindje en daar doorheen het sussende zingen van een vrouwenstem en een getiktak dat het gezang scheen te begeleiden. Eenige schreden verder beschouwde ik à mon aise het tableau vivant. Het was omlijst door het groote hekwerk, waardoor het een kniestuk werd, de warme donkere achtergrond gevormd door de diepte van het vertrek. Tegen den zijmuur, vlak aan het venster, stond een jonge vrouw met gekapt zwart haar, waarin, zooals dat hier betaamt, een roode roos prijkte. Met haar geel gebloemd doekje, dat over haar borst gekruist was, en haar simpelen grijzen onderrok zag zij er eenvoudig toch kleurig en schilderachtig uit. Zij droeg in hare beide armen een pover klein kindje, dat met zijn bleek gezichtje tegen haar aan leunde en zachtjes pruilde en snikte. Maar zij zocht het te troosten door onder het zingen een grooten waaier te gebruiken en daarmee de maat van het gezang tegen het ijzeren hekwerk te tikken. Het was een concert en eene schilderij, even bekoorlijk voor mijn oor als voor mijn oog; de stilte van toon en kleur die het omgaf, het klagelijke en neuriënde van de geluiden, de houding en lijnen van de figuurtjes, alles had iets gezellig aandoenlijks. Toen hoorde ik zware voetstappen de keien opkomen; het scheen een

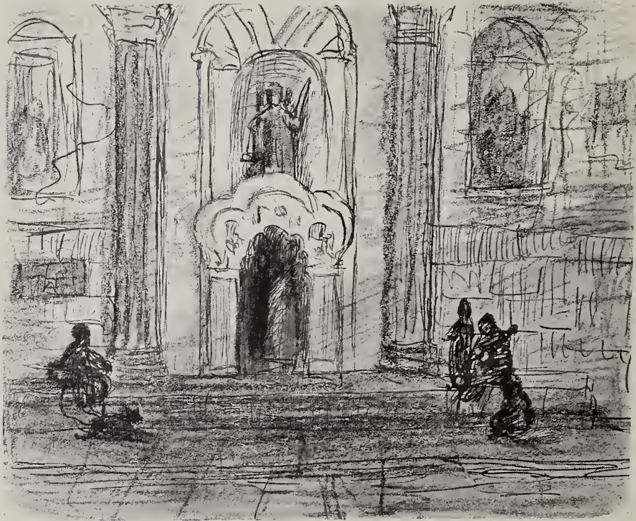
koopman die een mand droeg waarover een lang geitevel was gespreid, een korte sombrero bedekte zijn gelaat, en zijne beenbekleeding was met koorden om zijne beenen gedraaid; een groote stok completeerde zijne uitrusting. Hij begon hard te zingen toen hij bij het raam kwam, en moeder en kind gingen nog meer naar voren om beter uit te komen; het was de man, het was de vader, dat was blijkbaar. Evenals ik genoot ook hij een oogenblik van het aangename tafereel en de moeder hield het kindje een oogenblik voor de ijzers, zoodat de papa er zijn dikke lippen met zwarte snorren een oogenblik op kon laten rusten; toen ging hij den muur om, om de deur in te gaan, die aan den zijkant van het huis was. Ik bleef nog een oogenblik staan en zag ik den gelukkige het kleine kind in de hoogte houden, de vrouw het schamele tafelgerei klaar zetten en om niet onbescheiden te zijn, ging ik mijns weegs.

Is dit nu, dacht ik, wat ik in Toledo zien moet, een tafereel zooals het bij ons, zooals het overal voorkomt? Ik had gehoopt op zwarte ruiters te paard, met hunne Toledo-klingen, oude joden met hooge mutsen en lange tabbaarden, of tenminste een kleine optocht van witte monniken met toortsen of zoo iets.

Maar het oude Toledo deed heden niets dan mij in mijne gewone gevoeligheden tasten, want toen ik het hooge straatje uitgeklommen was en op een vrij breede straat terechtkwam, was daar weer iets, wat als pendant van het vorige zou kunnen dienen! het was een lange boerenfiguur, met een stroohoed op en een donkerblauw buis aan, die bij een ezel aanliep; hij had een lange stok met bladeren in de eene hand en met de andere hield hij een groote mand in balans, die van den rug van den ezel afhing en waarin... een bijna naakt jongetje, die een grooten appel in de hand hield; de gratie van het heerlijke naakte ventje met zijn

appel, het los gevlochten mandwerk waar hij in zat, de grauwe fijne kleur van den ezel en het krachtige, stevige van den vader, het was een schilderij waar niets aan ontbrak. Kon ik dàt nu eens op touw zetten; nu moest ik mij behelpen, in mijne fonda teruggekomen, slechts eene kleine herinnering in mijn schetsboek op te teekenen.

ZONDAG IN TOLEDO.

Gisteren goot het met stralen van den hemel, vergezeld met donderslagen en vuurpijlen, heden is het: Liebchen, was willst du noch mehr? Blauwe diepe luchten, dooraderd met witte lachende wolkjes. Deze Zondagmorgen is een ware verrassing. Na die gure en natte dagen, hoe heerlijk zich te baden in licht en warmte. De straten zijn gevuld met zindelijk gekleede Zondagsviersters; met zwier en deftigheid dragen zij hare mantilles en waaiers, en hebben de kerk tot plaats van vereeniging gekozen. Gewillig volgen wij den stroom der menigte en gaan een groote poort in waarboven een groot wit kruis is aangebracht en een banier wappert;

wij bevinden ons dan op een ruime plaats, die de kerk omgeeft. Zulk een voorplein of patio heeft iets karakteristiek schilderachtigs in Spanje. Hier in het midden klatert en klettert langzaampjes een waterstraal, die opgevangen wordt in een groot verweerd marmeren bassin. Daaromheen hangen of zitten lieden, die wachten of die uitrusten. Hier in Spanje rust men veel uit. Deze plaats is tevens de in- en uitgang der woningen van hen, die dienst in de kerk verrichten. Men ziet priesters en koorknapen in hun veelkleurige kleeding heen en weer loopen met wierookvaten, banieren, kruizen, en wat al meer. Maar het schoonst is de zon, die schittert in de boomen, die hier en daar zonder regel in den patio geplaatst zijn en waarvan het groen zoo schoon harmonieert met de grijze steenen omgeving van muur en vloer. In de groote plekken schaduw, die zij op den grond werpen, liggen op allerlei wijzen de onontbeerlijke bedelaars. Vóór gij de kerkdeur kunt bereiken houdt u een oud klein vrouwtje bij den arm en wijst u met het hoofd meewarig op zijde gebogen op haar echtgenoot, een dwerg zonder beenen met een enorm groot hoofd, zoo zwart als een neger. Een blinde zit naast hem en houdt u kermend zijn bakje voor. Een meisje met prachtige oogen en wild gekruld haartooisel strekt iets naar u uit dat op een hand gelijkt waar een groot gedeelte van afgesneden is. Gij ijst een oogenblik, werpt gauw eenig kopergeld weg en verlicht moogt gij thans de heerlijkheid der groote moederkerk binnentreden.

Hoog is het gewelf, dat op breede pilaren rust; kan het er anders somber en donker zijn, hedenmorgen schijnt de zon door de oude gekleurde glazen zoo helder, dat in de geheele ruimte een getemperde wazige grijze toon heerscht. Wij hooren in de verte den priester spreken en gaan op het geluid af. Daar staat de man hoog in den preekstoel, met zijn grijs haar, dat als een krans om zijn donkerbruinen,

glimmenden schedel zwiert, met grooten gekromden neus en de in de diepte verborgen oogen; hij draagt een wit geborduurd hemd over een donkere soutane; met zijne handen maakt hij groote bewegingen, die zijne woorden klem moeten bijzetten. Soms slaat hij met zijn handen op den katheder; hij gilt, weent en bidt. Geen zijner woorden kan ik ontleden, en toch begrijp ik alles; maar al zijne woorden kunnen niet beletten, dat mijne oogen gevestigd zijn op de donkere massa mannen en vrouwen, die vóór den preekstoel op den grond ligt; vlak tegen den preekstoel aan en rondom liggen zij met het aangezicht ter aarde, het is een hoop zwarte sluiers, zwarte haren en zwarte rokken, en daartusschendoor kale schedels, bruine handen met gebedenboeken en hier en daar een witten zakdoek, die voor de oogen gehouden wordt. Over hen heen werpt de priester met beide handen zijne gloeiende bestraffingen en leerredenen. Ik luister met aandacht en inspanning. Eindelijk begint zijn stem te dalen; hij spreekt zacht voor zichzelf, de menigte verheft zich. Daar dreunt het orgel, het koor heft aan en de mis wordt voortgezet. Ook wij waren neergezonken; thans stonden wij op en hoorden de muziek aan, die modern en liefelijk door de ruimte klonk. Het was een mis van Verdi en ik begreep toen, waarom mij dit hier in de kerk zoo vreemd, zangerig en bevallig aandeed.

Wij zaten te genieten van de schoone plaats waar wij zaten, van de schilderachtige figuren, de vele warm bruine en karakteristieke aangezichten en de ruischende kleederen der deftige matronen, daarbij de muziek, het was waarlijk geëigend om met den zonnigen feestgloed, die dit geheele tooneel doordrong, een heerlijken Zondagmorgen te schenken en ik dacht dat, indien ik te Toledo woonde, ik elken Zondagmorgen naar deze kerk zou gaan. Elken Zondagmorgen zou ik zulk eene bestraffing willen ondergaan, de

muziek, de wierook en het heerlijke licht genieten en mij verbeelden, dat ik gesticht was.

Dezen zonnigen heerlijken namiddag gingen wij als ontdekkingsreizigers de stad en omgeving van Toledo opnemen. Eenige nauwe straatjes door, die steeds daalden, trappen af, die met lastige, puntige keien belegd waren, langs eenige zeer oude en afgebrokkelde muren en wij kwamen aan het „Zocodover", Arabische naam voor „plein". Deze stille stad, waar thans alles zoo gewoon Spaansch-Katholiek is, was vóór eeuwen de zetel van Mooren en Joden. De naam Toledo zelf is afgeleid-Hebreeuwsch: de stad der afstammelingen zou het kunnen beteekenen. Het Alcazar in de hoogte, de brug van Alcantara in de laagte, hebben nog de namen hunner vroegere meesters behouden. Toch is er zoo veel, en nogmaals veel, sedert die dagen hier gebeurd. Thans echter geen brandstapels of tournooien op het Zocodover. Eene vroolijke militaire muziek van de hier gevestigde cadettenschool, doet hier de stad te hoop loopen. Jonge luitenantjes wandelen druk heen en weer, en in de cafés rondom zit in de vroolijke zon de bevolking van Toledo hare zondagsuren door te brengen.

We drentelen nog eenige straten naar beneden, hier is een museum. „Museo" staat er met groote letters voor de deur. Helaas! Is er dan geen stad zonder museum, en is ieder vreemdeling verplicht daar binnen te gaan? Gelukkig, 't is Zondag en de deur gesloten; zoo konden wij rustig verder gaan. Intusschen waren wij gerustgesteld, dat Toledo ook zijn museum had.

Het had ons dien schoonen middag niet bedorven. Wij daalden steeds lager de stad door, en schoon moeilijk, door de gekke ruïnen en krommingen, die hier straten zijn, kwamen wij eindelijk aan de Taag, waarover de oude beroemde brug der mooren, del Alcantara, gelegen is.

Ik was zeer vermoeid en ik zette mij midden op de brug op een grooten steen. Zoo bezag ik rustig de oude verweerde maar zeer schilder-Moorenbrug; het gele water van de Taag lag in eene diepe bedding rondom, beklemd tusschen woeste steenklompen, die zich in de hoogte opstapelden, wild begroeid met boomen en struiken.

Nu werd het hoog tijd om langs den heerlijken buitenweg naar boven te komen, waar de zon langzaam begon te dalen. Angstig zag ik naar den hoogen weg, dien ik nog te beklimmen had en ik was toch reeds zeer vermoeid.

Ik weet het al, riep mijn zoon. Gij moet in dit land immers op een ezel zitten. Er moet er hier een te vinden zijn. Daar lag over de breede steenen leuning van de brug een man in het water te kijken, die op spaansche manier kringetjes spuwde, terwijl hij zijn cigarette rookte. Zijn bruin en verweerd gelaat, zijn bloote gespierde armen en beenen deden hem kennen als een schipper, vertrouwd met weer en wind; zijn scheepje lag een eind verder te dobberen.

Bonito Señor, riep mijn zoon hem toe, zoudt gij de goedheid willen hebben om te zeggen of hier ergens een burro te krijgen is. Hij richtte zich langzaam op uit zijne gemakkelijke houding en zag ons verwonderd en vragend aan. Toen tikte hij met zijn voorvinger tegen den stijven rand van zijn Toreadorshoed en zeide: yo creo, yo creo, señores, dat zou ik wel gelooven, mijne heeren. Ik begreep niet waar hij ze in deze wildernis kon te voorschijn brengen, maar hij was reeds een eind ver weg en volkomen uit het gezicht. Wij bleven rustig wachten. Plotseling zagen wij hem op eene hoogte boven ons; hij klauterde over het eene rotsblok na het andere en steeg eindelijk naar een kleine hut, die wij hoog boven ons nu ook bemerkten. Daar bewoog zich iets, het was eene vrouw, die naar beneden zag aan welke menschen zij wel haar ezel zou toevertrouwen. Toen verscheen

haar man, een kleine roode kerel zonder hoed, met roodachtige wollige haren als Sancho Pansa, dikken rooden neus en knijpoogjes tusschen de wangen, en op bloote voeten. Langzaam sleepte hij al trekkende den ezel met zich voort. Deze karavaan, de schipper, de man en de ezel, daalde voorzichtig naar beneden en wij waren verheugd, dat wij nu eindelijk er toe gekomen waren om ons in het land onzer omwandeling te voorzien van het eenig noodige eigenaardige vervoermiddel. Spoedig was ik met behulp van den ezeleigenaar en van den schipper en van mijn zoon en van vriend Erens op den rug van het grauwtje geholpen, maar vreemd was het, dat ik na eenige stappen voorwaarts weer even zoo spoedig en zonder eenige hulp voorover op den grond tuimelde; ik was volstrekt niet gedeerd, er moest nog maar weer eens geheschen worden. Nu begreep ik beter hoe ik het moest aanleggen: niet trekken, noch duwen, maar de regelmatigheid van het beest met dezelfde lankmoedigheid beantwoorden.

En eindelijk begon ik mijn ezel voort te krijgen. Als men buiten bewoonde streken reist en geen haast heeft, dan is het zitten op een ezel alles waard. Stap voor stap, bedaard en stil gaat de geduldige langoor voort, zonder eenig geraas, zonder de stilte van het landschap om u heen te verbreken. Gij hoort geen rijtuiggerammel of hoefgetrappel, het is een zacht voortgehuppel waarmee gij u door het omringende landschap voortbeweegt. Gij beeft een weinig bij afgronden en voelt u wat onrustig bij het stijgen als de steenen naar beneden rollen van het pad dat gij opstijgt. Maar het dier zelf zegt u hoe gij u gedragen moet. Ofschoon hij, volgens gewoonte, geen woord sprak, liet hij mij toch duidelijk merken, dat ik vast moest gaan zitten als het wat erg naar boven ging, want dan draaide hij zijn kop naar mij toe in de hoogte, spitste zijn lange ooren twee- of driemaal naar

boven en naar beneden en gaf aan zijn rug een samentrekkende beweging alsof hij zeggen wilde: Zit vast, hoor! hier is het lastig! Gingen wij echter naar beneden dan sloeg hij met zijn staart om mij heen, trok zijn kop naar achteren en dan plotseling recht naar beneden om mij te wijzen dat als ik over zijn kop in de diepte tuimelde, ik zeer onzacht terecht zou komen en ik dus maar achterover zonder te kikken moest blijven zitten. Op eenmaal dacht ik toch dat hij de kluts kwijt was, want dicht bij de stad gekomen stond mijn ernstige droomer plotseling stil en ging rechts van den weg af naar een boerenwoning. Of ik al trok en sloeg, of ik hem bij hoog en laag verzekerde dat hij zich vergiste, het hielp niet; daar stond hij wéér stil en wel aan een grooten steenen bak, geheel gevuld met helder water. Zonder eenige excuses te maken stak grauwtje zijn grooten kop er in, leschte zijn dorst en kroop toen weer behendig naar den weg en haalde het gezelschap in, dat hem door zijn lachen en schreeuwen geen oogenblik uit zijn humeur kon brengen.

Mijn eerste ezelrid had mij bijzonder voldaan en van dien tijd af heb ik altijd op mijne tochten mij met zulk een geduldig dier best kunnen verstaan.

In Toledo was de lucht nog altijd buiig en onaangenaam koud, wij verlangden naar het zuiden, de warme zon, den oosterschen hemel en gingen alzoo onze tenten naar Cordova verplaatsen.

CORDOVA.

Dat is nu een echt spaansch spoorreisje, van Toledo naar Cordova; hier heeft niemand haast, de reiziger niet en de spoortrein in 't geheel niet; stations worden niet afgeroepen, ieder weet wel waar hij zich bevindt. Bij het kleinste plaatsje wordt halt gemaakt en lang stil gehouden. Dan stapt men overal eens uit, cigaretten worden opgestoken en men gaat eens rondkijken; twee karabiniers met geladen geweren verlaten den trein, om verwisseld te worden door twee anderen. Chefs en conducteurs houden praatjes met de

schamele hoop nieuwsgierigen die den trein omringen en het buffet van ververschingen loopt rond in de gedaante van eene vrouw, die een groote steenen kruik draagt en „agua fresca" roept. Verder havelooze jongens en natuurlijk — zeer veel bedelaars.

Op een der kleine plaatsen waar de trein nog wat langer stil hield, daar hij op een anderen trein wachten moest, trokken mij de lijnen van het omringende landschap aan en ik stapte maar eens uit om lucht te snappen. Daar voelde ik mij gezellig op de schouder kloppen, alsof een oude bekende mij even wou aanspreken. Ik keek om en zag een kerel met een grooten knuppel in zijn hand voor mij staan. In een idioom, waarvan ik niets verstond, sprak hij mij aan en stak toen zijn kolossale hand uit om een aalmoes. Ik was zeer geërgerd over het brutale doen van den man, keerde hem den rug toe en deed alsof ik iets wou opteekenen; maar een jongetje dat bij hem stond, ook al van hetzelfde soort, schreeuwde mij in duidelijk Spaansch in het oor: hij moet wat geld van je hebben, begrijpt señor dat niet? Ik verdraaide het nu eenmaal en trok een gezicht alsof ik er niets van begreep, en toen zijn groote kameraad weer op mij afkwam, schaterde hij het uit en riep hem toe: hij is niet wijs, laat hem maar gaan, hij weet volstrekt niet wat gij hebben wilt.

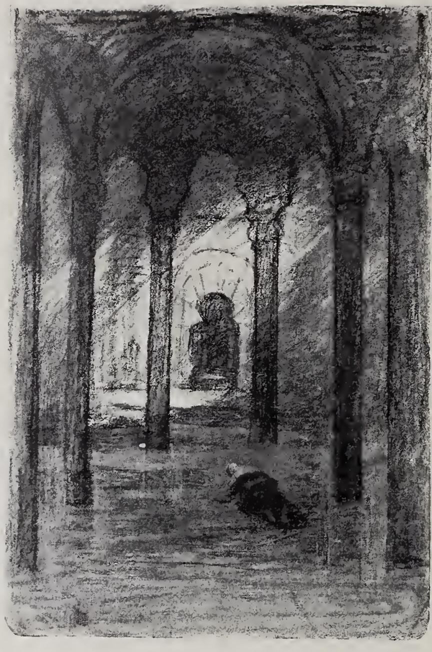
In den trein zag ik dat wij bij het plaatsje Val de Peñas waren, dat den beroemden wijn van dien naam oplevert. Inderdaad is hier het land en de omgeving geheel anders dan de streek die wij verlaten hadden; ja hier liet zich het zuiden reeds bemerken; hoe verder wij kwamen hoe meer verscheidenheid. Aloës en cactusplanten versierden den weg met hunne breede en wonderlijke vormen, waardoorheen bloemen en groote varens van allerlei schakeeringen. Eindelijk stroomt daar de Guadalquivir en over zijn geel-groen water hangen honderden olijfboomen, met hunne gekromde zwarte

takken, waaraan dat dunne fijn geteekende grijs gebladerte hangt. Dit teedere groen van den olijfboom, uitkomende tegen het geele maïs of de hel groene garbanzos, is eene prachtige koloristische vinding van de natuur; als de zon zooals zij nu deed bij het ondergaan, gouden strepen zaait door de azuren lucht, dan is hier het landschap vol rijkdom en afwisseling; en toen wij eindelijk nabij Cordova kwamen, staken wij alle drie de hoofden naar buiten. Wij zagen voor het eerst palmboomen, die met hunne lange, dunne naieve blaadrenkroon boven al de andere boomen uitstaken als giraffes in een oostersch woud.

Cordova reden wij eindelijk binnen en het refrein van Heine's gedicht tintelde mij in de ooren:

In dem Dome zu Cordova,
Stehen Säulen dreizehnhundert.
Dreizehnhundert Riesensäulen
Tragen die gewaltge Kuppel.

Onze nieuwsgierigheid had weer een toppunt bereikt en de volgende morgen beloofde weer veel.

DE DOM VAN CORDOVA.

Het was kennelijk een zuidelijke atmosfeer, waarin wij ons den anderen morgen bevonden, eene geelachtig blauwe lucht, geen wind en warm. Toledo's nauwe kronkelstraten maakten hier plaats voor een ruimen landweg, die voor ons uit van ons hotel de stad doorliep. Ons, vreemdelingen, kwam deze straat voor alsof een groote baanveger het opruimen bewerkstelligd had, om tusschen bouwvallen hopen aarde en groen, neergezakte huizen en gevallen marmerblokken door te komen, want in de omgeving van dezen

hoofdweg naar de stad, waar wij niemand ontmoetten, konden wij bijna geen woningen ontdekken waar menschen woonden. Al gaande echter kwamen wij in bewoonde straten en eindelijk op een plein, dat door eenige hoog gebouwde huizen omringd was; er werd markt gehouden, zonder beweging of drukte echter. Stil arabisch zaten daar, in witte bournous gewikkeld, de koopvrouwen met zorgvuldig gedekt hoofd en bloote voeten, naast haar groote manden met allerlei vruchten en gevogelte. Het was voor ons als een voorproefje van de Mooren en Arabieren die wij zouden ontmoeten.

Langs dezen weg kwamen wij weer bij eene open ruimte en hadden eindelijk het wonder van Cordova, de groote moskee, tempel of dom voor ons. Eenigszins teleurgesteld keken wij het aan: een grove bruin-roode steenen muur, en daarachter een ongeregeld vierkant, dat niets van een schoon gebouw verraadde. Even als alles hier zag het er verlaten uit. Wij liepen dan eens hier, dan eens daar, om naar binnen te gaan; eindelijk vonden wij een ingang. Jelui moet bedenken, zei Erens, want ik heb het vroeger bestudeerd, hoeveel maal deze stad en deze tempel van beheerders veranderd is. De romeinen, de gothen hebben hier reeds hun hoofdtempel gehad en toen de stad in handen der Mooren viel, vatte een der kalifen het plan op, om op dezelfde plaats een moskee te stichten zooals nergens te zien was. Nu hebben aardbevingen, oorlogen, godsdienstijver vooral, deze zelfde plek geteisterd, de een brak af, de ander bouwde er bij; toch is het thans nog een wonder. Toen wij de poort van den voormuur doorgingen, wandelden wij langs een schoone laan van oranjeboomen rechtuit naar den ingang van de moskee.

Als men binnenkomt, is het een verwarrende opeenhooping van zuilengangen, men meent nergens een weg te vinden; langzaam echter gewend het oog zich en men be-

merkt ruimere gangen, die een weg door dit labyrint aanwijzen. Heine echter had ons gefopt, deze zuilen waren geen reuzenzuilen; het waren smalle zuiltjes, slechts eenige meters hoog, die zonder plint uit den grond verrijzen. Zij spreiden dan naar beide kanten platte bogen uit van arabeske vorm, zeer versierd, gebeeldhouwd en gekleurd; deze dragen het gewelf, dat echter geen „gewaltige Kuppel" is, maar van weinig hoogte, waarboven zich weer een andere verheft, door eenige hoogere pijlers gedragen. Het is een muziek van lijnen, waaraan men zich gewennen moet en die langzaam bewonderingwekkend op u werkt.

Doch plotseling wordt gij daarin gestoord. Na eenige honderden zuilen voorbij te zijn gewandeld, ziet gij u op eenmaal op een ruime plaats. Zuilen, gewelf, alles is weggebroken; hier is een bidkoor en hoogaltaar opgesteld, kaarsen branden, wierook walmt; gij zijt in een katholieke kerk. Maar in dit enorme gebouw komt het op eene kleine mutilatie niet aan; hoe verder gij wandelt, hoe wonderlijker het labyrintisch geheel u beheerscht. Het licht dat van buiten, van boven door het gewelf, soms door de zijwanden invalt en al die zuilen ten deele slechts belicht, en den grond met lijnen teekent, geven bizarre lichteffecten en mysterieuse hoeken vol zachte toonen en kleurschakeering.

Wij waren echter niet bijzonder gelukkig in den door ons gekozen dag om deze beroemde plaats recht te genieten, want er werd vreeselijk gehamerd en geklopt aan een der gewelven van het gebouw. Wij moesten daar voorbij en babbelzuchtig als ik altijd ben, hield ik een praatje zoo goed en zoo kwaad ik met mijn Spaansche terecht kon, met den architect, die het werk scheen te leiden. „O," zei hij, „gij kunt niet begrijpen, hoe dikwijls hier wat te herstellen is; hier wat te schragen, daar nieuwe steenen in te zetten of soms geheel en al weg te breken, dat het niet op den grond

zal storten. De vele poorten en ingangen, die het gebouw heeft, maar die gij niet ziet, als gij er binnenin zijt, doen bij stormen en onweer dit kolossale gebouw veel ondergaan; maar weet u wat het ergste is," zei hij fluisterend, „er is eigenlijk geen geld genoeg om alles te doen, wat dit wonder der Moorenbouwkunst tot zijn recht zou doen komen. Als dàt gebeurde zoudt gij nog heel wat anders zien."

Toen bracht hij ons naar de eigenlijke bidplaats der Kalifen, die naar hij zeide nog geheel onbeschadigd was. Inderdaad, deze bidplaats der Kalifen is buitengewoon van schoone en rijke versieringen, en heeft men alles nogmaals en nogmaals gezien, dan komt men tot de overtuiging dat men een gebouw schiep, dat meer dan eenig ander het talent en de groote kunstkracht der Arabieren doet kennen.

Denkt men dan dat hier des avonds voor het maarif gebed duizenden lampen brandden, tapijten werden uitgespreid voor de biddende Mooren, waarvan er hier honderdduizenden woonden, dan kan men zich een begrip vormen welk een aanblik deze samenkoppeling van zuilen onder die lange en zwaargewelfde wanden moet geboden hebben.

Wij kwamen niet in een opgeruimde stemming naar buiten; al die oude pracht, die steenen monumenten van vervlogen grootheid maakten ons stil en nadenkend. De zon buiten, een palmboom midden op den zandigen weg, waarbij een bruine jongen met een langen stok zijn zwarte geiten bij elkander hield, schudde ons weer aangenaam wakker. Het gewone leven heeft eene bekoring, waarbij de schoonste kunstwerken in het niet zinken.

Bij aankomst in onze fonda vonden wij die omringd door straatjongens en allerlei volk; er waren dus nog menschen in Cordova; ja, er stonden zelfs midden in den troep eenige militaire muziekanten. Een generaal was hier afgestapt om zijne familie in Cordova te bezoeken, die met hem hier

het diner gebruikten. Vroolijke drukte toen wij de comedor binnentraden; alle gasten waren reeds aangezeten, maar, zooals in Spanje overal, werden hoog en laag aan denzelfden disch bediend.

Daar zat hij aan het hoofdeind, de generaal, een kloeke dikke Spanjaard met groote grijze snorren, kort grijs haar en donkerbruin gelaat, een echte Velasquez-tronie; zijne familie, naast en tegenover hem, een stokoud gebogen man, zijn vader misschien, hij lachte van pret, maar kon de soep moeilijk over het witte servet, die om zijne hals gebonden was, in den diep liggenden mond brengen. Twee hoog opgeschoten jongelieden daar naast en dan eenige met hooge kapsels versierde vroolijke meisjes. Wij en vele anderen zaten aan het lager gedeelte; daar waren oud-gasten van het hôtel, vreemde verweerde koppen, reizigers in jachttenue, wier honger het menu zeer ernstig deed opnemen en die wat er al zoo wat op tafel stond nauwkeurig bezichtigden.

Wat mij betreft, ik had tot buurman een fijn gekleed heer met een kranig voorkomen. Ik had deze figuur reeds opgemerkt, hem des morgens reeds met veel drukte het hôtel op en neer zien loopen, met hooge kaplaarzen, in waaienden spaanschen mantel en met een hoogen puntigen vilthoed op. De soep was verslonden en het volgende gerecht dat ter tafel gebracht werd was ons wel wat zonderling; een groote schotel rijst met spaansche peper en slakken met huisjes en krakende schelpen, alles door elkander gestoofd. Ik keek er leelijk tegen aan en wist niet hoe het te eten. Toen begon met groote vriendelijkheid mijn buurman mij in het Engelsch aan te spreken. „Grijpt maar toe," zeide hij, „gij zult zien dat het niet zoo erg is. Ja, u zult hier wel meer moeilijkheden hebben, maar... ik geloof... dat ik u en uw gezelschap van goeden dienst kan zijn" en met een lag zijn kaartje naast mijn bord.

Een kaartje met een kroontje boven zijn naam met den titel: Markies de Guaranja.

Zeer vereerd dankte ik, doch vond ik het niet noodig het mijne te vertoonen; ik had ook geen tijd dit te voorschijn te halen, want hij zette zijn gesprek dadelijk voort, zeggende: „Ik ben Spanjaard, maar ik bereis de geheele wereld. Ik spreek Engelsch, Fransch, alles wat men maar wil en ik ben te huis en bekend in alle hôtels. Mag ik de eer hebben u introducties te geven voor de hôtels, die gij nog in Spanje gaat bezoeken, met mijn naam zult gij overal beter bediend worden, gij zult het zien!" — Ik mompelde iets, niet wetende wat ik met zulk een dienstvaardigheid beginnen moest.

Nu stond de markies op en riep een der bedienden, fluisterde hem iets in het oor en wreef zich vergenoegd de handen. „Gij zult wat proeven," riep hij. Mijne reismakkers keerden zich nieuwsgierig om en de groote man stond op en maakte even voor hen een sierlijke buiging. Toen de bediende terug kwam, droeg hij een blad, waarop vier schoone glazen waren en een flesch, zeer met spinrag omwonden. „Ziet, señores, dat is nu de Val-de-Peñas, de krachtigste wijn van Europa. Ik lever ze aan al de groote personen in Frankrijk en Engeland." Toen haalde hij een keurig zakboekje te voorschijn, en liet ons de namen zien van allerlei hooggeplaatste personnages, zijn... clientèle. Nu begon hij zijn speech. U zijt heeren uit Holland, dat weet ik reeds, een soliede land. Ik zou er gaarne in betrekking mee staan. Mijne heeren, mijn boekje is open, het is een vroolijke dag, laat ik maar dadelijk eene aardige commissie noteeren.

Dat was het dan eindelijk: een wijnkooper. Ik echter was op dit punt zeer ervaren en riep uit: „Mijnheer de markies, weet u dan niet, dat wij in Holland alleen maar water

drinken en alleen den wijn gebruiken, die in Holland groeit en een bittertje genoemd wordt?" De markies werd rood van drift, maar hij hield zich goed. „Mijnheer, gij spot met mij," zei hij geraakt, „dat is mij nog nooit overkomen," en, toen het dessert werd opgedaan, was hij reeds weg.

Wij waren vol verbazing en vroolijkheid over den edelman en spraken zeker nog al wat luid, daar de militaire muziek van tijd tot tijd de gesprekken aanvulde, toen plotseling een der gasten zich verhief en met een glas rooden wijn zich over de tafel heen naar ons toe buigende, in goed Hollandsch zeide: „Mag ik de heeren welkom heeten in Spanje?" Geëlectriseerd stonden wij alle drie op en klonken met onzen landgenoot, en nadat het dessert met al zijn kleuren en versierde schotels ten einde was, kwamen wij handschuddend naar elkander toe.

De gasten stoven uit elkander, de generaal verliet het huis met veel hoera's en getrompetter en wij bleven tesamen in een gezellig vertrekje praten. „Mijne heeren," zeide onze nieuwe vriend, „neemt het mij niet euvel, dat ik mij bij u aangesloten heb, maar als men in vijf jaar geen woord Hollandsch gehoord heeft is het zoo waar een ongekend aangrijpend gevoel, dat u bij het hooren daarvan overloopt; ik dacht dat Holland mij niets meer was en ziedaar, heden overmant mij het idee, dat ik hier nog zoo lang blijven moet." Hij gaf ons zijn kaartje, hij was agent van een groot handelshuis dat hier in de bergen wijnen exploiteerde. Ik zei tot Erens, „nu uw kaartje er uit," maar hij noch mijn zoon dachten ooit aan zulk een luxe-artikel. Toen moest ik er aan. Hij bekeek mijn kaartje, bekeek het nog eens en zei: „U zijt toch de schilder niet?" „Neen," zei ik, „ik ben zijn oom, dit is zijn zoon en hier een zijner goede vrienden." „Hoe kan ik ook zoo gek zijn," zeide hij „de schilder is lang zoo oud niet, maar het is toch familie. Op die ont-

moeting wilt u met mij wel een fijn glaasje knappen.... Nu," zei hij, „wat zegt u wel van dat vreemde eten, dat men u hier als lekkernij voorzet; ik ben het reeds gewoon, die schotels met olie, waar pootjes en levertjes van kippen in zwemmen, en die krakende schotels met rijst, en nog wat. En wil ik u eens wat zeggen, de menschen zijn hier ook zoo. Voor ons moeilijk te genieten. Het is hier prachtig, maar geen ware Hollander wordt ooit in een ander land werkelijk burger. Ja, als ik er aan denk, dat ik koud en hongerig bij mijn moeder in Rotterdam aan huis kwam, dat er dan op tafel stond een groote schelvisch met een groote bak dampende aardappelen, en zij zat daar..." Hij haalde waarlijk zijn zakdoek te voorschijn en veegde zich de oogen af.

De flesch werd nu spoedig ontkurkt en daar er eene piano in ons vertrek stond, ging onze gemoedelijke Hollander daar aan zitten en speelde Wilhelmus van Nassouwen, dat het door het hôtel klonk, toen nog het Wien Neêrlandsch bloed en Al is ons prinsje nog zoo klein. Wij zongen luidkeels mee en onder gepraat en gelach ledigden wij den inhoud der Margaux, Holland en zijne bewoners besprekende. Nooit waren wij in ons eigen land zulke uitbundige vaderlanders geweest dan hier in dit oude Spanje, in het verre Cordova.

Onze Hollandsche vriend leidde ons des anderen daags nog wat rond naar eenige deftige huizen, oud en nieuw door elkander gebouwd; oude, bijna vergane oudheden werden nog bezocht en des middags gingen wij verder naar het zuiden naar de schoone stad Sevilla, het Haagje van Spanje.

SEVILLA.

In mijn jeugd dacht ik mij Sevilla altijd als een stad waar men des avonds bij maanlicht rondwandelde, bij een hoog venster met balcon eene Juliette zag zitten, die ovaties ontving van een Andalusischen ridder, die beneden op straat de guitaar voor haar tokkelde. Maar in den loop der tijden is ook Sevilla anders geworden.

Bij onze aankomst zagen wij, dat de stad in groote feestelijkheid zich aangordde tot eene godsdienstige betooging, en wij vernamen, dat morgen de jaarlijksche groote processie door de stad zou gaan, de vertooning van het Corpus Christi. Het was Sakramentsdag; de hoofdstraat, de Calle de Sierpes,

slangenstraat, was versierd met beelden, vlaggen en groen; vreemd was de straat verdeeld in zon en schaduw, veroorzaakt door het aanbrengen van groote zeilen, die van het eene huis naar die van den overkant reikten. Deze straat heeft allerlei bijstraten, bochten en kronkelingen en wanneer nu de zon, hier en daar weggehouden door de zeilen, gaten en opening vond, schoot zij daar eensklaps door en gaf aan de drukte die er heerschte eene bonte en schrille warreling.

Overal in de stad waren versieringen aangebracht; men danste en zong in de café's, die allen open stonden en een vreemdeling kon moeilijk gelooven dat dit nu een godsdienstig feest voorafging. Toen wij in ons hôtel terug kwamen, waar wij vast onze bagage hadden neergelegd, om dadelijk onze nieuwsgierigheid om te zien te voldoen, werden wij naar een nabijzijnd huis verwezen, dat tot het hôtel behoorde, daar hier alles bezet was en er geen plaatsje meer overbleef.

Een Alhambra-achtig gebouw huisvestte ons in Sevilla. Een ruime trap, met dunne moorsche zuiltjes, leidde van het patio naar de lange bovengalerij; 't was alles van wit marmer, of althans het scheen zoo, den weelderigen stijl van arabische kantwerk-versieringen nabootsende. Kwam ik des avonds van onze wandelingen te huis en goot de maan hare zachte blaauwachtige stralen door het geheimzinnige paleis, dan kwam er iets sultanachtigs over mij en ik zocht naar eene Scheherazade om mij te doen inslapen onder het vertellen van een tooververhaal. Helaas! als ik boven kwam, zat in een hoek een oud wijf, wier grijze bundels haar onder de muts te voorschijn kwamen, terwijl een lange donkere shawl hare bloote borst en armen bedekte. Met een slaperige stem vroeg zij dan of ik nog iets noodig had voor ik mij naar bed dacht te begeven, en ik sukkelde naar mijn vertrek als een gewone reiziger, die naar het nummer van zijn kamer zoekt.

Nu kwam de morgen van de processie, waarop het Corpus Christi voor het oog der wereld zou worden rondgedragen. Door de drukke zonnige straten bewoog zich een vroolijke volksmassa en wij kwamen spoedig, door de menigte geleid, naar de hoofdkerk, waarvan uit, de processie een aanvang zou nemen. — Lange rijen stoelen waren op het plein vóór de kerk neergezet en wij zochten plaats. O de zon; spoedig à la sombra; maar daar was alles bezet; nog voel ik hoe de zon op mijn nek brandde, maar als de geest is ingespannen verdraagt het lichaam veel. De vele afwisselende groepen van nieuwsgierigen boeiden ons reeds en wij zaten daar afwachtende wat uit die groote oude poort der hoofdkerk te voorschijn zou komen. Het breede pad, dat opengelaten was tusschen de vele rijen stoelen, was met wielriekende takken groen belegd; een heerlijke geur van buitenlucht steeg er uit op.

Voor de kerk stond een geheel regiment soldaten, twee aan twee, zonder wapenen en blootshoofds, de kommandeerende officier evenzoo, maar boven de menigte uitstekende die achter ons heen dwarrelde, zaten op hooge rossen prachtig gekleede ruiters met lange zilveren trompetten. Duizenden en duizenden menschen verdrongen zich weer daaromheen, maar geen joelen of schreeuwen werd gehoord, men fluisterde en ging zijns weegs. Op eenmaal werd de stilte verbroken, de bazuinen schetterden en de groote deuren der kerk openden zich langzaam. Bedaard, in deftige passen, marcheerden de soldaten over den welriekenden weg vooruit en werden dadelijk gevolgd door eenige heeren, blootshoofd, deftig in het zwart — het waren de leden van den Gemeenteraad, werd ons gezegd — de burgemeester voorop was kenbaar door eenen breeden rooden bandelier, die hij over de borst droeg.

Nu, waarlijk, deze Spaansche gemeenteraadsleden waren

niets schilderachtiger dan ze zich bij ons zouden vertoonen, maar wat daarop volgde dat was werkelijk Spaansch, misschien wel alleen in Andalusië te zien. Twee aan twee traden zij daar aan, de kleine jongetjes van vijf of zes jaar, allen gekleed in licht gekleurde satijnen jacquetten, witte satijnen korte broekjes met witte satijnen kuitebeenen en witte satijnen schoentjes. Ieder had in de eene hand een bloemtuiltje van rozen en kleine bloemen en in de andere een kleine brandende waskaars — en niet tien, niet vijftig, maar honderden van deze kleine riddertjes trokken voorbij de groetende menigte. Men zou zeggen, het was een namaak van engelen; de vleugelen slechts ontbraken. Zachtkens zich bewegende over het welriekende groen, met bruine gezichtjes, blozend van gezondheid en met een ernstig kijken zooals een kind slechts vermag, getooid met bloemen en toegelachen door de vriendelijke menigte, was het een beeld van 't geen ons van de zalige kindertjes in den hemel wordt verteld. — Er klonk muziek, maar wij zagen niet naar de musicieerenden, want daar kwamen geheel andere gestalten. Het waren de domheeren van het diocees en over hunne hoofden werd een veelkleurig baldakijn gedragen. Zij geleken zelf wel ieder een domkerk, deze heeren. Hoog van gestalte, trotsch met de borst vooruit, stapten zij daarheen, velen in deftige clericale zwarte kleederen, anderen in prachtige kerkgewaden, mysteriën en reliquiën dragende in kostbare kasten geborgen. Karaktervol waren hunne koppen, grootsche tronies, zooals Da Vinci ze in zijn teekenboek te Venetië heeft gekrabbeld; oogen diep in het zwaargerimpelde voorhoofd, en groote sterk gekromde neuzen, bovenlippen ingetrokken, maar de trotsche onderlip breed vooruitstekend, vierkante vleezige wangen, die vele onderkinnen vormden. Het waren de reuzen, die de kinderen op den voet volgden. Wierookvaten werden door koorknapen om hen heen geslingerd

en de vrome menigte bekruisde zich bij hun voorbijtrekken.

Het gedrang der menschen werd sterker achter ons; daar kwamen triomfwagens, getrokken niet door paarden of muilezels, maar door honderden mannen en vrouwen van allerlei leeftijd. De vroomsten onder de leden der kerk wilden daaraan meedoen; het is een heilig werk. Tuinen waren het van bloemen en prachtige planten met wuivende palmen en sierlijke varens, waarin de heiligen hun zetel hadden, afgebeeld door groote marmeren en zilveren beelden, met kleuren van blauw en goud en edelgesteenten. Door het rollen der wagens in beweging gebracht, schenen deze voorwerpen te sidderen en te bewegen.

Een der beelden met opgeheven hand, die digt langs mij heen ging, scheen mij als ketter weg te willen wijzen.

Nu kwam het mij voor alsof alles om mij heen plotseling onhoorbaar werd; er kwam een groote stilte; ik hoorde het suizen van den wind die onze hoofden verkoelde. Daar ging het welbekende zilveren schelletje van de mis en allen om mij heen en ik ook, lagen geknield met het hoofd naar den grond gekeerd. Men hoorde slechts het kraken der voetstappen op den met takken belegden grond; gebeden werden om mij heen gepreveld, het teeken des kruises werd driemaal herhaald; toen richtte ik mijn hoofd even op en overzag de bonte geknielde menigte, de zwartharige koppen en kale schedels, kinderen en vrouwen aan elkander gedrukt, prachtige gewaden, schamele kleeren, alles naast en door elkander op den grond; en over dat alles heen zag ik een paar hoogopgeheven armen, die het lichaam van Christus in een prachtige reliquienkast over onze hoofden wegdroegen. Toen klonken weer de groote bazuinen der ruiterij achter ons, zij hieven een triomfeerend trompetgeschal aan. Allen stonden op; men zag rond. Het lichaam van Christus was reeds een heel eind verder en uit het gezicht, en van onze zitplaatsen

zagen wij de verdere processie uit de kerk op ons aankomen.

Wel was het of de smart van den gekruisigde nawerkte, want het was alles lijden en treurigheid wat nu volgde. De barrevoeter monniken volgden in grooten getale. Zij waren in vergelijk van het voorgaande met stof en asch bedekt. Tragische magere lange gestalten, schuw schenen zij uit hunne kloostercellen te zijn opgejaagd om die processie mee te maken; tegenover al de pracht en heerlijkheid der zoo straks voorbijgevoerde kerkgewaden en triomfantelijke kronen, tegenover de welgedaanheid van den omringenden volksstoet was het, als kwamen zij om te protesteeren en hunne verachting uit te spreken over alle weelde, alle genoegen, alle vermaken. Een dikke bruine pij was hunne kleeding, bloot was hun geschoren hoofd, bloot hun borst en naakt hun voeten; hunne blikken staarden in het verre oneindige, zonder zich te bemoeien met hetgeen om hen heen gebeurde. Bijna

elke figuur trof mij, twee dezer mannen echter zijn mij in 't bizonder bijgebleven. Zij liepen naast elkander en wekten daardoor te meer mijn aandacht; de een was een jongman van zoowat twintig, de ander een grijsaard, met moeite zich voortbewegende. De jonge man was een lange fiere gestalte, wiens geschoren kop met korte bruinen haarrand schoon op den vasten hals zat. Bij zijn voorbijgaan waren zijne oogen naar boven gericht, groote bruine oogen die door zijne vermagerde trekken veel te groot schenen,... was het verbeelding dat ik tranen over zijne wangen zag rollen? zijne lange fijngevormde handen waren saamgevouwen tegen de borst geklemd. De oude vergrijsde monnik was gebogen en zijn borst hijgde van inspanning. Kuchend en klagend verhaastte hij zijne schreden, hij moest mee in den rang blijven; om zijne voeten had hij windsels, die ietwat achteraansleepten en zijne bleeke lippen kusten voortdurend een groot zilveren kruis, dat hij in zijne vermagerde handen hield en dat met een koord om zijn hals was vast gebonden. Allen waren zij om dadelijk te teekenen, vol karakter in houding en gebaren; nooit had ik zooveel kloosterbroeders bijeen gezien, die in tegenoverstelling van het gewone leven het merk der afzondering zoo duidelijk met zich droegen.

Zoo zaten wij vol aandacht de ons voorbijtrekkende menschenmassa te beschouwen en bemerkten niet, dat er in de hooge hemelen eene samenzwering in aantocht was tegen de vromen hier beneden. Donkere wolken hadden zich lang reeds boven onze hoofden samengepakt; plotseling flikkerden een, twee bliksemstralen door de lucht, een hevige donderslag volgde, daarop een stroomende regen.

Alles vluchtte; waarheen, men wist het niet, wij renden evenals allen, evenals de ruiterij, de monniken en de banierdragers, en hielden niet op tot wij behoorlijk onder dak waren in onze fonda. Waar was de processie, waar al het

volk gebleven? — Maar op dit oogenblik waren wij voor alles bezig om droge kleeren te hebben, een glas manzanilla te drinken en cigaretten, cigaretten for ever. — Het water van zijn kleederen schuddende, kwam onze padrone binnen. „No es nada, no es nada, señores," riep hij ons toe en wees ons naar het beregende venster; de wolken hadden zich geheel opgelost, en waarlijk, in den tijd van een half uur, daar was zij weer, zij, de heerlijke, de geweldige, de heerscheres van Spanje — de schitterende zon.

Op de roze en lichtgroen gekleurde Guadalquivir scheen zij dezen middag zoo prachtig en schiep donkerblauwe schaduwen tusschen de heuvelen en rotsen, die de stroomende rivier omgaven. Daar over heen is een breede brug gebouwd, die de stad Sevilla met zijn voorsteden verbindt.

Op deze brug lagen wij als ware lazaroni in de zon te braden, want deze brug biedt den wandelaar ruime marmeren zitplaatsen aan, waar men zich op uitstrekken kan en door niemand gehinderd wordt.

Welk een heerlijkheid heeft toch het zuiden; de lucht ademde warmte en frischheid, het water golfde langzaam ruischend over de diepe bedding, zwaluwen vlogen in kringen om ons hoofd en nestelden zich in het cypressenbosch, dat op eenigen afstand aan den oever groeide, roze wolken in blauwachtig azuur werden door mij achterover liggende nagestaard, zich nu en dan oplossende in de ruimte, of zich sierende met smalle goudranden, drijvende, drijvende ver uit mijn gezicht! O, dat men niet altijd zoo liggen kan, wakende droomen tot in het oneindige.

KERKFEESTEN.

Spanje is in 't bijzonder het land waar de verjaardagen van belangrijke feiten, de vreugde- en rouwbetooningen van land en volk, door de kerk worden behartigd.

Met elke familie heeft de kerk veel te doen. Is er een nieuwe wereldburger aan het licht gebracht, sterft iemand of is het een sterfdag die herdacht moet worden, bij trouwplechtigheden en andere feesten, dan is het de kerk die er voor zorgt dat aalmoezen uitgedeeld, bidstonden gehouden en alles in orde wordt gebracht, wat de familie bij die gelegenheden meent te moeten doen.

Zoo hoorden wij dan, dat er dien middag eene buitengewone vesperdienst in de Kathedraal gehouden zou worden, ter eere van eene jaarlijksche herinnering en daarbij met de castagnetten gedanst zou worden in tegenwoordigheid van den hier resideerenden kardinaal. Wij hadden voor ons doel nu reeds vrij wat kerkelijke ceremoniën gezien en mijne vrienden wilden liever een wandeling langs de oevers der Guadalquivir maken en wij spraken af, dat zij mij bij den uitgang zouden opwachten. Ik voor mij wilde alles hooren en zien wat de karakteristiek van dit Spaansche land opleverde en ik werd voor mijne moeite goed beloond.

Het middengedeelte der kerk was bij mijne aankomst reeds vol menschen. Heeren en dames in zomerkleeding, elkander met vroolijke beleefdheidsvormen groetend; men kon zien dat de nieuwsgierigheid de vroomheid den pas had afgewonnen. Bidstoelen waren van alle kanten weggeschoven, terwijl tegenover het hoogaltaar tot aan het koor een breed pad was opengelaten; de zon scheen met haar breede warme middagstralen door de hooge, rijkbeschilderde boogramen en kleurde elk hoofd en elke kleeding met een bijzonder effectvollen gloed. Ieder zat of stond met de oogen naar het middenpad gericht, dat door kerkbeambten met zilveren kettingen omhangen en met tamboer-majoor-stokken bewaakt werd. Figuren van zelfbewuste onmisbaarheid. Op het altaar brandden de kaarsen hoog en lang; bloemen lagen over de geborduurde kerksieraden; merkbaar steeg de geur van was en wierook. In het midden voor het altaar lag de kardinaal geknield in zijne roode kleeding, terwijl een rij van jongelieden en koorknapen om hem heen stonden. Zij waren heerlijk om aan te zien; in hun wit- en roodgeborduurde overkleeden, met forsche frissche gelaatstrekken, het zwarte haar kort geknipt op het voorhoofd. De een droeg een groot met goud beslagen boek, de ander een wierookvat dat walmde, een ander weer een groot met edelgesteenten ingelegd kruis, de liggende roode figuur door de omringende waskaarsen verlicht en de koorknapen er omheen staande als een staf; het was een echt Spaansch tafereel, rijk en warm. Ik had den tijd dit alles goed op te nemen, terwijl er een stilte was van fluisteren en zacht heen en weer loopen, om den pater niet te storen die in den preekstoel tegenover mij eene rede hield, waarnaar niemand luisterde en waarvan het einde door ieder met smart werd verlangd.

Eindelijk klapte de kleine rimpelige man zijn portefeuille toe, de rede was geëindigd en hij ging voldaan den preekstoel af.

Nu verhief zich de kardinaal uit zijn gebogen houding en zijne groote gestalte en kleeding overheerschte de geheele samenkomst; hij droeg een wit kalotje op zijn bruinen schedel en zijn rooden hoed had hij onder den arm. Allen stonden op en schaarden zich langs het middenpad, waarop ik toen weer even als bij de vorige processie het geurige dennegroen en de reseda begroette.

Statig daalde nu de kardinaal de trap af, voorafgegaan door vier der grootste koorknapen en gevolgd door al de anderen. Er waren een paar koddige kleinen onder, ik telde er achttien. Langzaam, in deftige stappen, werd de weg naar het koor afgelegd; daar gekomen zette de kardinaal zich neer op een grooten armstoel, de koorknapen rangschikten zich in een ruimen cirkel om hem heen. Toen richtte een der groote jongens zijn arm naar boven (een teeken) en de zang begon. Een lieflijk gezang van kinderlijke stemmen, fijn en naïef; het klonk in deze groote kerk, anders gevuld door den dreun van het zware kerkorgel, als iets nieuws; als een vroeg morgengeluid, als een boodschap uit de verte. Nu werden de castagnetten gezwaaid en eene menuet werd om den hoofdpersoon in sierlijke bewegingen gedanst. De kardinaal had nu zijn hoed opgezet en beschouwde de hem omringende dansende kinderen met echte gemoedelijkheid, zijn fijne welgevormde handen op zijn borst. Het was een aardig tafereel, de fijngekleede vroolijke knapen in een rij dansend, zingend en castagnetten zwaaiend een kring vormend, met den deftigen rooden kardinaal in hun midden, en dat alles omgeven door de schoone architectuur van de hoofdkerk. Maar nu begon het orgel, alles met zijn zware toonen vullende; de kardinaal en zijn gevolg verlieten het koor en gingen de sacristie binnen; de ceremonie was voor ditmaal geëindigd.

Voor mij intusschen nog niet, want ik had boven een der kleine uitgangen een opschrift gelezen: Na afloop beschouwing

der relequiën. Den stroom der uitgaande menigte verlatende, ging ik met eenige landlieden en vreemdelingen de kleine poort binnen, waarboven ik het opschrift gelezen had. Ik kwam langs een zwartgeverfden corridor in eene groote gewone kamer, aan den eenen kant een groot venster; daartegenover was de muur geheel ingenomen door eene groote eikenhouten kast, waarvan de massive deuren wijd open stonden. Binnenin blonk en schitterde het van allerlei soort voorwerpen, waarvan ik het gebruik niet begreep. Op planken geschaard stonden wonderlijk gevormde doozen, vreemde bekers, monstranzen en vele keurig met edelgesteenten ingelegde, lange, hooge, ronde en vierkante kistjes.

Wij schaarden ons allen om de kast. Een monnik met een langen stok zat daar ons af te wachten, en aan den anderen kant zat een der koorknapen, die een zwaar perkamenten boek op zijne knieën torschte en er overheengebukt, met luider stem begon: „In este cofrecito, in dit kistje zijn de beenderen bewaard van den heiligen Hieronimus", en terwijl hij dit zeide, wees de stok van den monnik het voorwerp aan, dat bedoeld werd. „In este otro," ging de knaap dan voort, „in dat andere is de gordel bewaard van de heilige Veronika" en zoo werd alles opgenoemd en door den langen stok de plaats aangewezen, waar deze vermolmde zaken in prachtomhulsels werden bewaard.

Reeds had ik in de kerk een geraas van zwaar klokgedreun vernomen, maar toen ik naar buiten kwam, waar mijne vrienden mij ongeduldig wachtten, werd ik bij den arm meegesleurd om toch maar spoedig voort te komen, want het oorverdoovend gelui van deze klokkenmassa maakte het voor ons onmogelijk op de plaats ook maar een oogenblik te blijven; dit is het gebruik bij het uitgaan der avondkerk in Sevilla, maar nooit of nimmer heb ik zulk een oorpijnigend en zinnenverdoovend gelui gehoord. Ik keek even om, even-

als men naar zijn vijand ziet die u achtervolgt en ik zag toen, dat de klokken van de Giralda door openingen in den toren bij het klokkenluiden naar buiten worden geworpen, zoodat het geluid niet binnen den toren blijft, maar naar buiten gilt over de hoofden der vertrekkende kerkgangers. Wij tuimelden de trappen af, het plein over en de straat op, tot ons het verschrikkelijk geklep niet meer bereiken kon en wij weer in vrede konden ademhalen.

Sevilla is alleraangenaamst te doorwandelen, schilderachtig zijn zijne nauwe, altijd met groote vensters en balcons gevulde straten, soms zoo dicht bij elkander, dat de buren gemakkelijk met elkander kunnen lachen en twisten en van hun diner elkander iets overreiken; de pleintjes meest altijd gestoffeerd met een kleine karavaan van muilezels, die daar schilderachtig staan of neerhurken naast hunne vrachtmanden, en de slapende drijver gezellig op den grond, tusschen al zijn onderhoorigen.

Intusschen wat in Sevilla zoo bijzonder is, dat zijn de huizen der gezeten burgers. Deze huizen wekken dadelijk de aandacht en onwillekeurig werpt men er een nieuwsgierigen blik in. Het is eigenlijk geen gesloten huis, er is altijd een tuin voor, omgeven door een sierlijk hekwerk.

Ik had mij voorgenomen, op reis bij vrienden en bekenden niet aan te kloppen, daar dit dikwijls tot lastig oponthoud aanleiding kon geven, zooals nu ook weer bleek. Intusschen was er geen mogelijkheid voor ons een dier particuliere woningen te gaan zien, zonder mij prijs te geven en zoo gebeurde het. In Sevilla woonde een beroemd jong schilder, die mij op mijn zeventigsten verjaardag een groet uit Spanje zond. Hem op te zoeken was dus onze taak.

Wij belden aan het hek en werden door den deftigen majordomo opengedaan, die ons in het patio of voorhof plaatsen aanwees op twee marmeren zitbanken, welke bij den ingang

waren aangebracht. Spoedig verscheen onze nieuwe vriend; met beide armen vooruit heette hij ons welkom, en verheugde zich in onze kennismaking, en dat wij zijn vaderstad de eer van ons bezoek aandeden.

„Wat gij wel voor ons doen kunt?" antwoordde ik op zijne bereidwillige aanbiedingen. „Uwe goedheid ons te ontvangen, is juist dat, wat wij noodig hadden, want wij wenschen een der fraaie huizen te zien, die ons in Sevilla zoo uitlokkend van buiten toelachen, en ik moet zeggen, het ziet er hier uit alsof men voor zijn pleizier op de wereld is."

„Ja," zei hij, „deze patios zijn dan ook het mooiste en beste van onze woning. De bloemen, de zitbanken, de geschilderde muren, alles wordt hier zeer onderhouden; regenen doet het hier weinig, en dit fonteintje" — hier drukte hij op een veer — „geeft des avonds een aardig straaltje ter verfrissching, want het kan hier geweldig heet zijn." Hij boog eenige koperen buizen naar voren, waar lampen aan bevestigd waren. „Des avonds hebben wij eene goede verlichting, ofschoon wij hier dikwijls bij lichte maan gezelschap hebben; dan is ze onze ontvangkamer, het is onze salon, hier maken wij des avonds muziek of zitten kaart te spelen, of op Spaansche manier met groote glazen water vóór ons, uren lang te discussieeren over hetgeen ons schilders zoo weinig aangaat: de politiek. En ziet nu hier, onder deze omgaande pilarenrij is eene warande, waar alles voor het comfort is aangebracht. Hier hangen eenige oude, misschien wel goede schilderijen; dan hebben wij daar de piano, de leestafel en indien u naar boven ziet, bemerkt u de slaapkamers, die allen met openslaande ramen en deuren op de warande uitkomen, zoodat soms tot laat in den nacht de gesprekken van die zich naar bed begeven met de beneden zittenden worden voortgezet."

Onze gastheer was een schoon jonkman, zoo recht van

zuidelijk ras. Lang van gestalte, met een schoongevormd bleek gelaat en oogen met van die breede oogleden, die iets zachts weemoedigs geven aan het donkere der wenkbrauwen; de lange sierlijke snorbaard overdekte een breeden warmen mond en vereenigde zich met een kleinen puntbaard, die zijn breede kin versierde. Hij was gereed om uit te gaan en noodigde ons uit, met hem zijn atelier te gaan bezoeken, dat op eenigen afstand van de stad gelegen was. Een goed rijtuig, met een paar breede andalusische paarden bespannen, nam ons op en wij reden naar buiten.

O, Holland! Holland! dacht ik onder het rijden, wat zijt gij toch veel mooier om zoo eens een tochtje te maken dan deze groote landen, waar het op eenige mijlen gronds niet aankomt. Ik vergeleek dezen rit met een rijtoertje naar het Kalfje langs den Amstel, of van den Haag uit naar Delft door Rijswijk heen; welke heerlijkheden van boomen, velden en water. Hier was alles dor, door de zon geblakerd, overal niets dan groote gele grasbundels, die langs muren groeiden, waarover heen men niets kon waarnemen, geen lijnen, geen verschiet. Gelukkig kwamen wij spoedig aan een aardig gebouwde villa, waar het atelier was en een stalling voor de paarden.

De jonge maestro liet ons van alles zien, wat hij onder handen had, en daarbij trachtte hij onze opmerkingen uit te lokken over een groot doek, dat een Spaansch volksfeest voorstelde, bestemd voor een eerste Parijsche salon. Veel cigaretten en kunsttheoriën werden weggeblazen en toen wij afscheid namen, kwamen wij overeen des avonds in het Café Suizo, in de hoofdstraat de Sierpes, elkander te ontmoeten. Ik bemerkte toen, dat mijne vrees voor vriendelijkheden niet zonder reden was geweest.

Bij het binnenkomen in het Café Suizo zat onze vriend ons reeds op te wachten en naast hem een dik welgedaan heer,

met een alleraardigsten pluisbaard om zijne dikke sancho-wangen en grooten grauwen haardos, die het grootste gedeelte van zijn voorhoofd bedekte; zijne kleine grijze oogen knepen zich toe bij het begroeten en zijn groote lachende mond heette ons welkom in Spanje. Hij sprak ons aan in het Fransch, dat langzamerhand in Spaansch overging. „Moi l'honneur être président de la Sociedad Pictoral de Sevilla." Hij was hiergekomen, om mij uit te noodigen namens de schildersclub; ik zou uur en dag bepalen en een festijn zou worden aangericht.

Hoe heerlijk had ik dat een dertig jaar vroeger toegejuicht, nu echter zei ik met groote beleefdheidstermen, dat, hoezeer ik deze uitnoodiging op prijs stelde, onze tijd verstreken was om langer in Sevilla te blijven en onze reisroute ons morgen weer verder bracht.

Ik geloof, dat mijne Spaansche vrienden over deze mislukking even weinig bedroefd waren als wij zelf, en na beleefd afscheid genomen te hebben, maakten wij ons baan door de drukke woelige menigte en kwamen behoorlijk in ons alhambra terug.

De avond was zoel en helder en wij bestelden ons avondeten in een klein café of pastij- en taartbakkerij, zooals dit hier veel te samen gehouden wordt in de goede buurten der stad en gingen op goed geluk de stad in, om alles op te nemen, wat ons tegenkwam. Prachtige winkels, sierlijke koffiehuizen heeft Sevilla in menigte, maar voor onzen smaak was daar niets te zien of te genieten. Wij hadden meer aan de volksvereenigingen en achterbuurten die hier zoo menigvuldig zijn.

Een poortje, waarin wij in de verte een licht zagen branden, trok onze aandacht en wij hoorden dan ook de muziek van een spaansch draaiorgel, dat klimpert en klinkt als een guitaar met een harmonica te samen. Het was een bal, want

een weinig verder gaande, zagen wij de annonce bij eene entrée, die met gekleurde mousseline gordijntjes werd toegehouden. Aan beide zijden was een moedergodsbeeldje aangebracht, met bloemen en lauwertakjes versierd en verlicht door een bundeltje kleine waskaarsjes, wat als een eigenaardige spaansche ingang mag beschouwd worden voor zulk eene gelegenheid, maar door de armoede en de onnoozelheid der vertooning ons wonder vriendelijk aandeed en ons binnenlokte.

Wij waren eene groote open ruimte binnengegaan, waar van boven de lucht en de sterren te zien waren; papieren lampions van verschillende kleuren waren hier en daar opgehangen, een trap voerde naar een omgaande galerij. Bij ons binnenkomen scheen alles veel te donker, maar langzamerhand raakten onze oogen daaraan gewoon.

In het midden zat een kleine, gebochelde man, die een goedklinkend, klimperend en tokkelend orgel draaide en die tevens den rol van dansmeester vervulde en met schreeuwen en roepen de dansers te samen hield of uit elkander deed gaan. Toen wij dit gezelschap zoo overzagen, bemerkten wij wel, dat wij ons hier op ietwat lagen bodem bevonden, maar eenmaal binnengekomen en omgeven door muziek en dans, bleven wij een oogenblik nieuwsgierig toeven. Nauwelijks echter hadden wij eenige oogenblikken staan kijken, of wij wekten de aandacht van den chef dezer onderneming; drie stoelen werden tegen het midden der muur voor ons neergezet en daar zaten wij, als op het tooneel de prins en de prinses, die het ballet moeten aanzien.

Nu kwam de pauze, het orgel zweeg, de dames en heeren gingen uit elkander en wij dachten heen te gaan, toen ik naast mij een stoel zag aanschuiven, waarop een der dames zich elegantelijk neerzette en mij een bloemtuiltje uit haren bouquet aanbood, die haar borst versierde. Tevens vroeg zij heel schalks, of ik straks niet een rondje met haar wilde

dansen. Ook mijne vrienden werden verrast door ieder een der dames tot gezelschap te krijgen en de restaurateur zette, alsof het zoo besteld was, een tafeltje voor ons, waarop een groote steenen bak met dampenden wijn, lepels en glazen stonden. Daar zaten wij nu als gezellige oude vrienden met elkander weinig te praten en veel te lachen, want de aardige verleidsters begrepen eigenlijk niets van ons spaansch en hadden over onze verlegenheid en vreemde manieren een ware pret. Ook sommige der mannen namen een glas en dronken op onze goede reis en wij begrepen nu, dat men ons gebruikte om zich eens goed op onze kosten te onthalen. Hier in Spanje echter is alles met eenige pesetas te betalen en wij lieten de luidjes volop van onze liberaliteit genieten. De wijn en de vroolijkheid deden hunne uitwerking en ik geloof, dat wij langzamerhand zoo eigen werden, dat wij te zamen gearmd rondwandelden en elkander allerlei liefs vertelden. Mijne reisgenooten dansten en zongen mee; vroolijk en vertrouwelijk werd er bij het heengaan omhelsd en gekust. Het was zeer laat geworden en wij gingen op goed geluk af in den donkeren nacht door de ons onbekende straten van Sevilla ons hotel opzoeken; maar de god voor de waggelende lieden beschermde ook ons en wij kwamen behoorlijk terecht waar wij wezen moesten.

MURILLO.

O, heilige Murillo, wat stond ik na dien warmen nacht den volgenden morgen in het museum te Sevilla uw werk aan te staren en het mij duidelijk te maken, waarom ik niet met u en uw werk overweg kon. In het Prado naast den victorieusen Velasquez wilde ik u niet op de vlucht zien gaan. Hier echter zijt gij het die den boventoon voert. Hoe is de geheele zijmuur vol van uwe zaligsprekende doeken; uw geboortestad heeft u op zijn voordeeligst in eere gehouden en toch, bij al die volte welk een ledigheid, ledig door eentonigheid. Gij zijt mij te zoet, gij komt mij voor als een gebak waar te veel suiker in is. Ik zou zeggen: er is geen rechte stijl in uw werk, er is niet het elegant royale in van Velasquez, ook niet het stroeve van Ribera, alles bij u is afgerond, aangenaam van kleur en vorm.

Als Michel Angelo een vinger op een stuk papier teekent, dan is het een vinger, zooals hij die heeft uitgevonden; door een enkele draai, met een enkele smeer met de kwast verraadt Rubens zijn karakter en de eigenaardigheid van zijn talent. Bij u daarentegen wordt dat alles vervangen door eene gelijkmatigheid van doen, waar geen houvast aan is,

altijd dezelfde kleuropvatting, dezelfde behandeling, die alles zacht en glad maakt; zou ik u mogen noemen den schilder van de vrome zachtmoedigheid?

Maar toch zullen uwe werken steeds gelijk gesteld worden met die van de andere groote Spanjaarden, want uw werk is mooi; groote doeken vullen kerkmuren en paleizen met aangename composities, vol prettige kleuren en zij hebben de hinderlijkheid niet van het poppige karaktervolle, waar gij niets mee te maken hebt.

Zoo zeurde ik bij mijzelven, in het museum rondgaande, maar toen ik een eind verder gewandeld had — daar stond ik weer. „Kom eens hier," riep ik mijne reisgezellen toe, „dat is nu een leelijk schilderij en wat is het mooi." — Mijne drogredenen hadden op hun geen vat en ik zag aan hunne expressies, dat zij even als ik getroffen waren. Morales heet de schilder; dat is een naam, dien wij weinig kennen. In Madrid had ik ook reeds iets van hem gezien. Morales nu is de tegenvoeter van den aangenamen Murillo. Zwart is het en grauw, de kleur is geen kleur en is maar een toon van groezelig blauwgrijs, maar.... welk een gevoel, welk een karakter, het is alleen maar gedaan om de groote treurmare van den dooden zoon op den schoot van zijn moeder uit te drukken. Maria is een onnoozel menschje, maar het is een mensch, het is eene vrouw; met een meewarig armelijk gelaat ziet zij u aan en buigt haar hoofd, haar klein vermagerd hoofd over het aangezicht van den ontslapen Jezus. — Alles heeft dit schilderij, wat Murillo mist: eenvoudigheid en ernst; pronkzucht van schilderkunst is hier geheel verbannen.

Dat toch de menschen altijd de schilderijen willen hebben als meubels voor salons, in corridors, voor kerken of gebouwen. Nu komt zelf de moderne idee, dat de schilderij in het gebouw mee moet werken met de gemeenschapskunst;

het moet meewerken. En gij, arme Morales, zijt voor niets geschikt, gij zijt niet decoratief, maar ik zou uw werk wel willen meenemen in mijn kleine binnenkamer; ik zou het niet ophangen, ik zou het met den geschilderden kant tegen den muur zetten, maar in die oogenblikken, dat men liefst met zichzelf alleen is, in stilte nadenkt en van de omringende wereld genoeg heeft, dan zou ik uw werk voor mij neerzetten en het zou mij troosten, de aanraking te gevoelen van een geest, die met mij mede gevoelt en denkt — en leedgevoel verheft tot dat geheimzinnige, dat wij poëzie noemen.

AFRIKA.

In eenige langwijlige uren brengt u de spoortrein naar Cadix, het uiteinde van Spanje; de weg er heen wordt steeds zuidelijker van karakter en is duidelijk reeds eenigszins afrikaansch. De woningen zijn allen meer voor de open lucht gebouwd en vertoonen dikwijls slechts witte muren. Van tijd tot tijd wordt men verrast door menschen en dieren, die in eene zuidelijke hemelstreek het zwarte kenmerk dragen.

Voor ons hotel te Cadix, dat ons aangewezen was als het beste, schenen negers en pakkendragers een waar gevecht te

leveren. Men rukte elkander koffers, pakketten en kleedingstukken uit de hand, rende de deur uit en in met schelden en schreeuwen. Eindelijk trad een heer binnen, plaatste zich in hun midden en gebood stilte. Een ieder had ontzag voor dezen baas. Inderdaad, hij zag er kranig uit, groote kaplaarzen, korte broek met buis van donker fluweel, kostelijke ringen aan zijne beide handen en snorren, waaraan heel wat te draaien viel. Alles werd door hem tot rust gebracht en wij vernamen spoedig, dat het de gezant van den Koning van Spanje was bij den Sultan van Marokko, die hier kwam om morgen met dezelfde boot, waarmede ook wij zouden gaan, naar Tanger over te steken.

Daar wilden wij heen: Afrika, Marokko, Tanger. Een nieuw werelddeel, eene Mahomedaansche maatschappij; de hitte en de zeereis overziende, gingen wij het donkere Afrika met nieuwsgierige blikken tegemoet.

Dit hadden wij nog niet op onzen tocht gehad, zeven uur op zee en geen beste zeevaarder; maar ik berekende, dat de nieuwe omgeving mij afleiding genoeg zou bezorgen en zoo was het ook. De morgen van onze afvaart was zonnig en frisch, de oostersche warmte deed zich gevoelen, maar werd heerlijk afgekoeld door een zachten nauw merkbaren wind. Het ons wachtende stoomschip lag daar hobbelend en draaiend. Het sein werd gegeven en ieder richtte zich op zijn gemakkelijkst in; en toen ik werkelijk reeds een goed eind met het schip over de breede golven danste, was er niets, dat mij bezig hield dan de honderden vreemde dingen, die zich om mij heen bewogen. Eerst de zee,... ja, de Middellandsche zee is blauw, alsof ze met indigo beschilderd is, maar dit is slechts de grondtoon, de schittering der glimmende golven, de wolkschaduwen, de reflexies van voorbijgaande schepen op het water, de luchtspiegeling van de heldere en dan weer donkere wolken geeft het blauwe water een duizendvoudige

schakeering en de rollende bergen met witte koppen en paarsch-groene tusschentinten geven aan dat alles een onophoudelijk rythmische beweging.

Maar ook de bemanning van het schip is rijk om aan te zien. Negers en spaansche matrozen, reizigers van allerlei spraak en kleeding, van den toeristen Engelschman in ruiten tot den Arabier, die op het dek ligt, zich in zijne ruime bournous wikkelend en de half naakte kinderen met geschoren hoofden en amuletten op de borst.

Als een klein intermezzo zaten naast mij twee spaansche meisjes uit Cadix, rechtop zittend, bang en bleek als twee marmeren statuetjes, met hare fijngeteekende profieltjes naar den horizont gericht. Zij spraken niet, drukten zich schuchter tegen elkander aan; maar langzaam aan werd de een al bleeker en bleeker en de andere bezorgd en onrustig en zij gingen stilletjes van het dek naar beneden en ik heb ze niet meer boven zien komen.

Uren en uren ging het op en neer, soms alsof wij geheimzinnig neerzakten, om dan weer bij den voorsteven naar de hoogte geworpen te worden, alles schudde, kraakte en trilde, maar deze verveling werd dikwijls verdreven door voorbijvarende schepen, die met hunne bonte zeilen voorbij stevenden, al juichend en groetend. Stoomschepen, oorlogschepen en sloepen met getulbande Marokkanen kwamen ons voorbij.

Eindelijk zagen wij heel in de verte een naakte rots, dat was Tanger; nog waren wij in volle zee, doch onze stoomboot werd geankerd en bleef liggen. Nu verscheen de gezant met zijn gevolg op het dek, er werd eene vlag geheschen en wij zagen iets, dat heel in de verte kwam aandobberen en dat op dien afstand een gouden klomp geleek, op een blauwzilveren schotel gedragen. Er werden seinen gefloten, aanstalten van vertrek gemaakt, ladders neergelaten en het wonderlijke figuur in de verte ontpopte zich als eene sloep

met groote vlaggen versierd, die lijnrecht op ons afkwam. Het was de koninklijke sloep, die vlak bij ons aanlei. Eene kleurenrijke vertooning op dit blauwe veld, bruine en zwarte manschappen met witte tulbanden op het hoofd; de sloep was bedekt met kleurige tapijten, shwals en zijden kussens. Tableaux vivants van Decamps, De la Croix, Rubens, Ribera en van al die krasse penseelvoerders, die ik zoo goed kende en zoo mooi vond.

Langzaam kwamen nu ook van uit de verte de zwarte sloepen voor de overige passagiers aandansen, en het wekte bij den gezeten burger een ietwat vreesaanjagend gevoel om over die groote golvende vlakte zulk een eind ver voortgeduikeld te worden; er was echter niet veel tijd tot nadenken. Een jong man, Europeesch gekleed, stelde zich aan ons voor, sprak duidelijk Engelsch en toonde ons het telegram, waarmede hij uit Cadix tot onzen dienst was opgeroepen. Achter hem kwam een vijftal schooiers, de woeste koppen met roode en gele doeken omwonden, een linnen gedraaisel omgaf hunne bruine heupen. Op aanwijzing van onzen gids werden wij aangegrepen en opgeheven, alles werd in de sloep geworpen, menschen, koffers en kisten, alles schokte en stootte tegen elkander; ieder schreeuwde zoo hard hij kon om bevelen te geven of te ontvangen, daarbij het gieren en fluiten der stoomboot, die met zijne zwarte rookkolommen ons omhulde. Het was een duivelsch alarm.

Vóór mij in de sloep op een bankje zaten twee schuchtere oude luidjes, man en vrouw, onrustig en beangst rondkijkende; zij hielden met bezorgdheid allerlei pakjes, parapluien en kleedingstukken bij elkander en toen op eens een heftige schok kwam, greep het heertje mij bij de knie om niet voorover te vallen. „I beg your pardon,” zeide hij mij aanziende, alsof hij vroeg, of ik wel Engelsch verstond, en toen ik hem bevestigend toeknikte zeide hij: „Is it not a shame, how they

manage those things here." Maar de bruine barbaar met zijn groote blauwe muts op zijn zwart kroeshaar, die op den rand van de wiegelende sloep zijne grove beenen heen en weer slingerde, gaf het sein en wij voeren van het stoomschip af in de groote watervlakte, rechtuit op Tanger aan.

Ik kan niet ontveinzen, dat voor iemand, die aan zijn dagelijkschen leunstoel gewoon is, deze schommeling in de open zee wat opschrikkends had. Zooals wij daar lagen, gestouwd tusschen pakken en op elkander gepakt, scheen het alsof wij vlak liggend met het oneindige water, zoo maar vooruitzwommen. Midden in kwam het gevaar dat een groot schip ons op zij zou komen. Er moest met roeien worden opgehouden, toen weer vooruit; maar nu naderde de rots al meer en meer; wij onderscheidden de zandige kust, de krioelende menigte, die ons opwachte — met een schok lagen wij aan wal.

Geholpen door allerlei armen en handen, die men niet onderscheiden kon, stapten wij uit. Geen omnibus, geen hoteljagers, alleen een dringen en stooten om de bagage te lossen en weg te dragen. Door onzen in deze opwinding bedaard blijvenden gids liep alles goed van stapel en stonden wij na eenige stappen op Afrikaanschen bodem gedaan te hebben, voor de douanen van den Marokkaanschen sultan — welke gestalten!

Dit eerste ontmoeten met den gezaghebbenden Muzelman is inderdaad treffend. Niets is hier, wat u aan een Europeesch bureau of wat ook herinnert. Uittartend onverschillig voor alles wat den vreemdeling betreft, staren de beambten u aan. Het was alsof de sultan deze mannen had uitgezocht, om de schraalheid in figuur of kleeding van den Europeaan aan te toonen. Geen teeken of eenig merk was aan hunne kleeding te bespeuren; de gestalten en de houding der gezaghebbenden toonden aan, dat zij hier het commando voerden.

In de schaduw onachtzaam met den eenen arm tegen den muur geleund en met de rechterhand met eene lichte rotting spelend, zat de hoofdman. Op zijn bruinen kop droeg hij een hoogen tulband en zijn geheele gestalte was gehuld in eene sierlijke, witte draperie, die van zijn breede naakte borst tot op zijn bloote beenen viel. Verachtelijk keek hij naar de koffers en pakken, die aan zijne voeten nedergelegd werden; hij wenkte even met zijne hand en wij konden vertrekken. Geleid door onzen gids waren wij spoedig in een hotel, Engelsch ingericht, met al de comforts, waaraan wij helaas zoo verslaafd zijn.

Zoo wonderlijk is de natuur ons de baas, dat, toen ik eindelijk op mijn kamer kwam en mij wilde baden, verkleeden en schrijven, ik zachtjes op de sofa ging zitten en zonder dat ik het bemerkte in een zachten slaap viel, met mijne koffers om mij heen, met mijne reiskleederen aan en met niemand, die zich om mij bekommerde. Ik zal zoowat een half uur gezeten hebben, toen ik door kraken en stappen gewekt werd; maar toen ik mijne oogen opsloeg, meende ik nog, dat ik een kwaden droom had. Een kerel, zwart als een nikker, met een wit hemd aan, babbelde iets onverstaanbaars en grijnslachte met een mond vol van de grootste en witste tanden, die ik ooit gezien had. Ik geloofde, dat ik vermoord moest worden, maar de groote kerel haalde uit zijn borst een heel klein, ietwat erg beduimeld boekje en smeekte mij, dat te willen inzien. Nu begreep ik het. Het was een ezeldrijver en boodschaplooper, die zich bij mij kwam aanmelden en de getuigenissen van zijne bijzondere knapheid en eerlijkheid stonden in het Engelsch en Fransch in het boekje onderteekend, natuurlijk door namen, waarvan ik den eigenaar nooit had hooren noemen. Wel sprak hij zelf Engelsch en Fransch, maar dat was slechts door de Arabieren te verstaan, hij verstond mij moeielijk en ik hem heelemaal niet, maar ten einde

raad en om hem kwijt te zijn, greep ik naar het kaartje van onzen gids en beduidde hem, zich met dien man te verstaan. Een kreet van verrassing liet hij hooren en keek toen weer zeer bedroefd, maar verliet eindelijk, mijne hand kussende en buigende, mijn vertrek. Dat was noodig, want ik was nu bij al de vermoeienissen verstijfd van het zitten slapen. Mijne medereizigers, die reeds geheel verfrischt waren, kwamen naar mij zien en meldden mij, dat alles gereed was om een goed maal te gebruiken. Een half uur had ik nog over en dit werd gebruikt, om alles te doen, wat een mensch bij zulke gelegenheden al doen moet en als nieuwgeboren van binnen en van buiten, ging ik uit de eetzaal naar mijne kamer om te lezen en te schrijven.

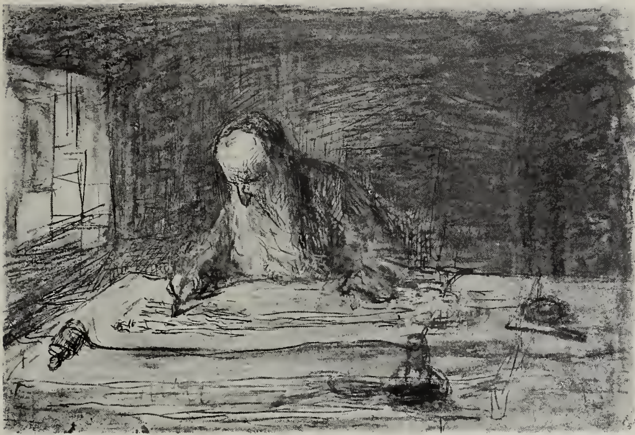
Maar daar was geen denken aan; toen ik de gordijnen, die voor het wijd openstaande raam heen en weer fladderden, wegtrok, stond ik verbaasd en getroffen; ik zag voor het eerst eene Afrikaansche stad. Tanger lag als een panorama voor mij, schitterende in het zonlicht. Onafzienbare rijen witte woningen, torens en muren, als gestrooid over hooge en lage heuvelrijen. Alles was wit op den voorgrond, alles wit verder op, waar de torens en de moskee stonden, witte, hoog gecanneleerde muren met openingen, alsof het schietgaten waren. Wit, het was alles wit, tot in de verte, waar het stuitte op het heerlijke blauw der zee. Het blauw kwam tusschen al dat wit hier en daar te voorschijn, als de heuvellijnen naar beneden schoven, soms even, als zij een sterk dalenden afgrond op eene lage vallei afliepen; tot eindelijk het blauw der zee eene scherpe lijn tegen den horizon vormde, daar, waar de stad ten einde liep.

Ik ging zitten en staarde op de heerlijkheid der lijnen en kleuren en ik zag, dat de avond begon te vallen. De kleur van de lucht werd groenachtig blauw en hier en daar kregen de paarsch gekleurde, lange, smalle wolkjes eene gouden tint,

die, terwijl ik er naar keek, schitterden als gepolijste goudbaren; maar, toen ik opeens uit de tintelende schittering der lucht naar de witte stad zag, was zij niet wit meer, eene lichte rose tint scheen over haar uitgespreid, de lijnen der scherpe muren smolten ineen, het bleekrood werd grijs, het goud uit de lucht was verdwenen en toen ik weer mijne oogen van den nog altijd helderen hemel afwendde, waren stad, heuvelen en zee een geworden en vormden ééne donkere massa tegen de heldere lucht, waar de maan en de sterren langzaam zichtbaar werden. Alles lag in den sluier der nacht, ik sloot mijn raam en ging naar bed en droomde van alles door elkander van wat ik gezien had.

Ik sloot mijne oogen en ik zag nog steeds
Die donkre lijn, de zwart blauwe Oceaan;
Voorop de rotsen, marmerwit en koud,
Daarover scheen het zilvren licht der maan.

Een ademlooze stilte heerschte alom.
Slechts nu en dan gelijk een jammerklacht
Verhief de wind zijn stem met luid gehuil,
Dan was weer alles stil, stil als de nacht.

TANGER.

Wild, woest en vreemd is deze Mahomedaansche wereld; de straten bijna onbegaanbaar, ik vergelijk ze bij een krokedillenrug, zoo hobbelig, en bij een trog, waar men in rondplast; soms struikel ik bij de kromming van den weg, die niet te voorzien was, over een mensch, die met zijn lichaam half in huis en met zijne beenen over de straat ligt. Een laag gebouwd winkelhuis staat daar, waar fruit verkocht wordt en een troep in geel en groen gehulde kindertjes spelen er vóór, op een enormen hoop afval, waarover een menigte insecten gonzen. De bruine kleuters kibbelen en spelen er omheen en bemerken niets van den stank en het waterige

slijk, dat ook mij om de voeten loopt, en toch is dit tafereel van eene zonnigheid, een kleurenrijkdom, die mijne aan het grijs gewende zinnen, buitengewoon aantrekt en gevangen houdt. Een zwarte waterverkooper komt met groote schreden aangeloopen; hij is geheel naakt, de zon heeft hem droog en zwart gebrand. Het wollige haar is bijna één met zijn knoestigen kop, waar een paar glinsterende oogen diep in verborgen liggen, maar waarop een scherpe kromme neus en dikke breede lippen vooruit komen en de kin achterwaarts verloopt in een kort kroesig baardje. Een kleine grauwe lap is om zijne lendenen gewikkeld en bengelt tusschen zijne beenen; maar zijne belangrijkheid ontleent hij aan het groote bruine geitenvel dat om zijn glimmende huid geslagen is en waarvan de pooten nog even te zien zijn; de buik van het gelooide dier is met drinkwater gevuld en de hals dient als tuit om uit te drinken. „Ik zou het niet lusten", denk ik bij mijzelf en zie, hoe een oud man, trillend op zijne beenen, zijn mond vooruitzet en zijne lafenis ontvangt; hij is blind, de arme, hij heeft een tak in de eene hand en de andere houdt zich klemmend vast aan den arm van een gespierden jongen, die voor hem bedelt.

Maar dat alles is niets in vergelijking van de wonderlijke aandoening, die u bevangt, als het eene vrouw is, die gij ontmoet. Waarlijk daar komt een grauwe linnen zak aangeloopen, schuivend langs den muur; ik lette op, maar kon zelfs van de oogen en voeten niets bemerken. Zulk eene verregaande verplichting legt de Koran de getrouwde vrouwen op; het is niet het zedelijkheidsgevoel, dat aan aller oog het schoon der vrouwen verbergt, het is het voorschrift van den Koran, dat de vrouw slechts haar lichaam ontblooten mag voor haar heer en meester. Zij beweegt zich langzaam tot zij stilhoudt aan eene, hoe zal ik het noemen, opening, deur of poort van een huis. In deze donkere diepte liggen een heele

menigte kinderen als in den grond gezaaid. Het schijnt een schooltje te zijn en zij blijft aan den deurpost staan om haar kindje te halen. Zij opent tegen de donkerte der deur den doek, die voor haar gezicht hangt en het kind heeft haar spoedig ontdekt, maar niemand anders kan haar gelaat zien, of het zou de meester moeten wezen, die diep binnen in met een groote rol papier de orde handhaaft. Er komt even een hand uit den linnen zak, om het kind vast te houden en beiden schuiven verder den hobbeligen weg af.

Des avonds is het hier Egyptische duisternis. Onze gids en onze bediende Mahomet loopen dan voor ons uit met een lantaarntje. Het mocht wel een tooverlantaarn heeten, want deze vertoont de dolste en schilderachtigste effecten in de donkere nauwe straatjes, die wij doorloopen. Onbegrijpelijke kerels komen plotseling op ons af, hunne beenen zijn verlicht, hunne koppen vliegen in de duisternis weg over de met allerlei vreemde schaduwen bewogen straat. Eene wandeling met Mahomet en den gids, des avonds gewapend met een lantaarn, levert honderd schilderijen van de allerzonderlingste verlichting en altijd denk ik om de etsen, die Rembrandt maakte van de vlucht uit Egypte: Jozef met een lantaarn in de hand en de herders, die in den stal bij nacht het kindeke Jezus bezoeken. Dat is het groote van dien wonderman, dat de natuur zelve zoo dikwijls aan zijne kunst herinnert.

Intusschen zijn dit alles kleinigheden; wij gaan nu de markt van Tanger bezoeken. Ons gezelschap, vijf in getal, zet zich op muilezels, behalve natuurlijk Mahomet, die met een stok gewapend als voorlooper, wegbereider, tolk, vredestichter, ieder oogenblik moet optreden, want de weg dien wij nu gaan, is overvol met allerlei soort van menschen, kooplieden en dieren van allerlei aard, en om naar de markt te komen, hebben wij de geheele straat door te werken, tot wij weer

aan eene poort komen, zooals die aan den zeekant, maar het gedrang en de ophooping van geiten, pakjesdragers, ezeldrijvers, vrouwen met manden vol vruchten, het warrelt alles door elkaar en men zendt ons bij de stompen en stooten nu en dan een vloek achterna. Toen wij een Moskee voorbij kwamen, waar voor den ingang een groot wit laken hing en stilstonden om er iets van te begrijpen, dreef Mahomet ons aan, om niet te verwijlen; het mocht niet, wij moesten verder gaan. Langs vele uitstallingen, door het donkere poortje dringen wij op en nu komen wij in eene schel door de afrikaansche zon verlichte, onafzienbare ruimte.

Het eerste oogenblik maakt iemand duizelig, als men daar aankomt; duizende menschen, men kan over de hoofden loopen, alles schreeuwt, worstelt en werkt door elkander en het terrein loopt van de poort beneden, waar wij staan, naar boven, waar de weg naar Fez is, zoodat het schijnt, alsof die menigte van boven af op u neerkomt. Er is geen weg, geen pad te bespeuren en alles duwt en rent tegen u aan; wij durfden niet verder, maar Mahomet met zijn stok vooruit en onze gids te paard, terzijde van onze muilezels, beschermden ons met de kalmte van menschen, die aan zulke tooneelen gewoon waren en wisten, wat zij te doen hadden, en zoo bewogen wij ons evenals al de anderen in deze levende menschenzee.

Daar zaten kringsgewijze in groote grijze mantels gewikkeld de vrouwen uit den omtrek, op den grond gehurkt met de armen de knieën omvattende; zij hadden allerlei vruchten, gevogelte en planten te koop; zoodra wij ze aanzagen, werden de doeken tot even boven de oogen gehaald. Eene onafzienbare rij schapen, bruine en zwarte, stonden naast eene menigte roodbruine ossen; ook verder groote uitstallingen van tapijten en kleedingstukken. Vele mannen waren zelf bezig te werken en te verkoopen, velen fabriceerden in de open lucht, wat zij ter markt tentoonstelden. Een blauwe rook steeg op in een

hoek, hoog boven de anderen; het was een koperslager, die bezig was groote borden met allerlei figuren te sôldeeren en te branden. Daar komt van boven af een Arabier, gevolgd door vijf-en-twintig kameelen, die een plaats zoeken om op de markt de goederen, die hij bij zich heeft, af te laden; hij komt na een veertiendaagsche voetreis uit Fez. Even grauw en grijs, als de grond waarop hij gaat, is ook zijn gelaat, zijn haar en zijne kleeding, alsook zijne kameelen; allen hebben die grauwe stofkleur, die op die groote reis, al die dagen en nachten op hunne huid is ingewaaid. De Bijbel met zijne herdersverhalen kwam ons dadelijk voor den geest. Het was Eliazar, die voor Abraham naar de plaats zijner geboorte trok met kameelen en geschenken, om eene vrouw voor zijn zoon Isaac te halen en waarlijk, had een schilder dat onderwerp te behandelen, hij zou hier het juiste model van alles voor oogen hebben. Het deftig gelaat van den karavaangeleider met zijn doek drie en viermaal om zijn hoofd geslagen, zijn bedaarde stap en rustige manieren, het eenvoudige en ernstige van zijne kleeding, het was geheel in den stijl. Met een grooten staf liep hij uit voor zijne wonderlijke hoogbeenige en langhalzige dieren, die hunne platte koppen met die groote oogen nieuwsgierig heen en weer bewogen.

Een weinig verder was een laag wit gebouwtje, men zag niets dan een groot vierkant van witte steen, waarop een stok met eene vlag was geheschen. Dit was de woning van een marabout of heilig persoon en deze priester of geleerde, zooals men het noemen wil, zat voor de opening zijner woning om de amuletten op te schrijven, die door de hem omringende menigte gevraagd, en naar ik meen ook betaald werden. Met kinderlijk vertrouwen in de macht van de heilige schrifturen gingen en kwamen allerlei personen af en aan en nauwelijks konden wij den persoon van den heiligen man zien, omringd als hij was door zijne cliënteele.

Het vreemdst echter voor ons waren twee improvisators. Eene ruimte was opengehouden, waaromheen mannen, vrouwen en kinderen zaten, stonden of lagen, de twee krijschende mannen in hun midden. Zij zaten tegenover elkaar en hadden ieder een klein muziekinstrument in de hand, nu en dan een toon aangevende. Ons scheen het, alsof die twee kunstenaars een hevigen woordenstrijd met elkander hadden. Zij stonden nu en dan op en met geweldige gebaren en geschreeuw, wierp de een den ander op zingenden neuriënden toon, allerlei gezegden toe. Geweldig waren de bewegingen, die zij hunne hoofden deden ondergaan, soms alsof zij ze van den nek wilden afdraaien, om ze den tegenstander in 't gezicht te werpen, dan ging deze wat achteruit, om op zijne beurt op snerpenden gillenden toon zijn makker te overtreffen. Hier zag ik weer, dat men meer de dingen op den bodem, waar zij thuis behooren, zien moet. Veel had ik daar altijd van gelezen en het afgebeeld gezien, de reizende zangers en de Arabische improvisators, de volks-dichters in het Oosten. Maar niets er van geeft het leven, de onstuimigheid en de gebaren dezer Oostersche meistreels terug; men moet het gezien hebben. Onbeweeglijk zitten daarbij de liefhebbers uren naar deze geliefkoosde betoogingen te luisteren en wij zelven, die niets van dat alles verstonden, waren aan de plek gekluisterd en konden niet ophouden, dit zeldzame tooneel midden in die groote woeling te beschouwen.

Onze gids echter wilde ons weder verder brengen. Mahomet had eene schromelijke moeite onze dieren en vooral den ezel, waarop mijn kleine persoon zat, door de opdringende menigte te brengen. Orde of regel, weg of steg, scheen niet aanwezig en met horten en stooten, kwamen wij eindelijk de hoogte op in de ruimte, ten einde een wandelrit door het nabijzijnde zuidelijke landschap te maken.

AFRIKAANSCH LANDSCHAP.

Geheel in tegenstelling van de drukte en het beklemmende der markt, was onze omgeving, zoodra wij de hoogte achter ons hadden.

Met warme, lichte wolkjes doorweven was de ruime hooge lucht; welriekend kwam ons de geur van planten en bloemen tegen, die hier menigvuldig in het veld en langs den weg groeiden; het geheele landschap was als van bloemen en, hoewel met losse en zandige paden, het was zonder steile of lastige wegen. Overal aloë's met de scherp getakte bladeren, cactussen met hare gedraaide armen, daartusschen roode en gele rozen. Dat alles groeit door den grijzen steengrond heen en men behoeft geen schilder te zijn, om bij deze herinnering eene schilderij voor zich te zien, zonnig, frisch en bekoorlijk. Is dat het donkere Afrika, dacht ik. Mij was het, alsof ik hier eene stille melodie hoorde klinken, eene schilderij, fraai van lijnen en kleuren. Zoo reed ik in extase op mijn bedaarden langoor door stille, kleine gehuchten, waar veel kinderen, bruin en naakt over den weg rolden. Mannen en vrouwen met handwerk bezig, of langzaam met bevrachte muildieren den weg opkomende, of schapen en geiten naar

hunne nachtplaats geleidende, aartsvaderlijk van karakter. Alles werd beschenen door de krachtige avondzon, breede schaduwen werpende over de dalen en glinsterend in het smaragdgroen der bosschen, waar vogels zongen. Wij hoorden den nachtegaal, het begon avond te worden en wij daalden af naar het strand en bereikten Tanger, zooals wij aangekomen waren, door het bruinachtige zand de zeepoort door.

Het was mij steeds een raadsel, hoe die woningen hier, die groote vierkante steenen klompen, er van binnen uitzagen. Mij werd steeds gezegd, dat het gevaarlijk was, dat er niets te zien was en dat men, de vreemde manieren der bewoners kennende, toch niets te zien kreeg.

Op een morgen wandelde ik op mijn eentje, met mijn wandelstok gewapend, om het evenwicht te bewaren op de glibberige en hobbelige straten, toen ik een poort of ingang zag, waarin eene vrouw bezig was water uit een put te scheppen. Ik wachtte een oogenblik en toen zij vertrokken was, ging ik er in en zag eene hooge donkere ruimte, waarin een groote steenen put geplaatst was, geheel zooals wij dat wel afgebeeld zien in de voorstellingen van Rachel en Lea. Een rad was hoog boven den put aangebracht, waaraan touwen hingen en een ijzeren haak; alles scheen oud en verweerd, maar het schijnt, dat deze dingen het hier bijzonder lang kunnen uithouden. Toen ik rondzag, bemerkte ik aan den anderen hoek in den donker een steenen trap, die naar boven liep, natuurlijk naar vertrekken van bewoners dezer sombere kluis. Als vanzelf dreef de nieuwsgierigheid mij trapopwaarts. Het was er erg donker, maar toen ik een eind ver boven den put gekomen was, werden de treden flauw verlicht uit eene kleine opening, die uit het dak scheen te komen, ik hoorde iets sloffends naar beneden komen; maar kon het niet zien, omdat het een wenteltrap was, maar bij den draai

dien ik opging, kwam er eene vrouwengestalte naar beneden. Eene slanke vrouw met eene groote kruik in den arm.

Toen zij mij bemerkte, draaide zij haar gelaat naar den muur, rukte haastig den doek, die om haar hoofd hing over de oogen, stortte haastig de trap af en de poort uit. Het was waarlijk, alsof het een visioen geweest was, dat in die donkere omgeving mij plotseling was voorbijgegaan. Ik ging verder naar boven en stond aan het einde der trap, waar een gordijn was, dat zich heen en weer bewoog en waardoor ik onwillekeurig door de opening in het midden zag en gezien kon worden. Ik stond daar en durfde niet verder, niet wetende, wat mij misschien te beurt zou vallen, als ik binnentrad, maar toen ik daar besluiteloos stond te denken, hoorde ik tot mijne groote ontroering roepen: „Ma mewakschego?" in het Hebreeuwsch, dat ik kende; het was eene zware mannenstem, die mij vroeg: „wat zoekt gij hier?" Toen trad ik naar binnen en zeide op mijne beurt: „Salom adonai salom allichem onoughi jehudi me eerets Hollande."

„Eerets Hollande," riep hij. „Waar is dat, wat beteekent dat?"

Zoo goed en zoo kwaad het ging, want sterk in het Hebreeuwsch was ik volstrekt niet, trachtte ik den man... Maar ik moet u vertellen, wat ik zag en wat die man was. Ik was eene donkere ruimte binnengetreden, verlicht door een klein langwerpig horizontaal liggend raampje, dat wil zeggen, een opengehakt vierkant, dat des nachts of bij ontijden door een luik gesloten kon worden. Scherp sneed het licht door het vierkant en teekende zich af op den steenen vloer. Dicht bij deze opening geschoven, stond eene lange schraag op schuine pooten en daarover lag een groot wit perkament, dat bijna geheel de tafel bedekte en met eene rol naar beneden hing. Daar zat achter de tafel de joodsche wetschrijver met zijne armen voorover op het perkament geleund en draaide zijn vorstelijk hoofd naar mij toe; dat hoofd scheen veel te

groot voor het lichaam, dat onder de lage tafel in de schaduw niet wel te onderkennen was. Het was een prachtig hoofd, fijn en doorschijnend bleek als albast, rimpels, groote en kleine, liepen langs de kleine oogen en om den grooten gekromden haviksneus. Een zwart kapje bedekte den witten schedel en een lange witgele baard lag in groote vlokken over het beschreven perkament. Hij zat op een soort van leuningstoel zonder rug en twee krukken lagen naast hem schuin van den stoel op den grond. Hoe gaarne had ik mijn schetsboek voor den dag gehaald, de nobele kop met dien baard, die met dat perkament en het licht van het raam één was, omsloten door al het donkere van dit sombere vertrek, maar voor den starenden blik van den wetschrijver durfde ik mijn voornemen niet ten uitvoer te brengen. Hij wees mij met trotsch de schoonheid van zijn schrift, de heerlijkheid der groote letters en hoe of alles egaal en zonder lijntrekking geschreven was. Hij nam deftig de groote ganzenpen op, doopte ze diep in het zwarte fleschje, dat naast hem stond en toonde mij toen, hoe hij schreef. Nadat ik hem mijne bewondering had betuigd, vroeg hij mij, hem zijne krukken aan te reiken en hij strompelde met mij naar het open platte dak, dat gelijkvloers met zijn vertrek was. Hier lagen matten, waarop hij zich liet neerzakken en mij verzocht naast hem te gaan zitten. Beide genoten wij toen het panorama van Tanger, dat onder ons lag, de heuvelen en de zee in de verte. Zoo zittende met dat vreemde land voor mij, naast dien langgebaarden oude, op de matten van het platte dak in Marokko, het gaf mij een gevoel, alsof ik op dat oogenblik in eene wereld leefde, waarvan ik wel eens gedroomd had.

Toen stond ik op om te vertrekken, de oude lei zijne handen op mijn hoofd en met een „jeworechecho adonai wejismerecho," (de Heere zegene en behoede u,) scheidden wij van elkander.

VERTREK UIT TANGER.

Een dag voor ons vertrek uit Tanger lieten onze gids en Mahomet zich bij ons morgenontbijt aandienen.

„Wat is er te doen Pinto, waarom zoo vroeg?"

„Ik zal het u zeggen, heeren! Indien de heeren naar Fez willen, zouden wij u dit wel kunnen aanraden."

Wij zagen onze beide getrouwen ernstig aan. Zooals zij daar stonden, een aardig contrast. Pinto als altijd, sober en zindelijk als een Engelschman met zijn hoed in de hand, Mahomet zijn bruine burnous over zijne vette borst dragend, met bloote beenen, rollende oogen en witte tanden.

„Is het er mooi," vroegen wij, „mooi en interessant?"

„Ja," was het antwoord, „het is er al evenals hier, maar veel meer nog binnenlandsch Marokko en het is de zetel van den Sultan en zijn hof."

„All right!" riepen wij.

„Ja, maar ziet u," zei Pinto, altijd nauwkeurig, „als u er toe besluit, moeten wij daarvoor alles in orde maken, het gaat door de woestijn zoo wat veertien dagen."

Hier begonnen wij elkander reeds met twijfelende blikken aan te zien. „Hoe gaat het dan?" „Wel," was het antwoord,

„proviand natuurlijk voor al die dagen, daar wordt voor gezorgd; maar wij moeten ook eene tent hebben, gedragen door een kameel en zijn drijver, want het is er soms bij nacht zeer koel en u kunt ook niet altijd op uw kameel of muilezel blijven zitten..." Ik schrikte bij de gedachte. „En de hitte bij dag?" „Ja," zei Pinto, „het is op de open vlakte vrij heet, maar dat is het Afrikaansche klimaat." „Ai, ai," riep Erens, die weer bang werd om ziek te worden, „dat is alles goed voor negers en Marokkanen."

„Ik moet het ook daarom weten," ging Pinto verder, „daar ik den Daja om een geleide van twee gewapende Boesoeks moet vragen, anders zou onze veiligheid gevaar loopen. Er zwerven altijd benden roovers en leegloopers rond." Wij zeiden geen woord. „Voor den terugweg," zoo ging hij verder, „ook 14 dagen, kunnen wij alles in Fez behandelen. Ik heb die reis eens heel goed geleid voor een diplomaat met zijne familie, die bij den Sultan was ontboden."

Op al deze genietingen echter was geen van ons drieën voorbereid. „Hoor eens, Pinto," zei ik eindelijk, „zoodra ik een opdracht aan den Sultan krijg, zullen wij u alles laten in orde brengen; voor het oogenblik verzoek ik u te bedenken, dat wij nu volgens ons program, het verste punt van onze reis bereikt hebben en weer terugkeeren en daarom wil ik u iets anders opdragen. Wees zoo goed en tracht drie goede plaatsen voor ons op de stoomboot te bestellen, die ons naar Gibraltar voert."

GIBRALTAR.

Welk eene wreede tegenstelling tusschen Tanger en Spanje, Gibraltar.

Eene Engelsche stad, overal roode Engelsche soldaten met het schuine petje even op hun hoofd, alle winkels met Engelsche uithangborden, Engelsche dames en heeren, keurig gehandschoend en met parasols in fijne rijtuigjes toerend; amazones en heeren te paard, het was hier en daar een stukje van Regentstreet. Gibraltar is eene rechtlijnige stad, aan den voet van de rots en daarboven hoog in de lucht op die oogenschijnlijk ongenaakbare hoogte ligt de beroemde vesting, een wonder van vestingbouw, zooals gezegd wordt. Intusschen het Engelsche militaire leven was niet dat, wat wij zochten; wij waren naar Gibraltar gekomen, als de beste overtocht naar het nabijliggend gedeelte van Spanje, om zoo eindelijk verder op naar Granada te komen. Nu voor de derde maal gingen wij over zee, naar het tegenoverliggende stadje Algesiras.

ALGESIRAS.

Algesiras is eene kleine havenplaats aan de Middellandsche zee, juist tegenover Gibraltar, en als men uit de vesting het kanonschot lost, dat het op- en ondergaan der zon verkondigt, en tevens de opening en sluiting der vesting aanduidt, dan hoort men het gebulder van over zee door het geheele stadje. Het is aan den zeekant, dat het levendige plaatsje zich het best vertoont. Koffiehuizen zijn er overal in de open lucht en de hotels vol matrozen van alle natiën; roode Engelsche soldaten ook hier, maar slechts als gasten onder de volksmenigte. Tulbanddragenden uit Tanger, joodsche kooplieden uit Cadix met hunne zwarte kapjes en lange zijden toga's

en vrouwen met sierlijke zijden gewaden, met wijde mouwen en sluiers. Het was middag, toen wij aankwamen en een onderkomen zochten. Een krachtige, voortreffelijk gebouwde pakdrager met gebruinden romp en beenen, had onze geheele bagage op zijn hoofd en onder zijn arm; wij baanden ons een weg door al het tumult en onze lastdrager, wien het zweet tappelings langs zijn romp liep, wees ons eindelijk het huis van den padrone, aan wien wij waren aanbevolen. Als een Spaansche hidalgo ontving hij ons op de trap en liet ons niet binnen. Zijn huis was te goed, zeide hij, dan dat bij eene gelegenheid als de tegenwoordige, eenige kamers open zouden staan. Wisten wij dan niet, dat het heden feria was. Hij wees ons wreedaardig en met trots den comedor of eetzaal, waar bloemen en kaarsen de vele schotels versierden en waar geen plaats meer over was om aan te zitten, daar alles ingenomen was en nog velen moesten afgewezen worden. Daar stonden wij; onze beteuterde gezichten wekten waarschijnlijk het medelijden van den opgeblazen herbergier op, hij riep ons na en met een deftig gezicht, den vinger op zijn voorhoofd gedrukt, meldde hij ons, dat hij in de straat, die een weinig verder de hoogte inging, eene tante had wonen, die ons waarschijnlijk zou willen herbergen. Geduldig zat onze Atlas aan de deur op een der koffers en pakte weer getroost den boel op, om ons voor te gaan naar de aangewezen plaats ter inwoning.

Hier voor de deur of liever opening van deze zonderlinge en bouwvallige behuizing, stond eene flinke Spaansche deern met gele zijden omslagdoek, zwart dik haar en een rood rond gezicht; zij was in gesprek met eene verschrompelde oude juffrouw, die in de hoog opgaande straat met allerliefste puntige keien geplaveid, heen en weer drentelde. Wij deden, zoo goed en zoo kwaad het ging, ons verzoek om logies en werden vriendelijk aangehoord, het verschoten, gekleurd

gordijntje, dat de deur moest voorstellen, werd weggeschoven en wij gingen met de oude babbelende grijze eene donkere steenen trap op. De glibberige leuning werd voorzichtig door ons vermeden en na hoog klimmen, toonde zij ons het vertrek; dat was alles, wat zij voor ons drieën had. Welk een logies! klein en donker met een klein vensterraampje, rood steenen grond en een morsig uitziend bed, dat scheef stond. Wat moesten wij hier doen? daar op den grond slapen, uit het venster blijven hangen, of op de twee ongelukkige stoelen overnachten? Verontwaardigd, zonder samenspreking, stormden wij weer even hard naar beneden, als wij gekomen waren en verhaalden onzen sjouwerman, die beneden op de koffers zat, ons wedervaren. Hoe gelukkig dat geduld en kracht zoo dikwijls samen gaan, want in plaats van te morren tegen zijne lastgevers, zeide hij kalmpjes, dat hem dat wel meer overkomen was, maar nu zou hij ons brengen, waar hij zeker wist, dat wèl plaats zou zijn. Weer de straten naar beneden, gelukkig naar de ruimte en den zeekant. De schrik, dat wij in dat donkere moordenaarshol zouden overnachten, zat ons nog in de beenen. Eindelijk werden de koffers ten derden male neergelaten voor een wonderlijk hotel, een soort matrozenhuis; voor de deur zat een aantal hunner te spelen en te drinken. Wij traden de poort, een waar rattenhol, binnen en begrepen niet, waar hier te logeeren viel, maar Pedrello, onze grootsche leidsman, ging voor en wees ons in den hoek de trap, die wij op moesten gaan.

Wij kwamen in een allervroolijkst gedoe, dat voor de kermis was aangericht: een lange tafel met gekleurde papieren bloemen op het witte tafellaken, waar voor onderscheiden personen gedekt was. Hier sprak ons een als toreador gekleede jonkman beleefd en vriendelijk aan en zeide, dat wij konden aanzitten. Dat was dus zooveel gewonnen, maar dat was ons niet genoeg, wij moesten voor den nacht geborgen worden.

Dat was het zwakke punt. Maar de vlugge kleine man ging met ons het huis door. Was het een huis, was het een toren of een kelder? En toch, o wonder! er was voor ons ieder eene ruimte en een bed.

Gezellig en grappig voor ons was het kermisdiner; wat ruw en vreemd, tusschen al die voor ons zoo ongewone kerels en de ons toelachende, doch niet te begrijpen wijven en meisjes. Gelukkig liep alles af zonder twist of ongelukken en wij scheidden behoedzaam uit dit eenigszins gevaarlijk gezelschap.

Met een ouderwetschen blaker met afdruipende vetkaars in de hand, moede van de vele drukte om ons heen, was het goed, dat ik het mij toebedeelde vertrek niet behoorlijk kon beschouwen; ik sliep in zonder mij om iets te bekommeren. Ik hoorde het kanon van Gibraltar, doch sliep weer in en toen ik ontwaakte, zag ik, dat een gordijn voor mijn bed was geslagen om eenige bescherming te geven voor het vroege licht, dat door het raam kwam, waar mijn bed tegen aan stond. Nieuwsgierig keek ik naar mijne omgeving. Het viel mij niet mee; dit was wel de armoedigste kamer, die ik ooit bewoond had. De deur, die ik meende gesloten te hebben, stond op een kier, het groote verroeste slot hing er bij met sleutel en al. Eenige dikke roode balken liepen scheef door de zoldering, de geheel kale muren hadden blauwe plekken en verder afgeschilferd grijs met groote gaten waar spijkers uit gehaald waren, de grond was van roode tegels, maar zoo gehavend, dat de eenige stoel, die er was, scheef en in het gruis stond. Waar was het waschgerei? Nu, om mij te wasschen, kon ik waarschijnlijk naar beneden gaan bij de pomp en den algemeenen handdoek gebruiken. Hier was niets, noch onder, noch boven het bed. Gelukkig hadden mijne kleederen den grond niet geraakt, maar toen ik halverwege bezig was ze aan te trekken, hield ik op, ik kon niet langer die afsluiting van het licht verdragen; met kracht duwde

ik het bed van het raam weg en ziet, het armoedige spookhol, waar ik geslapen had, werd omgetooverd in een paleis voor Aladin. Het raam, verlost van zijn doek, sloeg open en gaf toegang tot een balcon met ijzeren hek. Wel was het balcon verweerd en vol schilfers, wel was het hek verroest en krom, maar ik had wantrouwend alles onderzocht, het was hecht en sterk, den stoel, dien ik zooeven veracht had, zette ik er neer en daar zat ik, de Middellandsche Zee aan mijne voeten, Gibraltar tegenover mij, de kust van Afrika aan mijn linkerhand, de blauwe bergen van Spanje verder op en dat alles badende in die heerlijke atmosfeer, in die reine lucht; om mij heen vlogen honderden zwaluwen in kringen mijn raam in en uit en het gebergte in de verte en de zee voorop tooiden zich voortdurend in allerlei kleuren en wolkeffecten. Stoombooten, als kleine stoffeeringen, gingen af en kwamen aan. Zeelieden zongen in de ra's van hunne schepen, menschen en karren maakten beweging en drukte en ik, boven alles troonende, zat daar op mijn verweerd balcon als een ongenaakbaar overwinnaar, die dit alles voor zijn eigen genoegen liet spelen en werken.

DE FERIA.

Lange, hoog oploopende straten door, strompelend en draaiend over de slechte bestrating, gingen wij tusschen vele opgaande kermisgangers het ongeregelde stadje door, dat bij maanlicht met zijne kleine pleintjes en torentjes een pittoresk aanzien had. Eindelijk bij eene groote samenstelling van tenten en kraampjes van allerlei aard, kwamen wij op het terrein. Het scheen wel een groote, lange balzaal, waarvan de zoldering gevormd werd door honderden groote en kleine lampions; toch was het in de open lucht; men zag de boomen en voelde

het zachte gras onder de voeten en het licht van maan en sterren schoot somtijds tusschen de heen en weer waaiende ballonnetjes. Dat was een ruime en frissche kermisboel, de menigte verdrong zich om Afrikaansche goochelaars, Italiaansche zangers en grappenmakers; glaasjes vol zoetigheid stonden klaar op tafeltjes onder een afhangend zeil en daar waren gebakjes bij hoopen. Waar was hier dat gemeene dringen, dat weerzinwekkende geschreeuw, dat onze kermissen tot een dolhuis maakt. Ouden deftig, jongen vrolijk babbelend en lachend, wandelden hier de inwoners van het stadje en vele vreemden en boerenmenschen uit den omtrek. Onder allen was eene niet jonge dame van zeer opvallende kleeding en manieren, doch schoon van gelaat en proportie, die even als Phèdre door twee keurig gekapte en gekleede gezellinnen geleid werd. Het drietal was zulk een eenige vertooning, dat mijn zoon en ik beiden de schetsboekjes voor den dag haalden en een omtrekje begonnen. Tot onzen schrik bemerkte zij het, toch bleef zij vriendelijk en glimlachend stilstaan, maar de opdringende wandelaars maakten het haar moeielijk en groetend met eene breede handbeweging zwaaide zij verder. Dit nu was eene beroemde actrice en danseres uit den omtrek met hare suivantes.

Wij wandelden in de verte dit drietal na. Onder een baldakijn, die voor een tentje geplaatst was, hielden zij stil, stoelen stonden hier haar op te wachten, de menigte maakte rondom een ruimen kring, de drie vrouwen namen plaats en werden hoffelijk door eenige heeren van wijn en koekjes voorzien. Een oogenblik slechts. Twee sierlijk met linten aan hoed en knieën uitgedoste kerels met guitaren en castagnetten, plaatsten zich achter haar en speelden een air de danse. Toen stonden de drie vrouwen op, omhelsden elkander en voerden een dans uit, zooals ik in Madrid op het feest van San Isidro gezien had, maar hier had de dans nog veel meer beteekenis,

meer stijl, meer karakter, het was een dans en een mimische vertooning tegelijk; niet met de voeten alleen werd gedanst, met handen en armen, met oogen en hoofdbewegingen werd gedanst. Het sierlijk gekapte hoofd van de groote danseres in het midden, was als het ware het hoofdsujet, dat te bewonderen viel; zoo hief zij hare oogen in verrukking ten hemel en bukte zich dan weer, alsof zij een schat uit den grond had op te halen. Zwierend omdraaiend, links en rechts groetend, trippelend in honderd pasjes voor en achteruit, scheen zij zich te verdubbelen; bloemen strooiend, waaiers in de lucht werpend en weer opvangend met ongekende vlugheid. Zoo was deze echt spaansche danseres, de lieveling der omliggende dorpen; men juichte, klapte met handen en voeten en omringde haar na afloop met allerlei ververschingen, cadeautjes en aardigheden.

Inderdaad deze feria geleek meer op eene soirée bij deftige lieden, dan op eene kermis, maar het was dan ook eene spaansche boeren-feria. De deftigheid en ingetogenheid is den Spanjaarden aangeboren. Alleen bij uitbarstingen van haat en wrok zijn deze menschen even gevaarlijk, als de meeste Zuidlanders, die schielijk besloten, tot uitersten overgaan. Er waren hier dan ook slechts in de verte eenige alguazils te paard op te merken; alles danste en zong in groepen en de clowns op hunne planken deden de boerenmenschen verbazen en lachen. Na hier en daar wat geproefd te hebben en de kunstmatige allée eenige malen te hebben doorgeloopen, gingen wij de afdalende straten af naar den zeekant terug en bij het naar bed gaan in mijn armoedig vertrek verheugde ik mij reeds op het kanonschot, dat mij den anderen morgen weer op mijn balcon zou brengen.

Des andren daags was het de dag, dat hier in Algesiras ter eere der feria een stierengevecht zou gehouden worden. Voor ons echter was dit niet aanlokkelijk, want om zoo iets

herhaaldelijk bij te wonen, daar moet men Spaansch voor voelen; wij meenden, dat wij er genoeg van hadden en snoerden onzen ransel, om alweer verder te trekken en wel om van Algesiras, het laaggelegene visschersdorp, naar Ronda hoog in de bergen op te gaan.

Het gaan naar het spoorstation was de lange wandelweg wel waard; aan den zeekant was groote bedrijvigheid van aankomende en wegstoomende booten, roeiers met vlaggen en wimpels opgesierd, zongen op de maat der riemslagen; eene drukke menigte in feestdos wandelde in den morgenzon. Een oogenblik bleef ik staan, want toen wij een eind verder waren, waar het onbewoond en stil was, stond op eene hoogte eene vrouw met een kind op den arm, ver uit naar zee ziende. „Vooruit toch! wij verzuimen den trein, als gij zoo blijft talmen," riepen de anderen, „gij ziet datzelfde bij ons immers zoo dikwijls...." De beschuldiging was waar. Herhaaldelijk had ik ditzelfde gezien en hoe dikwijls op doek gebracht en toch, al was het precies hetzelfde, ik kon niet genoeg krijgen van een verschil te genieten tusschen daar en hier. Bij ons de figuren toegestopt van boven tot onder, voor de kou, den wind en den natten grond, grijze duinen er om heen, grijs de zee en de regenachtige lucht. Hier waren vrouw en kind slechts schamel bedekt; het zwarte haar woei langs de slapen en een bruine wollen lap bedekte ternauwernood het naakt van vrouw en kind; en dit figuur stond op eene verhevenheid als een beeld dat met zijn voetstuk één is en deze kwam uit tegen een achtergrond van teere agaat-blauwe bergen, wazig en fijn, terwijl de voorgrond warm en zonnig was. Eeuwig hetzelfde in duizend verschillende vormen, dat is het; noode ging ik verder, maar de trein is hier, zoo als overal in den omtrek, niet vlug en wij kwamen bijtijds. Vooruit ging het de hoogte in, langs groote hoogvlakten, waar niets groeide,

doch van tijd tot tijd een zilveren waterstroom naar beneden gutste.

Tegen den middag, warm en vermoeid, kwamen wij aan. Geen omnibus, een pakdrager was voldoende. Niet ver van den spoorweg was de hoofdstraat, waar ook ons hotel (een rare naam voor een stal met boerenwoning) gelegen was. Het stadje lag te bezwijken onder de zon, alle vensters waren gesloten, de witte muren weerkaatsten het zonlicht tot verblindens toe, geen mensch of dier was te zien, alles verborg zich voor den algemeenen vijand en ook wij gingen onze fonda binnen om wat adem te halen en in de schaduw uit te blazen. Tegen den avond werd het beter; wij durfden uitgaan tot het etensuur, dat hier zeer laat is, om ons wat te verzetten en zóó gingen wij bij avondstilte in de Alameda wandelen.

RONDA.

Het was een stille en wonderschoone avond, zooals men dien bij ons niet kent; de hitte had plaats gemaakt voor eene aangename weldoende warmte, de lucht was rood van goud, besprenkeld met kleine azuurblauwe wolkgestalten, de begroeide vooropstaande bergtoppen stonden met diep donker groen tegen den gloed der ondergaande zon. Onze wandelplaats had als verste punt een hooge vlakke rots, waar een groot ijzeren hek was aangebracht om niet in de diepte te storten. Daar vlijden wij ons neer. Ver beneden ons langs afhangende gronden, lag het dal; groote, breede schaduwen bedekten de kronkelende voetpaden, met zacht ge-

druisch snelde een bergwater naar beneden, een glinsterende lijn teekenende in deze donkere vallei. Daar verscheen voor onze oogen met wijd uitgespreide vlerken, een arend. Met scherp gekrijsch maakte hij groote kringen om zijn nest, dat slechts weinig van onze zitplaats verwijderd kon zijn; het moest zijn nest zijn in die diepe kloof daar, bij de afhangende struiken; hij werd dan ook spoedig gevolgd door een tweeden arend en drie jongen. Eerst schenen allen zich in een cirkelgang te vermeiden; toen stegen zij hoog op, tot over het verste punt, dat wij gewaar konden worden en verdwenen eindelijk ver uit ons gezicht. Het werd stil en reeds donker om ons heen en wij wandelden naar onze boerenwoning terug om ons middageten te gebruiken. Aan tafel waren nog eenige andere gasten; de gele landwijn werd zeer geprezen en gedronken en bij het licht der kaarsen werd veel gesproken en werden zeer vele cigaretten gerookt.

Een der gasten aan tafel was een duitsch handelsagent, een aardig verteller, een geroutineerd reiziger en sportsman en na den eten drentelden wij te samen de hoofdstraat op. Dat was nu een geheel andere vertooning dan bij dag. De doodsche stilte had plaats gemaakt voor een gezellig verkeer, want niemand behoefde meer te schrikken voor de hitte van den dag, hoewel de muren er nog van gloeiden. Jonge vrouwen en meisjes wandelden gearmd en druk pratend de straat op en neer; voor de meeste huizen zaten de bewoners om lucht te scheppen, sommigen in teekenachtige groepjes bij een kaars kaartspelende, of in gesprek met voorbijgaande vrienden zich onderhoudend.

Wij hadden het druk genoeg met naar de voorbijgangers te zien en gingen voor de deur eener herberg zitten. In Algesiras, vertelde ik, heeft mij iemand gezegd: „daar in Ronda! altemaal messentrekkers en twistzoekers, paardendieven en zakkenrollers;" maar onze reiziger wilde er niets van hooren.

„Dit volkje in Ronda," zei hij, „ken ik zeer goed. Er wordt hier veel handel in paarden gedreven en dat is een vak, waarin van alles voorkomt, gauwdieverijen en twisten; ook is de armoedige bevolking hier slim en bij de hand, toch zijn velen daarentegen naief en kinderlijk. Een mijner kennissen hier, een oudachtig heer, maar van dat stevige ras, zooals dat veel hier in de bergen gevonden wordt, vertelde mij eens, hoe hij een oom was gaan bezoeken, die prior is van een afgelegen kloostertje in de buurt. Hij had wat haast om te huis te zijn en ging daarom niet den gewonen weg, dien hij anders door het gebergte neemt, maar een anderen, die hem korter scheen. Toen hij goed en wel een eind ver geloopen had, zag hij, dat hij het rechte voetpad niet meer kon vinden en zat te denken, hoe nu terug te keeren. Hij keek rond en werd een meisje gewaar, dat op den rand van een groot rotsblok zat steentjes te werpen in het water dat met groot gedruisch van boven uit het gebergte naar beneden stroomt. Dadelijk ging hij op haar af; het was een mooi kind van zoo wat zestien jaar, dat in een mand van alles bij elkaar had, wat zij op den weg had opgeraapt: vruchten, hoefijzers, lappen, zoowat van alles. „Quirida," riep hij, „gij weet misschien hoe ik hier den gewonen weg naar de stad kan vinden." Het meisje zag hem uitvorschend aan met haar groote ravenoogen. „Bonito, señor! gij moogt de heilige maagd wel bedanken, dat gij mij gevonden hebt, want het is voor u niet te vinden, het is een draaikolk waar gij niet uitkomt." „Kom, kom," zeide de oude knorrig, „zeg nu maar gauw de richting van den weg en Vaya con Dios!" „Vaya con Dios?" herhaalde het meisje, „voor drie pesetas wijs ik u dadelijk den weg." „Drie pesetas," zeide de andere, om mij den weg te wijzen; ik verdwaal liever honderdmaal, dan daarvoor geld te geven; ik zal het wel dadelijk zonder je hulp vinden," en zoo was het ook. Hij zocht een weinig,

liep den berg om en vond eindelijk waar hij wezen moest.

Toen hij in de stad aankwam, was er op de markt groote drukte; er waren verscheidene paarden, die gemonsterd werden, veel geschreeuw en drukte van paardenkoopers met zweepen en stokken.

In dat gedrang voelde hij, dat in het voorbijgaan iemand tegen hem aanliep en verder ging; hij zag toen hetzelfde meisje uit het gebergte, dat hem lachend met de hand toewuifde en groette. Hij deed echter alsof hij haar niet kende en wilde niets van haar weten; maar toen hij bij zijne woning gekomen de poort van zijn woonhuis wilde ingaan, stond waarlijk het figuurtje met de zwarte haren en bloote voeten weer voor hem. Zij hield een zakportefeuille in de hoogte en zeide: „Caro señor, dit hebt gij laten vallen, mag ik het u teruggeven?"

„Laten vallen," riep de oude, „die hebt gij mij ontrold, gij sluwe feeks."

„Gij ziet immers, Bonito señor," riep het meisje, „dat ik ze u terug geef, ik heb er niet eens ingekeken. Nu denk eens barmhartig over mij," zeide zij met haar hoofd op den eenen schouder, „wij hebben elkander nu driemaal mogen ontmoeten; denk eens, ik heb een blinden vader en eene zwakke moeder, vier broertjes en zusjes, die veel eten en niets inbrengen, en dan," zeide zij, langzaam naar den grond ziende, „ik heb ook een beminde en die heeft mij laten zitten en daarom zat ik zoo treurig heden-middag te kijken." Toen stak zij haar kleine handje met zulk een koddig gebaar naar den ouden heer uit, dat hij wel niet anders kon, dan er eene peseta in te laten vallen en haar terwijl hij naar binnen ging: „Vaya con Dios" toe te roepen."

Deze en nog andere verhalen, sommige van misdadigers en dieven, gingen mij door het hoofd bij het binnentreden van onze onherbergzame herberg. De man, die mij met

een tinnen blaker en walmende kaars voorging, naar mijn slaapvertrek, was nu juist niet geschikt om mijne vreesachtige verbeelding te doen bedaren. Een ware struikroover, dacht ik, als ik zoo zijn vaal geel gelaat met krommen rooden neus gewaar werd; zijn vet grauw haar was op zijn hoofd als geplakt en kort afgeschoren. Het heertje was in zijn hemdsmouwen zonder verdere kleeding dan een nauw gestreepte pantalon en liep op bloote voeten. Mijn kamer was ook al niet vroolijk; een heel groot en somber vertrek, er stond een ijzeren bed, waar wel drie mannetjes van mijn breedte in weggeborgen konden worden, roode achtkante tegeltjes bedekten den vloer; andere meubels waren nergens te vinden. Toch zag ik nog naast mijn bed twee schilderijen hangen; ik lichte ze bij met de kaars en bij het trillende licht zag ik, dat het heiligenprenten in kleur waren. Daar was onze lieve maagd in paarsch-blauw gehuld, die in een oranjegele lucht zweefde, en de andere was Petrus met het zwaard in de hand, in eene helroode draperie gewikkeld; de Berlijnsch-blauwe achtergrond moest eene grot voorstellen. Bij het uitkleeden zag ik, dat er een heel groot raam was, waardoorheen ik de donkere lucht gewaar werd; de bergwind floot langs onze woning, overal hoorde ik krakende en bibberende geluiden; mijn deur was ook nog open, er was geen sprake van ze behoorlijk te sluiten, ze was zeker in jaar en dag niet gesloten en ik kon het slechts zoo ver brengen, dat ze op een kier stond. In Gods naam, dacht ik, ik leg mij neer onder de bescherming der heiligen, die naast mijn bed hangen en ik lei mijn hoofd neer met de gelatenheid van iemand, die bereid is zijn lot te ondergaan. Nog even hoorde ik een hond aan mijn deur snuffelen, maar toen sliep ik in en tot mijne groote verbazing heb ik dien nacht uitstekend gerust. Vroeg in den morgen echter werd ik gewekt, niet door roovers, die mij op de keel zaten, maar

door het schelle licht, dat door het onbekleede groote raam vlak voor mij mijne oogleden ontsloot.

Deze vensters in Ronda zijn bijzonder groot en laag bij den grond, balconachtig uitgebouwd; zij zijn met groote ijzeren staven van buiten voorzien, waarin hier en daar deurtjes zijn aangebracht, waardoor men spreken kan met wie daar buiten is; ik ging er in zitten, opende de getraliede deurtjes en de heerlijke frissche berglucht stroomde naar binnen. Welk een stilte, eene rij witte lage huisjes voor mij en daarboven, de hooge grijze rots begroeid met afhangende planten en mossen en nat van den morgendauw.

Wij werden weer door onzen bloothoofdigen en barvoetigen reus bediend bij het ontbijt met chocolade en droog brood; de boter en kaas en de gele wijn, die op tafel stonden werden door ons niet aangeraakt daar reuk en smaak ons zoo vroeg in den morgen tegenstonden, maar de chocolade is bijna overal goed en het harde brood wordt er inderdaad wel een weinig weeker van. Wij hadden heel wat gegeven voor een goeden kop thee, maar de opwekkende berglucht vergoedde alles.

Met twee muilezels en een ezel met vrouwenzadel voor mij, stond onze gids ons voor de deur op te wachten. Nu ging het voorwaarts het gebergte in. Onze vroolijke karavaan werd hoe langer hoe stiller, want wij gingen van een zeer steile hoogte naar beneden. Ik als hoofdpersoon werd door den gids nu en dan door zijn vaste hand in het zadel gehouden; de weg is niet alleen steil, maar hij rolt met ons mee naar beneden; heele brokken steen vliegen links en rechts en rollen een eindweg ver, om met een doffen plomp in de diepte te vallen, maar met het oog omhoog en het hart naar boven was het toch verrukkelijk dit wonderschoone berglandschap te genieten, vooral toen ons pad aan den rand van eene hooge rots langs een bruischend water liep,

dat van bovenaf kronkelend in vele bochten naar beneden klotste. Duizelig van het licht en den moeielijken weg, kwamen wij op eene groote en breede vlakte terecht. Hier stegen wij af en lieten onze beesten grazen van het korte gras, dat hier en daar tusschen de steenen groeit. Cigaretten werden opgestoken en op ons gemak genoten wij het hooge en ruime panorama.

Wij hoorden het ratelen van een watermolen in de verte. Mijne jonge reismakkers verlangden zeer dien eens te gaan zien. De gids zei er wonderen van, maar hij durfde señor padre niet aanraden, over al die steenen en hekken te klauteren. Wat mij betrof, ik vond het hier mooi genoeg. Met hun drieën, de gids vooraan, gingen zij dan den molen bezoeken en zouden dadelijk terugkomen.

Daar zat ik nu alleen in de groote stille uitgestrektheid; ik hoorde het geratel van den molen, het stroomen van het water, het gegons van kevers en torren; vlinders vlogen om mij heen, hagedissen kronkelden over de steenen. Geheel alleen in die woeste eenzaamheid bemerkte ik, dat ik geen held was; ieder geluid of beweging deed mij schrikken, het blaffen in de verte van honden en het opvliegen van vogels. Daar kwam zoo waarlijk een groote bruine arend vlak boven mijn hoofd uit eene rotsspleet vliegen, eenige kringen beschreef hij hoog boven mij, ik greep mijn stok alsof ik werkelijk daar iets mee had kunnen uitvoeren; gelukkig echter als prooi scheen ik hem niet te bevallen, hij spreidde zijne groote slagpennen wijd uit en met een snelle vaart vloog hij verder. Daar zat ik weer te turen, altijd alleen, de tijd viel mij wat lang, zij hadden al terug kunnen zijn. Weer hoorde ik iets anders beneden mij, het was nu het kleppen van een klokje, zooals dit door de voorste eener kudde gedragen wordt; zoo was het ook, bruine en zwarte geiten, gevolgd door hun herder kwamen de hoogte op, waar ik

mij bezig hield steentjes uit den grond te boren. De herder was een stevige knaap, die geheel in de kleur van zijn volgelingen was. Zijn dikke, vroolijke kop was bruin, zijn kort lederen buis evenzoo en zijn pantalon en schoenen waren van zwart geitenleder. Toen wij het gewone morgengroetje gewisseld hadden, liet zich de wel wat sterk riekende jongen zeer gezellig naast mij neer; wij konden elkaar niet best verstaan, maar ik haalde wat cigaretten voor den dag en bood ze hem aan. Maar er was geen vuur!... Nada, nada, riep hij, ging naar een der losliggende hoopen steen, zocht nu een stukje droog gras, dat hij er tusschen stak, en in den tijd van een oogenblik waren wij geholpen. Ik beduidde hem, dat ik het knap vond, dat hij zoo handig vuur kon maken. Toen stond hij weer op, liep zoekend een eind verder en kwam terug met twee stokjes; hij liet ze mij zien, maar ik begreep nog niets. Nu spreidde hij daarover een klein hard

grasssprietje en begon er op te fluiten, dat het gilde tot in de verte. Daarna nam hij zijn stok en met een zwaai wierp hij hem zoo hoog in de lucht, tot hij bijna onzichtbaar werd en ving hem toen bedaard en rustig weer op. „Dat is goed," beduidde ik hem, „als de arenden op uwe kudde afkomen;" hij maakte een gebaar van angst en schrik, toen hij begreep, dat ik een arend bedoelde en maakte het kruisteeken op zijn borst. Zoo was deze jonge knaap eene goede verpoozing voor mij en als zijne geiten mij wat al te na kwamen, nam hij zijn stok en liet hen allerlei sprongen maken... maar met dat al zat ik nog altijd te wachten op hen, die komen moesten. Reeds had ik het plan opgevat om met mijn jonggezel achter zijn dieren mee naar boven te sukkelen, toen ik eindelijk de mij welbekende stemmen hoorde en het driemanschap weer voor mij stond, luid roepende over al het moois, dat zij gezien hadden. Zij begrepen volstrekt niet, zooals dat altijd het geval is, dat zij te lang waren weggebleven. Ik bromde zoo wat binnensmonds; maar de levendigheid, die zij meebrachten en het koddige, onverstaanbare afscheid van mijn herder brachten mijn humeur weer in orde. Zingend en vroolijk ging de stoet recht door naar boven en toen wij weer op den rotsgrond, waarop Ronda gebouwd is, waren aangekomen, stegen wij af en staarden met voldoening langs den berg naar beneden, wiens steile wanden ons zooveel moois hadden doen zien.

GRANADA.

Des anderen daags weer vroeg in den morgen stond een waggelende omnibus met vier muilezels voor de deur om ons naar den ijzeren weg te brengen, — want nu zouden wij nog het schoonste deel onzer reis aanvaarden: Granada, het Alhambra, de Sierra Nevada. Slechts een korte overtocht, maar zooals hier gewoonlijk met veel oponthoud en langzame voortbeweging. Wat erger was, het regende, ja de lucht zag grijs en onderweg krulden de wolken al dichter en dichter om elkander heen.

Bij onze aankomst in Granada werden wij begroet door donderslagen en stroomenden regen. De weg naar ons hotel was wederom een reisje op zichzelf; de stad ligt in eene kom, aan den voet der omringende bergen, maar het Alhambra-gedeelte is hooger op. Ver boven de laag gelegen stad, voert een hooge weg daarheen. Het is eene breede, goed onderhouden weg, aan weerszijden met hooge olmen begroeid en hier zijn twee uitmuntende hotels voor den toerist, die zich eenige weelde veroorloven kan. Heerlijke kamers stonden ons ten dienste, ik had eėn ruim en goed gemeubeld vertrek met uitzicht op het gebergte en een slaapsalon, dat het krachtige groen van den tuin te zien gaf. Ik wierp de ramen wijd open; een bliksemflits, gevolgd door een donderslag, verwelkomde mij in mijne nieuwe woning. Beneden in den comedor zaten onderscheidene Engelsche reizigers, jonge dames en heeren; men onderhield er zich angstig over, wat het onweer ons zou geven, maar de vroolijk opgesierde oberkellner, haastig en druk, meende zeker te zijn, dat het maar een malo momento was, een voorbijgaande bergstroom, die hier gewoonlijk de atmosfeer regelde. „Morgen zult gij wat zien," zei hij. Groote gerustheid voor ons drieën .... konden wij dan het Alhambra bij grijze lucht en regen genieten?

De oberkellner werd des anderen daags toegejuicht. Helder weer, blauwe lucht, alles schitterde in de zon.

HET ALHAMBRA.

Luchtig gekleed, met cigaretten in den mond en gewapend met onze lange stokken, togen wij op naar het Alhambra. De breede weg, die van beneden naar de hotels leid, gaat door en brengt u als vanzelf naar het hooge punt, waar het moorenpaleis zich bevindt. Die weg, dat is het wel wat men zich van Granada droomt, een zacht glooiende, breede bergweg; aan weerszijden hooge statige boomen, waartusschendoor het verre landschap voortdurend afwisselt. Onder uwe voeten, naast en boven u, spartelt het water, dat uit de sneeuwtoppen naar beneden ruischt en zich vereenigt om gindschen berg heen in den stroom der Darro. Eindelijk wordt onze weg voor een groot gedeelte versperd door een hoogen en breeden muur van roodachtig gebakken steen. Hier is de eerste muur van het veel ommuurde paleis....

Een kleine poort geeft toegang en wij betreden een groot fraai aangelegd park, dat als voorhof dient van het Alhambra. Bij eene groote waterfontein, dicht bij dezen ingang, wordt gij op Spaansche wijze onthaald op een groot glas bergwater met een glaasje anisette. Nu ziet gij eens rond, hier is eigenlijk een vesting met torens en schietgaten; daar voor u

staat weer eene hooge, roode muur, dat zal het Alhambra zijn, maar... wat is dat zware gebouw ter zijde, dat een Europeesch paleis in ruïne is? Het is eene historische treurigheid. Karel de Vde wilde tegenover het „wonder der wereld" een paleis stichten, dat dezen kunstbouw zou overtreffen, maar het is niet voltooid; gehavend en veronachtzaamd staat het daar, als een bewijs van de smakelooze ongevoeligheid en tirannie van sommige vorsten uit dien tijd. Waarschijnlijk is een gedeelte van het Alhambra er voor weggebroken en thans is de ruimte, die het Alhambra omgeeft, er grootendeels door bedorven.

Maar het gezicht op het Alhambra zelf, stelde ons nog meer te leur, die kale, vaalroode muur en wij hadden eene prachtige façade verwacht. Wij zeggen niets en gaan den ingang binnen. Het is een groote poort, die op zich zelf weer een gebouw is en als verdedigingspunt is ingericht, van beneden naar boven loopend. Zoo zijn wij dan in het gebouw en staan stil om eerst een overzicht te hebben. Maar dit overzicht is moeielijk, daar wij door allerlei details worden afgetrokken. Alles doet zich aan ons oog kleiner voor, dan wij gedacht hadden, wij staan in eene galerij door kleine, zeer dunne marmeren pilaartjes opgehouden, die een langwerpig, open vierkant omsluit, in het midden uitgegraven voor een waterbassin. De muren zijn vol figuratieve teekens, allerlei versieringen, die vroeger waarschijnlijk gekleurd waren; Arabische letters moeten spreuken uit den Koran aanduiden, die betrekking hebben op regeering en volk. Van de eene gaanderij gaande, komt men weer in andere, groote en kleine, waarvan sommige verrassende doorkijkjes geven naar het gebergte of in andere zalen en ruimten. Alle hebben andere versieringen en andere spreuken. Een der merkwaardigste is die, waar de beroemde Leeuwenfontein staat; alles schijnt van wit stuc en met marmersteenen ingelegd, vooral de

zolderingen, of liever lage gewelven, zijn opvallend uitvoerig van bewerking, soms alsof alles van fijn kantwerk is, of als afhangende sluiers.

Wij zien elkander eenigszins mistroostig aan. Wij gelooven nu, dat om dit wonder te genieten, men architect, oudheidkundige of geschiedvorscher moet zijn; maar voor ons, die slechts als onkundigen hier ronddwalen, geeft het niet, wat wij verwachten. Wel zijn hier schoone opeenvolgingen van pilaren en gaanderijen; wel zijn hier de waterbassins, waaromheen platte banden voor bloemen en planten; wel zijn hier overal, waar men zich wendt, versieringen vol kunst, maar.... dit is het groote maar: de kleuren der arabesken en letters zijn uitgewischt, de fonteinen springen niet, er is geen water in de bassins en in de smaakvolle platte lijsten er omheen ligt, in plaats van de daar behoorende bloemen en planten, een bruin iets, dat veel op turfmolm gelijkt; de Oostersche platte daken zijn door Spaansche daken met roode tegels vervangen; merkbaar loopt hier en daar een stevige ijzeren bout langs de sierlijke architraaf, om ze voor het instorten te behoeden. Nergens is een bank of rustplaats aangebracht, want de vroegere bewoners hadden matten op den grond gespreid om daarop te verpoozen, of lage divans om hunne maaltijden te nemen.

Verbeeld u, dat gij een huis huurt, dat u zeer heeft bevallen; gij hebt gezien, hoe de bewoners er gezellig in huisden en alles in volle fleur en gebruik was. Nu komt de dag, dat gij er in zult trekken en gij schrikt er van, hoe nu deze woning er onherbergzaam uitziet; de vertrekken zijn slechts ruimten geworden, alle sporen zijn gebleven van schennis aan muren en vloeren en er zijn maanden, soms jaren noodig, voordat een geoefende hand dit huis weer het aanzicht geeft van wat het u vroeger deed.

Nu bedenk eens, — dat fraaie overblijfsel van Arabische

kunstvaardigheid is sedert eeuwen door zijne moorsche bewoners verlaten en niemand na hen heeft het ooit weer bewoond; bedenk, dat er honderden onverschilligen in die lange tijdruimte op afkwamen, er gedeelten van afbraken, of voor allerlei doeleinden gebruikten. Wat moet er overblijven dan de constructie en de verbeelding van den bezoeker!

Ik ging een oogenblik bij een der pilaren zitten, op den marmeren rand van een der droge waterbakken. Welk een ongelukkig effect, dacht ik, maakt dit schoone gebouw op mij. Het is, alsof ik een verre reis maakte om eene veel bewonderde vrouw te bezoeken; gij klopt aan, het is alles stil; gij wordt binnengelaten en vindt een lijk: het edele hoofd ligt daar, maar de vriendelijke oogen zijn gesloten, de mond opent zich niet meer, het wonderschoone hoofdhaar, dat, glansrijk gekapt en met bloemen omkransd, een ieder opgetogen hield, ligt thans ordeloos langs de schouders; gij kunt nog de heerlijke lijnen van hals en boezem bewonderen, maar het lichaam ligt kleurloos en onbeweeglijk voor u, en eerder dan in bewondering te geraken over zooveel schoons, zult gij in jammerklachten uitbarsten om de levenskracht, die al dat schoons wist te bezielen en nu voor goed is weggevaagd.

Zoo zat ik lang met mijn hand onder het hoofd te mijmeren in het Leeuwenpatio. Ik keek eens rond en dacht: waar zijn de zangvogels, die zich moesten nestelen in het omringend groen? waar zijn de vloermatten om op te bidden en de lange turksche pijp om uit te rooken? waar de wapenrekken en schilden met banieren en pluimen? Niets van dat alles is hier te vinden; de kale muren staan daar verbleekt en ontkleurd, en met hunne spreuken zijn ook de versieringen bijna onzichtbaar geworden.

Er moest nog meer bezichtigd worden; eene kleine donkere trap bracht ons beneden naar de badkamers. Wanneer hier op

een satijnen divan de schoone Scherazade ligt, niet zooals nu, dat alles kil en vunzig is, maar riekende naar myrrhe en gekruide olie, dat moet schoon geweest zijn. Dan, door die leidingen, stroomde zeker welriekend water in die marmeren badkuipen en de moorenkoning, die hier op zachte pantoffels binnentrad, terwijl in het kleine orkest boven in den muur aangebracht, eenige eunuken eene zachte muziek doen hooren, om zijne komst aan te duiden, dat moet alles verrukkelijk geweest zijn; maar wij, de nuchtere bezoekers met onze reisschoenen, die hier onbehoorlijk klotsten, met onze stokken en brillen, wat doen wij hier? Wij zien naar de open rosetten, die kunstig bovenin zijn gebeeldhouwd en het licht van boven laten binnendringen. Wij reikhalzen weer naar dit licht en verlaten spoedig deze ondergrondsche keldertjes, om liever nog eens met aandacht de kleine vertrekken boven te bezoeken en waar men vreemd opziet naar de verrassende perspectivische lijnen en richtingen, die dit raadselachtig gebouw aanbiedt. Ik zeg raadselachtig, want het is thans onmogelijk te zeggen, waar dit gebouw voor diende of liever, hoe het gebruikt werd. De zaal, die men noemt die der gezanten, die der twee zusters, of met de leeuwenfontein, niets kan u het leven der bewoners voor uw geheugen brengen; men staat overal stil om kleine details te bewonderen en kunstig aangebrachte versieringen van nabij te beschouwen. Toch is er een klein vertrek, dat men bereikt als men de bovengalerij ten einde loopt; het heeft den schoonen naam el mirador de la Reina, — het boudoir der Koningin — hier kan men denken, dat zij gezeten heeft, niet om het schoone van dit lage vertrekje, maar om de voorzijde, die geheel open is, slechts door eenige dunne zuiltjes geschraagd, want het wonderschoone van dit zoogenaamde boudoir, is het prachtige uitzicht over het omringende landschap, de Sierra Nevada en de rivier de Darro. Dat is het landschap,

dat Velasquez zoo dikwijls achter zijn portretten schilderde, de bruin-grijze bergen dooraderd met kleine stroomen water en de fijn blauwe lucht met melkwitte strepen en wil men het schoonste noemen, dat het Alhambra bezit, dan is het zijn wonderschoone omgeving, die door alle deuren en vensters uw blik gevangen houdt.

Op eenigen afstand van het Alhambra, na eene schoone wandeling van een half uur, ziet men een klein gebouw, ook in den trant van het Alhambra, het Generalife. Ook dit is zeer vervallen, vooral van binnen, maar toch was daar bij den hoofdingang, in den omringenden tuin, een gedeelte, dat door den tegenwoordigen bezitter in orde werd gehouden. Daar was ook, evenals in het Alhambra, een langwerpig vierkant waterbassin met wit marmeren randen omzoomd, maar waarin het frissche water heerlijk stroomde en bij den ingang, tegen de muren aan weerszijden van de deur, stonden hooge rozestruiken met hunne kronkelende takken en heldere bloemen. Zij schitterden van kleur op den grijzen wand en weerspiegelden hun vorm en kleur in het water aan onzen voet. Het was als eene aquarelle van Fortuny, zooals hij dit met fijnen smaak wist voor te stellen en het is mij in het geheugen gebleven, als iets, dat mij trof door bekoorlijkheid. Ja, dacht ik, was het Alhambra op deze wijze overal in zijn karakter behouden, wij zouden in werkelijkheid iets aanschouwd hebben van hetgeen ons de droomen der duizend en eene nacht vertellen, maar nu... zooals het thans voor ons ligt, doet het mij de weinige latijnsche woorden, die ik ken, over de lippen komen „sic transit gloria mundi”.

ZIGEUNERS.

Hier in Granada is het Zigeunervolk in grooter aantal aanwezig dan elders in Spanje; zij hebben hier hun Ghetto. Er is hier eene plaats, die het Albaycin heet, waar zij allen te zamen wonen en verder in het gebergte is eene wonderlijke buurt, die een goed denkbeeld geeft van deze ruwe, levendige en schilderachtige wezens. Zij zwerven hier overal bij troepen of alleen rond, doen allerhande werkzaamheden, die eigenlijk geen beroepsbezigheden zijn. Een hunner, die om het hôtel zwierf en een geestigen kop had, namen wij aan als wegwijzer en introducteur bij zijne stamgenooten. Spreken deed hij weinig, maar hij verstond ons altijd dadelijk; vlug had hij alles bij de hand, wat wij noodig hadden en hij reed

op alle dieren even gemakkelijk als een voerman of pikeur.

Zoo hadden wij hem op een zonnigen morgen een rijtuig besteld, om ons naar het quartier latin van de Zigeuners te rijden. Wij zaten reeds op de stoep van ons hôtel, die door boomen voor de zon beschut was. Een hoop Zigeunerkinderen dwarrelden altijd vroeg en laat om de deuren der hôtels. Vroolijke bruine figuurtjes, armelijk gekleed, maar nu en dan is er een rood of blauw lintje gevlochten in den verwilderden haarbos. Dansende, hinkende, allerlei gymnastische toeren beproevende, komen zij op u af en met bedelaars-onverschilligheid voor een snauw of grauw, komen ze altijd weer als vliegen op hetzelfde punt terug; of gij geeft of niet, het helpt niets, want daar komen weêr anderen, die zich duikelend of zingend voor u opstellen. Wij waren blij, toen onze Bartok, zooals onze portégé heette, met zijn span aan kwam rijden. Het was een mandenwagen met vier rossen, de een al magerder dan de andere, een voertuig van Bartoks eigen uitvinding. Wij werden door de omstanders een beetje uitgelachen, maar wij vonden dit in het land van Don Quichote aardiger dan in Granada rond te rijden per equipage met een rechtopzittende koetsier met zilveren knoopen en steigerende rossen. Totdat de zweep ons vierspan vooruitdreef, bleven de Zigeunertjes om ons heen schreeuwen en vragen; maar toen wij in gang waren, zagen wij, dat een hunner nog op den bok zat naast Bartok, onzen voerman.

Wij riepen hem stil te houden en hij klom af om te hooren, wat de Señores wilden.

„Bartok," riep ik, „waarom hebt gij die kleine veroorloofd om op den bok te zitten?"

„Pardon Señor, ze neemt niets geen plaats weg, het hindert ons niets."

„Dat kan wel zijn, maar neem mij niet kwalijk, ik ben een beetje schuw voor dat kleine volkje en wensch geen

kennis te maken met het gezelschap, dat zij meestal op hun lijf hebben."

„Pardon Señor," zei hij weer, „zij blijft maar een eindje meerijden." — „Maar, kerel, dàt kind!" — „Och!" zei hij toen, en nam extra zijn hoed af om ons wat zachter te stemmen, „dat kleintje is mijn dochtertje, Señores, en zij vroeg mij, of haar vader haar toch eens eenmaal in een koets wou laten rijden."

Natuurlijk daar was niets tegen te zeggen en wij reden vroolijk voort, den breeden weg af, Granada door tot aan de Darro, de rivier, die door Granada loopt. Langs haar oever, die vol rotsen en steenklompen is, zijn huizen gebouwd en straten met geweldige keisteenen belegd, ongemakkelijk voor een wat ouden voetganger en zelfs enorm voor een Spaansche stad.

Dit gedeelte der stad, dat het Albaycin heet, is een merkwaardig staaltje, hoe men een schijnbaar onbruikbaren grond bewoonbaar kan maken. In het midden, diep onder het voetpad, ligt de rivier, die de twee afhangende bergen van elkander scheidt; een smal bruggetje dient nu tot verbinding der twee tegenovergestelde stadswijken; de ongeregelde woningen en de gevarieerde gronden doen zoo goed samen, dat het alles op een massa van bewoonde rotsklompen gelijkt. Hier en daar komt er een tik wit in door hemden, die buiten te drogen hangen en eenige kleurvlakken zijn kleedingstukken, die uit de vensters hangen.

Dit gedeelte van het Albaycin sluit aan het gebergte, en hier woont het armste gedeelte der kolonie. Niets primitivers dan deze woningen. Aan den voet van de een of andere uitstekende hoogte is de steen weggehakt, groot en diep genoeg voor de woonplaats eener familie, deuren en vensters zijn niet noodig, als het regent wordt er een shawl voorgehangen. Hier hielden wij stil voor de woning van Bartok. De

zon scheen vlak in de grot, roode lappen bedekten tafels en bedden en overal waren spiegeltjes en kleine snuiterijen opgehangen, de rotswand zelf was van binnen blauw aangestreken; een vuurhaard zagen wij niet, daar koken en bakken in de open lucht gebeurt; een hoop waschgoed lag bij den ingang om opgehangen te worden. De lieve huisvrouw, een groot zwart wijf, trok het kind van den bok, schreeuwde het iets in het oor en gaf het een paar stompen, waarschijnlijk, omdat het niets had mee te brengen; toen ging zij haar man te lijf, omdat hij niet dadelijk met geld voor den dag kwam, nu hij in gezelschap van zulke heeren kwam aanrijden; de buurtvrouwen werden er huilend en schreeuwend bijgehaald en Bartok had het hard te verantwoorden, maar toen de twist wat al te hoog liep en ze handgemeen zouden worden, mengde ik mij in den troep en stopte eenig zilvergeld in de hand der schoone, die zich slechts half voldaan en grommend terug trok. Dit incident, dat slechts een oogenblik geduurd had, had ons zeer vermaakt; de wildheid en roofzucht der bevolking, de duizendvoudige rommel voor de openingen, die in den hoogopgaanden achtergrond aangebracht waren, het behoorde alles bij elkander en werd warm gekleurd door een schitterende zon.

Intusschen was Bartok blij, dat hij weer op den bok zat en zijne rossinanten zweepklappend kon laten draven. Wij gingen verder het gebergte in; de buurten hier en hunne bewoners schenen mij nog wilder, dan die aan den grooten weg en hoewel mijn makkers om mijne vrees lachten, het drong mij alles wat te dicht op het lijf en ik dacht, dat wij hier nu misschien onze roover- of moordgeschiedenis zouden hebben. — Ik riep Bartok toe terug te keeren, of zoo spoedig mogelijk de stad te bereiken. Maar nu steeg Bartok af en vroeg, of wij niet in het Albaycin den kapitein der Zigeuners wilden bezoeken; hij kon dan in zijn eigen woning ons een

extra dansavond bereiden. Mijne bedenkingen konden niet worden aangenomen en toen wij, terugkeerende naar de Zigeunerstad, voor eenen uithoek stil hielden, vond ik het daar ook al polizeiwidrig genoeg. Deze uithoek was hoog oploopend en vertoonde niets dan kale muren; op het einde slechts was eene deur, die in een der muren was aangebracht. Onze voerman kroop met moeite de steile keien op en klopte herhaaldelijk aan de eenige deur. Eindelijk hoorden wij iets knarsen, de deur ging open en de kop van een zeer oud kereltje kwam even om den hoek kijken om te zien, of er ook onraad was; maar toen hij den bekenden Bartok bemerkte, kwam hij voor den dag. Het was toch een oude stevige vent, maar die waarschijnlijk door den drank en het bedelen een vroeg ouwelijk gezicht had gekregen. Een groene vilten hoed met kwasten had hij nu opgezet, dit was zijn geheele uniform, want om zijn beenigen zwarten hals en romp had hij een hemd aan vol gaten, terwijl een roodgestreepte nauwe pantalon en een dikke korte stok, dien hij voortdurend heen en weer zwaaide, zijn toilet voltooiden. Onderhandelingen tusschen kapitein en Zigeuner werden nu aangeknoopt, hij met zijn stok, de andere met het gebaar van handen en hoofd; de man wilde ons zelf spreken, maar daar was slechts een lachbui om hem te antwoorden, en zoo lieten wij dan onzen inheemschen geleider de zaak voor ons in orde brengen.

Het was wel een zonderlinge tocht des avonds in deze wilde buurt hier en daar door een weinig lichtgevende, trillende lantaarn verhelderd; de lichten der huisjes glommen als kleine sterretjes over de hoog- en laaggelegen steenbrokken; geholpen door onzen gids en leunende op onze stokken, klommen wij de lastige steenen op tot des kapiteins woning; maar de intrede daarvan gaf ons geen groot denkbeeld van hetgeen ons geboden zou worden en zoo was het ook. Een kleine trap bracht ons in een armzalig vertrek,

waar slechts eenige stoelen stonden en langs den muur een lange, gehavende divan. El capitano liet zich niet zien, maar eenige oude meisjes met hongerige en gluipende aangezichten, armoedig gekleed, maar met wat bloemen in het haar, zaten op den grond en op den divan. Met een sprong stonden allen op om ons te begroeten. Nu werd Bartok in het midden van de rood steenen vloer op den grond gezet en met castagnetten in de eene hand en een rinkelende tamboerijn in de andere, gaf hij den rhytmus van den dans aan, die door de danseressen met groote stappen en allerlei lichaamsbewegingen op de maat der muziek uitgevoerd werd. Spoedig werd er wat te drinken binnen gebracht en na den geëindigden dans werden wij door het gezelschap, dat zich wat al te dicht aan onze zijde plaatste, overgehaald om nog van allerlei eten en drinken te laten komen. Groote voldoening voor het corps de ballet, dat wij daaraan toegaven; de wijn en het eten deden spoedig hunne uitwerking, de tamboerijn liet zich weer hooren, nu werd er een springdans uitgevoerd met kreten en uitroepingen, zij stampten daarbij herhaaldelijk op den grond, zongen verwoed door elkander en vielen toen weer vermoeid en verhit naast ons neer. Nu en dan hield er een eens eventjes de hand op om met een meewarig gezicht een aalmoes voor haar zelf te vragen, sommigen trachtten voorzichtig hunne handen in onze vest- of broekzakken te laten glijden, eindelijk draaide de heele bende om ons heen en riep luid om geld en geschenken.

Ik had er schik in, dat ook mijne reismakkers het nu wel wat bar en angstig vonden; wij stonden op om heen te gaan, maar wij werden tegengehouden door al die armen en handen. Er was niet aan te ontkomen en wij lieten ons plunderen van het weinige, dat wij bij ons hadden en toen zij ons lieten gaan en wij Bartok in harde woorden ons misnoegen te kennen gaven, zei hij, schouderophalend: „sono pobres, señores, sono pobres.”

WANDELINGEN.

Den anderen morgen ontsnapte ik vroeg aan mijn reisgezelschap, om alleen rond te dwalen op den zonnigen bergweg.

Beneden lag de stad in een dampige warmte, maar hier was alles schitterend van damp en zonlicht; ik wandelde weer den ruimen weg op naar het Alhambra en toen ik een eindweg gekomen was, daar, waar men een vérstrekkend uitzicht heeft op de sneeuwtoppen boven en den landweg beneden, bemerkte ik een groote steenen zitbank tusschen twee reusachtige cypressen. Ik vlijde mij behagelijk neer; het was een droomerig plekje, nu en dan sloot ik de oogen om nog beter het gesuis in de takken boven mij, het klateren der rivier, die ik niet zag, en het geluid en gesjirp van alles rondom mij te hooren; dan zag ik weer naar de teekenachtige lijnen van het gebergte, de stad en hare omgeving, die scherp tegen de lucht uitkwamen en dan weer naar beneden, waar de Darro nu en dan tusschen de rotsen te voorschijn kwam. Een enkele maal kwamen voertuigen en wandelaars voorbij, zoowel van beneden uit de hotels, als van boven af uit het Alhambra, maar daar ik met den rug naar den weg

zat, gingen zij mij ongemerkt voorbij. Ik keek daarom vreemd op, toen een jong meisje, eene dame, die ik in het hotel reeds gezien had, gewapend met een brilletje, groote parasol, schilderkistje en portefeuille, op mijne bank plaats nam. Nadat zij parasol en verderen ballast had neergezet, werd mijn rol van heremiet opgeheven door de komst van deze Engelsche miss; zij was blijkbaar van de lange wandeling vermoeid en schroomde niet naast mij plaats te nemen.

„Kom," dacht ik, „eene jonge collega" en vatte moed haar maar eens aan te spreken, en tot mijn genoegen was zij geenszins te preutsch om mij te antwoorden. Ik begon een praatje over het vermoeid worden, als men hier op en neer gaat en dan nog wil werken. „Yes," zeide zij dadelijk, „mijne familie maakt een toer met rijtuig in de omstreken; ik nam mij voor om op mijn eigen zoo wat te romantiseeren; zij komen mij hier afhalen.

Alleraardigst was zij in haar grijs pakje en loshangende blonde krullen, waarop een keurig hoedje bevestigd was; zelfs het lorgnetje, dat heur eene oog bedekte, stond niet kwaad. Na eenige oogenblikken voor zich gestaard te hebben, keerde zij zich naar mij. „Sir," zeide zij, „gij zijt immers een der Dutch paînters, die in het hotel gelogeerd zijn, waar ook wij verblijven?"

Ik knikte toestemmend.

„Ach!" zei ze, „gij zoudt mij een groot genoegen kunnen doen."

Ik keek vreemd op, maar zij haalde intusschen uit hare portefeuille eenige bladen en zei bescheiden lachend: „vindt u het indiscreet als ik u eenige mijner teekeningen laat zien? Ik zou zoo gaarne een oordeel hooren van een artist over mijn werk." „Wel zeker!" zei ik, „als gij het zoo gaarne wilt. Ik moet u bekennen, het is mij wel meer gebeurd."

Nu beschouwde ik dan de mij voorgelegde teekeningen;

het waren wonderlijke schetsen. Ik zag dan weer de een en dan weer de ander en wist waarlijk niet, wat er van te zeggen. „Mag ik u eens uitleggen," zei ze, na mijn lang dralen... „de titel van deze is, zooals er bij geschreven staat: „Gedachten bij het beschouwen der natuur." „Ah zoo!" zei ik en ik begreep, dat ik hier een kleine „fin de siècle" voor mij had. „Deze lange grijze lijnen," wees zij, „geven te kennen de oneindigheid in de ruimte, ver en onduidelijk, en dan die kronkelende strepen in rood, die er om heen slingeren, dat zijn de gedachten die op en neer en in allerlei wendingen in dat oog samen komen. Boven deze teekening staat: „Hoop in de toekomst". Gij ziet die groote hoogopgaande groene lijnen, dat is het voortstrevende hoopvolle zoeken en die verre fijne lijn, waar die straallijnen op uitkomen, dat is de verre, lichtende toekomst." „Very nice," zei ik, „ik dank u vriendelijk voor het geziene," maar zij nam ze eenigszins mistroostig terug en zuchtend zei ze: „ik vrees toch, dat u ze niet duidelijk uitgedrukt vindt; after all geloof ik, dat oude schilders van deze manier niet houden." „Gij vergist u," riep ik uit, „ik houd van alles, waar ik iets eigenaardigs moois in vind, maar.... het is dikwijls door mij niet te vinden." Zij babbelde verder en zei: „wij hebben een clubje, waar alleen over kunst gesproken mag worden. Wij trachten daar eene andere kunst te scheppen dan de gewone schilderijen. You know, altijd zoo alles naar de natuur, dat is vieux jeu; wij willen alleen de natuur gebruiken om symbolen voor onze gedachten te vinden en dan.... dat schilderen naar de natuur is zoo moeilijk, veel te moeielijk voor ons meisjes." Zij haalde een keurig flaconnetje voor den dag en rook er aan. „Ik ben wat zenuwachtig aangedaan," zei ze, „van een boek, dat ik bezig ben te lezen, Sorrows of the night, het is zoo heerlijk aandoenlijk." Zij wischte een traantje weg en rook heftig aan de flacon. — „Kom, kom," zei ik,

„het doet mij toch genoegen, dat uw teint onder al die sentimenten niets geleden heeft.” Toen keek zij, als opgelucht, weer vroolijk op; „vindt u,” zei ze, „ik begon werkelijk toch al bang te worden, dat ik er oudachtig uit ging zien; gij zijt als vreemdeling onbevooroordeeld en een komplimentje doet mij heusch goed; zij zeggen mij nu al, dat dit hoedje voor mij te coquet is.” „Niet het minst,” riep ik, „het staat u uitstekend en zonder dit hoedje zou uw ensemble niet volkomen zijn.” „O,” zei ze, niet weinig in haar schik, „gij moest eens zien, op onze dansvereeniging heb ik een costuum aan, dat zou u bevallen.”

Nu begon ons gesprek zoo recht aardig te worden. Zij wou mij uitleggen, wat het was, en nogal meer, maar ach! het rollen van een rijtuig kwam de hoogte af, hield stil bij de plek, waar wij gezeten waren en het was uit met ons samenzijn; zij keek om, reikte mij vriendelijk de hand, steeg in den wagen en weg was zij, de aardige verschijning.

Daar zat ik weer alleen, doch bekoord door de schoonheid van mijn zitplaats, bleef ik nog eenige oogenblikken vertoeven; de muziek der gonzende bijen, sjerpende grastorren en het zachte gemurmel der duizenden bladeren om mijn hoofd, bereidden mij een soort dronkenschap, die mij bijna in slaap wiegde. Ik schudde mij wakker en ging haastig naar het hotel terug, mijn zonnig pad was als getijgerd door breede vlekken schaduw, die zich heen en weer bewogen, zich nu en dan vereenigende en weer uit elkander gaande; maar, als ik van den hoogen weg rechts of links afdwaalde, werd ik de hooge toppen in de verte gewaar, bedekt met donzige sneeuw, waardoorheen de door de zon beschenen stroompjes als zilveren draden kronkelden; lager werd het dan rose en bruin, totdat het aan de groote, grauw groene hellingen kwam, die door donkergroene boomgroepen afgewisseld werden en overal groote en kleine villa's ver-

toonden, wier witte muren en torentjes helder afstaken tusschen de golvende gronden met hunne donkere schaduwplekken. Toen ik het hotel naderde, kwam mij het aardige Engelsche nufje weer voor den geest; ik vermaakte mij in de gedachte na het lunch weer eens aardig met haar te babbelen, maar het zou niet zijn. Voor de deur van ons hotel stond een groote omnibus; kisten en koffers werden opgeladen, eene heele familie was er om heen, die zich gereed maakte om in te stijgen, mijne élève was ook daarbij. Zij wuifde mij vriendelijk toe en sprak van mij tot haar gezelschap, dat deftig de hoeden afnam en knikte. Toen groette ik zeer beleefd terug en ging treurig het hotel binnen, bedenkende, dat dit alweer eene kennismaking was, waarvan ik nooit meer iets zou hooren.

BERGTOCHT.

Mijne vrienden aan tafel waren opgetogen van hunnen tocht in het gebergte. Mijn zoon wilde nu dadelijk met mij dit uitstapje weer doen; maar onze dichter voelde zich zeer vermoeid en vreesde zich nog meer te vermoeien, zoodat hij liever ditmaal, zooals zoovele malen, naar bed ging. Daar lag hij dan te rooken uit een lange pijp, die voor hem op de tafel lag, een velletje papier met een potlood tusschen de vingers, teneinde eenige zijner ideeën of beschouwingen neer te zetten, nu en dan daar doorheen een dutje doende, en zoo kwam dan van tijd tot tijd een zinnetje of sententie voor den dag, maar dat dan ook heel wel overwogen en puntig gestyleerd was.

Eenigen tijd na onze hartsterking, stond mijn equipage voor de deur, bestaande in een mooien grijzen langoor, opgetuigd met een vrouwenzadel, dat er recht gemakkelijk uitzag. Een Murilloknaap hield hem bij den bek, voorop mijn zoon met een grooten strop in de hand, als éclaireur. De jonge ezeldrijver had allerlei wegen in zijn hoofd, die hij goed kende; sommige, die drie dagen duurden, heel den berg over, andere weer, die nacht en dag duurden, maar onze

wandelrid werd aangenomen om in vier uur te zijn afgeloopen.

Het rijden op een ezel was mij altijd uitmuntend bevallen; ik betreurde alleen de taal niet te kennen, waarmee onze drijver tot zijn ezel sprak om hem wat aan zijn verstand te brengen; wat „hoet toei" zeggen wilde, „pirr hé!" of „hot hot!" was mij onbekend.

Voort ging het; den grooten weg verlatende, naar een zachtglooiend, lager gedeelte van het dal, om dan weer spoedig een wat stijler weg, die lang was en hoog op liep, achter den rug te hebben; dit was een armzalig gedeelte van den tocht, zonder verschiet of eenige belangrijkheid; hier en daar stonden eenige vervallen huizen, waarvan één een hospitaal, geroosterd door de zon. Maar spoedig werd het beter, het werd zelfs rijk aan planten en sierlijke boomen en eindelijk hooger en hooger was de grond vol van roode en gele bloemen. Maar nu werd de grond weer schraal mos en steenen, en eindelijk het uitzicht was bereikt over de groote uitgestrektheid der Sierra, die zich in golvende gronden met groote diepe schaduwen afteekende en begrensd werd door de zilvertoppen hoog in de hoogte. Hier eindelijk kwamen wij op een bergvlak, dat uitzicht gaf op de geheele bergstreek en op de schitterende rij der sneeuwbergen, die met hunne ronde of uitgetakte spitse vormen voor ons stonden. In deze uitgestrektheid donderde het nu en dan om ons heen, want de lucht was vol wolken; nevelen stegen op en gleden over de toppen, soms ze omhullend of in wonderlijke stukken splitsend. Het mooist was het, als groote wolkschaduwen over den grond kwamen aanrijden, plotseling verdwenen en weer terugkwamen; dikwijls waren wij omsingeld door duistere schaduwvlakken en in een volgend oogenblik zagen wij ze voorbij jagen, en het reeds zoo bewogen landschap was een wonderlijk tournooi van lichteffecten door schaduw-

reuzen vervolgd. Dan donderde het weer eens uit de lucht of rolden met vreemde geluiden de sneeuwbrokken door het gebergte; de wind woei hard om ons heen en het was bij al den zonneschijn koud en scherp.

„Ziet gij daar een kruis staan bij dien kalen boomtak," fluisterde onze ezeljongen, „daar is een groot gat; hier is eens een heilige vermoord en in den kuil geworpen, des avonds laat zou ik hier niet graag wezen, zij zeggen, dat het hier spookt."

„Kijk," riep ik, „dat is toch zeldzaam, uit dien donkeren hoek komen de spoken al aanzetten." De jongen verborg angstig zijn hoofd in mijn zadel.

Een groote, lichtende wolk had zich in vlokken uit de andere wolken afgescheiden en kwam recht op ons af. Het was een ware spookgestalte, zich bewegend als met armen en beenen en gevolgd door eenige witte nevelen, die over ons heen streken. „Kom maar weer op Pedro," riep ik, „ze zijn al voorbij. „O!" zei hij, „als ik alleen was geweest, zou ik hier van angst zijn gestorven."

De meeste bergbewoners hebben last van spoken en tooverkollen en inderdaad, zooals wij hier stonden, in die onafzienbare woestijn, met dien altijd bezigen wind, die op deze hoogten soms tot een razenden storm kan aangroeien, konden wij best begrijpen, dat de bewoners dezer streken toegeven aan het geloof, dat hier bij nacht en ontijden dingen gebeuren, waaraan niemand ontsnapt, als hij er bij tegenwoordig is.

Wij waren genaderd tot den weg, die hoog op naar de Gletschers liep; maar hier keerden wij terug, aan anderen overlatend deze natuurwonderen meer van nabij te genieten. Wij daalden weer naar beneden en den grooten bergrug, waar geen enkel merk van eenigen voetstap te onderkennen was, verlatende, kwamen wij op een bergpad, dat aan weers-

zijden kleine begroeide afhellingen had en ons naar een plek leidde, waar de stad Granada met het Alhambra als een panorama voor ons uitgespreid lag. De zon was bijna ondergegaan en toen wij langs de rivier naar beneden zakten, waren de lucht en het water goud, de omringende rotsen donker smaragd en al de boomen en de villa's en eindelijk ook onze fonda in een smeltend rose gehuld. Toen de laatste Koning van Granada zijn stad en het Alhambra moest verlaten, vervolgd door de opdringende overwinnaars, slaakte hij een diepen zucht en liet eenige tranen vallen. Op die tranenplek is thans een gedenkteeken aangebracht, dat tot heden den naam heeft bewaard van „de laatste zucht van den Moor". Voor ons zal wel geen gedenkteeken worden opgericht, ofschoon ook wij een treurig vaarwel toeriepen aan de plaats, waar wij zooveel ongekend schoons hadden gezien en waar wij als in een ideale wereld hadden rondgedoold. Nu was het weer vier en twintig uur in den ellendigen ferro-carril zitten, om in éen trek van Granada naar Madrid terug te keeren. Een wagon-lit of een aparte coupé werd door ons gezocht om dezen overtocht te doorstaan.

De portier van het hotel en de kofferdragers zochten om strijd, maar ten einde raad riepen wij om den chef; na lang zoeken werd deze grootmeester opgehaald. Met echt-Spaansche onverschilligheid kwam hij aandrentelen, zijn handen in de zakken van zijn ruime pantalon, een cigaretje hing uit zijn verwarden knevelbaard, het roode petje, het eenige, dat hem als chef moest doen kennen, lag schuin achterover op zijn grijzen kroeskop, alsof het hem hinderde dat teeken van dienstplichtigheid op zijn hoofd te moeten dragen. Hij stelde ons gerust en alsof alles altijd bij hem in orde was, ging hij bedaard weer heen en liet ons na eenige oogenblikken toevens bij hem komen; hij had een postkoets voor ons laten ontruimen, daar waren juist drie zitplaatsen, een spiegel, die

aan den muur hing en een tafeltje, dat men op en neer kon laten. Nu waren wij gered. Kleeden en ontkleeden konden wij ongehinderd verrichten. Wij konden rooken en de lucht ververschen door ramen en deuren, zonder door anderen belemmerd te worden; de grond was onze legerstede, het tafeltje onze eetzaal en spijskamer; alleen de spiegel kon slechts dienen om te doen zien, hoezeer ons toilet behoefte had om te worden verzorgd.

Wijn, gevogelte, harde eieren en brood werden voor de reis bij elkander gehaald, drinkglazen gekocht en groote couranten tot servetten en tafellakens gepromoveerd. Maar nu bleek het later, dat, kippen zonder bord, mes of vork te ontleden en te nuttigen een kunstvaardigheid vereischte, waarvan wij geene ondervinding hadden; maar wij namen de pas geziene Marokkanen tot voorbeeld en trokken ieder op zijn beurt zoo veel er van af, als peezen en beenderen dit toelieten, met ons drieën zittende op den grond en de kippen op deze manier verorberende. Met de wijde reisjassen om onze weinig bedekte lichamen zagen wij er bijna uit als Muzelmannen. Ik meen mij te herinneren, dat wij op dezen tocht meer aten en dronken dan noodig was; tenminste wij bereikten de hoofdstad recht vroolijk en begrepen niet wat de conducteur wilde, toen hij zeide, dat wij er uit moesten.

WEER MADRID.

De groote stad met zijn eigenaardig luidruchtig leven nam ons weder op onder zijne vele gasten en, alsof wij reeds recht gewoon waren de Puerta del Sol te bewonen, stegen wij in een omnibus en voelden ons in Madrid te huis, alsof wij daar jaren gewoond hadden.

Een droevig voorval had plaats gevonden tijdens onze afwezigheid. De grootste der stierenbevechters, de beminde Espatero was door een onvoorzienen stoot van een reusachtigen stier op de Plaza de Toros dood gebleven, ten aanzien van de tienduizenden, die hem bewonderden en toejuichten. Voor alle winkels zagen wij zijn portret, gewoon

in burgerkleeding, of als espada, ja zelfs als een doode met lauweren en bloemen omringd, ten toon gesteld. Aanplakbiljetten met rouwranden vermeldden de titels van brochures en gedichten op Espartero en zijn tragisch einde. Allė couranten behelsden verzen en plaatjes van de gebeurtenissen, levensbeschrijvingen en merkwaardigheden van den gedooden held.

In een hoek van de straat San Geronimo, waar het des middags tusschen vijf en zes uur wemelt van wandelaars, was een menigte volks verzameld om eene blinde zangeres. Het was eene oude juffrouw, bruin van vel en vol rimpels; een lange grijze shawl bedekte haar mager lijf, maar op haar grijzen haardos waren dikke gele bloemen. Natuurlijk zong zij een lied op Espartero, beklaagde het noodlot van den grooten man en hield tegelijkertijd het omringende publiek een mandje voor, waarin lucifersdoosjes, gedrukte liedjes en bonbonsfiguurtjes te koop werden aangeboden. Het accompagnement met guitaar werd door een zwartoogig kindje ten uitvoer gebracht. Maar het interessantste was het publiek, dat er zeer belangstellend naar luisterde en uit de mand het liedje kocht, dat de topic of the day was; 't was een slecht gedrukt blaadje met een wonderlijk dik houtsneeprentje versierd, waarop men moest uitvinden, dat daar een man onder een stier lag. Prijs was er niet van, een ieder wierp maar zoo wat in een blikken napje, dat in de mand aanwezig was. Eene jonge dame was zeer geroerd; zij was familie van den beroemden man en verhaalde aan de omstanders van alles, waar ik niets van begreep. Zij haalde uit haar zak een photographieportret, dat zij vertoonde. De geheele kring van omstanders kwam om het te bewonderen. Ook eene arme vrouw, die een kindje op den arm had, liet het kind voorover buigen om het portretje van den geliefden stierendooder een aandoenlijk zoentje te geven, waarop zij

zich triomfantelijk omkeerde om de toejuichingen van het opdringende publiek in ontvangst te nemen.

Des avonds gingen wij een volkstheater bezoeken, het was een zware taak door de hoogopklimmende, scherp bekeide straten, donker als de nacht en vol drentelende en drukke groepen den weg naar den schouwburg te vinden. Hier echter was het drukker dan ergens. Venters, schreeuwers, bezoekers en kijkers, het warrelde alles door elkander, want, wat hier het vervelende dringen door de menschenmassa veroorzaakt, is de manier, dat men slechts voor éen stuk betaalt. Nu worden er meestal drie tot vier stukjes gegeven, zoodat zij die er uitgaan en het pas gegeven stukje gezien hebben, in botsing komen met hen, die het komende stukje willen gaan zien en zich daar doorheen een weg moeten banen. Zoo ging het ook ons en onder stooten en wringen kwamen wij aan de caisse. Men begrijpt, dat de entree luttel is voor elk stukje, maar zeker is het weinig voor de goede acteurs, die wij hier zagen optreden. De schouwburgzaal zelf is een onaangenaam hok zonder eenige versiering of comfort. De Spanjaarden schijnen vrij algemeen daar niet op gesteld te zijn. Het scherm was zonder schilderwerk; het werd eindelijk opgehaald.

Een geestig stuk, dat wij zagen. Een oude driftige generaal is verzot op een jong coquet naaistertje en ofschoon hij het recht heeft haar als zijn maitresse te beschouwen, meent hij, dat hij allerlei redenen heeft om te gelooven, dat zij hem om den tuin leidt; onder tranen en lachen bezweert zij hem voortdurend haar niet van ontrouw te beschuldigen. En nu was het spel van Nicolette zoo geestig en aardig; zij vleide en aaide den ouden brommer voortdurend zoo onverbeterlijk, dat het publiek telkens en telkens uitbarstte in lachen en toejuichingen; eindelijk treft de generaal werkelijk den man, dien hij verdacht hield en zal hem onder handen nemen;

maar tot zijn groote ontsteltenis wordt hem te kennen gegeven, dat hij hier de slechte rol speelt en hij tegenover den wettigen man van zijn beminde staat. Groote ontroering van het trio, tot ook de man door zijn beminnelijk vrouwtje wordt overgehaald te gelooven, dat de generaal een oud vriend van haar vader was, die hem het leven heeft gered natuurlijk en hij daarom niet nalaten kon Nicolette van tijd tot tijd te bezoeken. Het geheel werd vlug, duidelijk en vroolijk achter elkander afgespeeld en met veel natuurlijk ongekunsteld talent.

Wij bezochten ook nog de groote Koninklijke Bibliotheek, en daar wij een brief hadden van iemand, die in de letteren een goeden naam had, werden wij bij den directeur of bibliothecaris binnengelaten. Wel duurde het wat lang vóór alle ceremoniën waren geobserveerd en vele groote en kleine kamers, gevuld met duizenden boekdeelen, waren doorwandeld. Eindelijk kwamen wij aan een groot hoog vertrek. Bij een hoog raam, dat op een zonnigen tuin uitzag, zat een geestelijk heer met een lange zwarte samaar aan. Zijn kale schedel schitterde van licht; een echte figuur voor den donkeren Ribera. Met deftige gebaren liet hij ons neerzitten en vroeg, wat wij voor handschriften of boeken wilden zien. Maar daar was het ons niet om te doen; het zou heel wat tijd vereischen een keuze uit zoovele boeken te doen en dan te gaan zitten lezen, daarvoor waren wij te veel reisachtig bewogen. Maar wij vroegen naar de prentenverzamelingen, werden toen langs vele trappen en door lange corridors in de daartoe ingerichte kamers gebracht. De conservator vroeg ons, wat wij wilden zien en toen haalde ik de opdracht van mijn vriend Van Witsen uit mijn portefeuille, om toch vooral te Madrid het legaat te gaan zien dat een zekere Conquerra aan den Spaanschen Staat vermaakt had. Toen ik dit verlangen te kennen had gegeven, sloeg de schatbewaarder de armen hoog

in de lucht en riep uit: dat zijn achttienhonderd portefeuilles vol! die kan ik u onmogelijk allen laten zien; wij zijn nog altijd bezig om deze massa in orde te brengen. „Maar,” zei hij, ons op een stoel vriendelijk bedaard neerzettende, „doet een keus; wat wilt u er van zien?”

Wij wilden toen het een en ander, iets van de houtsneden van Dürer en iets van de etsen van Goya. Dat was bij de hand, het waren keurige proeven van de allerbeste drukken. Maar nu kwam ik tot het besef, waarom er zoovele honderden portefeuilles van waren. In elke portefeuille die wij zagen, waren misschien tien of vijftien exemplaren, met veel vloeipapier als anderszins opgevuld en ik dacht, dat ik de achttienhonderd toch zeker wel tot honderd had kunnen samen brengen. Maar dat is Spanje; alles moet grootscheeps breed en wijdloopig behandeld worden; alles moet groote ruimten beslaan en... er is ook voor alles ruimte.

Zoo heeft het Koninklijk paleis een grooten omvang en is omringd door parken, tuinen en muren, die het een plaats doet beslaan geheel op zichzelf in deze groote stad. Des voormiddags tegen twaalf uur wordt de Koninklijke wachtparade gehouden; dan is het hofplein vol militairen en nieuwsgierigen. Uit alle torens en puien steken groote en kleine vlaggen van allerlei kleur en vorm en een schitterende staf van hoofd- en mindere officieren te paard is voor het paleis opgesteld en ontvangt bevelen van adjudanten, die in- en uitloopen. Het is een drukte alsof er heel wat gaande is. Plotseling slaat de groote klok van het paleis twaalf; veertig ruiters met lange zilveren trompetten blazen een sein en het militaire muziekkorps doet zich hooren. Het scheen mij toe, dat er met veel brio en takt gespeeld werd en de luisterende menigte klapte herhaaldelijk in de handen en juichte het Koninkje toe, dat zich voor een der ramen vertoonde.

Het was een echt koninklijk vertoon op dit hofplein en

als dan de equigages met ik weet niet hoeveel paarden bespannen voorrijden, begeleid voor, naast en achter door schitterende lakeien in ouderwetsche pronkgewaden, de koetsiers en paarden met bloemen en linten, goud en brocaat versierd, dan zou men gaan gelooven, dat de groote tijd van Spanjes Koningshuis nog lange niet voorbij was.

NAAR VALENCIA.

Eindelijk werd ook Madrid vaarwel gezegd, — het was ons plan naar Valencia te reizen, dan Barcelona te bezoeken en zoo Frankrijk te bereiken. En zoo waren wij dus op weg naar het noorden. Dat noordelijke was echter betrekkelijk, want als er iets warm zuidelijks is vol kleur, groei en leven, dan is het wel de weg, dien wij nu gingen afleggen van Madrid naar Valencia.

Als men Madrid verlaten heeft, dat met zijne groote gebouwen, torens en vele buitenplaatsen, ook op een afstand, de stad van groote lijnen blijft, gaat men over het kleine riviertje de Manzanares. Wel klein, maar door zijne kron-

kelende oevers, waarlangs statig geboomte groeit en de menigte planten met wonderlijke bloemen, die op het watervlak liggen, ziet dit riviertje er zangerig uit; honderden vogels vlogen af en aan en het kwam mij voor, dat het hier des avonds eene verrukkelijke wandeling zou geven, maar, zooals ons dat zoo dikwijls gebeurde, de spoorwagen voerde ons wreedaardig weg en gaf slechts steeds wat nieuws om ons te troosten. Steengroeven verschenen, waar men een menigte menschen kalkaarde in karren en wagens zag vervoeren. Dan snelt men de Taag over en komt langs korenvelden, omringd door vruchtboomen, naar Aranjuez. Door de enkele woorden van Schiller kan men niet nalaten deze plaats zijn aandacht te schenken. De trein hield een oogenblik stil. Het was een hooggelegen stadje, dat met zijn witte muren en torens als in de lucht scheen te hangen, zoo fijn en diep was de kleur van het omringende gebergte, dat, door de boomen heen, het stadje hier en daar liet zien. Op een zijweg zagen wij schoolkinderen wandelen, eerst de kleintjes, dan de grooten, die geëscorteerd werden door twee onderwijzeressen, zeker nonnen van een nabijgelegen klooster, deftige, lange zwarte gestalten met witte kappen; groote kruisen hingen aan lange koorden, die tot op de knieën reikten. Wij hoorden zingen, maar de locomotief overstemde alles en wij reden verder.

Zoutmeeren nu, om alles weer een geheel ander aanzien te geven; de randen van het water wit van het zout. Verderop groote vlakten, waar kudden stieren graasden en dan eene groote onafzienbare ruimte met windmolens, — inderdaad windmolens —, maar hier zijn zij veel beter om mee te vechten dan bij ons, ja! men denkt voortdurend aan Don Quichote, als men in Spanje reist en Sancho Pancha en de ridder zelf verschijnen herhaaldelijk voor u onder de volksmenigte.

Het wordt pikdonker; wij zijn in een tunnel, het is een

lange, koude tunnel en de wagen, die toch al niet hard vooruit komt, rijdt hier nog langzamer, maar! — als men er uitkomt! Olijfboomen groeien hier bij honderden langs den weg en omringen de rijstvelden, waardoor allerlei waterstroompjes glinsteren en komt men eindelijk bij Valencia, dan is het werkelijk de naam waard, dien de Spanjaarden het geven: Huerta de l'España, de tuin van Spanje. Aloës, die door grijze rotsen hun geweldige gepunte bladeren steken en dan omringd door rozen, die hier overal in het wild groeien. Palmboomen steken hunne vreemde kruinen er overheen en oranje- en citroenboomen, groen en goud, zou men van den weg kunnen benaderen. Zoo komt men Valencia binnen.

DE CID.

Toen ik de stad Valencia betrad, zag ik overal uit naar bustes en standbeelden van den Cid, want deze stad heet Valencia del Cid. Hier is de plaats van zijne groote heldendaden, waarvan zoovele legenden en gedichtjes spreken; maar in geen der nauwe kronkelstraatjes, noch op eenig marktplein kon ik iets daarvan ontdekken. De stad scheen mij zeer oud, levendig en vol vertier, maar met den Cid moest ik wachten, tot ik op mijn kamer in het hotel was. Daar hing inderdaad boven een waschtafel en tusschen twee kleine spiegeltjes een oud gravuretje en ik las daaronder „Ruy Diaz de Vivar" en daaronder met groote letters „El Cid Campeador."

Zoo had dan een goede genius mij willen troosten en mijne bezorgdheid over den roem van den Cid weer eenigszins gerustgesteld, maar dit onnoozele portretje in vergelijking van de groote heldengedichten, van Herder's Cid, van Heine's gedicht en van Corneille's treurspel, het was wat weinig. Deze Heer-Vechter, zooals Cid Campeador wil zeggen, had deze schoone provincie Valencia aan de Mooren ontrukt. Hij was de afgod zijner onderhoorigen en soldaten en de schrik der Mooren. Jaren lang hadden dezen in den omtrek rond-

gezworven en nooit was het hun gelukt de stad weder in handen te krijgen. De legende verhaalt, dat, toen de Cid op zijn sterfbed lag, de Mooren plotseling hunne benden tegen de stad lieten oprukken, want de Cid, hun groote tegenstander, was niet meer. Alles vluchtte, en de overgebleven officieren en soldaten zagen zich spoedig ingesloten en wisten niet te ontkomen; toen kwam een hunner op het denkbeeld den dooden Cid in zijn wapenrusting op zijn bekend paard Babieca te zetten en de schrik voor deze welbekende wapenrusting, gezeten op het kolossale strijdros, werkte żoo op de verbeelding der opdringende Mooren, dat zij achteruit gedreven werden en de ingesloten troepen een uitweg vonden en ontsnapten.

De stad Valencia is kleurig en vol licht, zelfs zoo licht,

dat de nauwe, kronkelende straten met allerlei lappen en zonweringen van de eene huisluifel naar de andere bedekt zijn. Deze groote schaduwlappen geven aan deze straten iets zeer merkwaardigs. Ons hotel had daarenboven een groot afhangend zeil, waaronder een koffiehuis gehouden werd. Was men nu eenmaal beneden, dan werd door het koffiehuis bijna alles verstrekt, wat men noodig kon hebben. Ik zocht mij dan meestal een gemakkelijken stoel uit, wat ook al niet tot de alledaagsche zaken der Spaansche café's behoort, en ik liet dezen dan op het perron zetten, zoodat ik zonder hinder het leven en de menschen op straat kon bekijken en dit was hier zeer de moeite waard. Bedelaars, monniken en grooten der kerk heb ik nooit in zoo grooten getale en in zoo vele schakeeringen aangetroffen. Misschien was er wel een seminarium in de buurt, want bij troepjes zag ik jonge lieden met zwarte lange kleeren, blootshoofds en met scapulieren mijn koffiehuis voorbij wandelen; nu en dan daagde er een geestelijk heer op. Een van hen trof mij bijzonder. Met groote statige stappen verplaatste hij zijne volumineuze gestalte, op zijn grooten neus troonde een knijpbril tusschen de vleezige, dikke, grijze wenkbrauwen, breeden mond en hangwangen, die zich voortzetten in allerlei onderkinnen en in breede nekplooien; wat zou zulk een heer een verlokkend model zijn om te schilderen.

Dat is de kwaal van het schildersbedrijf; men wordt door iets getroffen en voorbij is het, vóór men het behoorlijk kan bestudeeren en honderden hinderpalen doen zich voor, als men een of anderen greep uit het leven wil vasthouden. Deze bedaarde, groote Heer-oom zou mij stellig met een blik van verachting verpletterd hebben, indien ik het had durven wagen hem met mijn voorstel aan boord te komen. Ik was echter al blij hem gezien te hebben en keek hem lang na als een heerlijke prooi, die mij ontsnapt was; ik zag er alweer

een en nog meer, maar geen zoo grandioos als deze eerste. Nu kwamen de bedelaars en die waren het juist, die ik wilde verwijderen en die niet wilden heengaan; een juffrouw met een kaartje, waarop haar groote afkomst vermeld stond onder een kroontje, ik gaf haar wat; toen werd mij een afzichtelijk brok arm van een man op krukken aangeboden, ik gaf weer iets; maar nu zag ik à la file zoo waar eene kleine bende op mij aankomen; ik herinnerde mij, dat een Spanjaard mij eens gezegd had, dat de bedelaars de vreemdelingen verdeelen in vruchtboomen en in boomen die niets dan bladeren hebben. Aan de vruchtboomen wordt zoo lang geschud, tot er niets meer van te halen is; de anderen echter laat men staan; zoodra gij een hunner wat geeft, is uwe reputatie gemaakt en gij kunt er op rekenen, dat ze u niet loslaten en zoo moest ik het dan opgeven om in Valencia met een stoel op straat te gaan zitten.

Een vroolijke stad is Valencia. Het stugge Spaansche is hier meer in het openbare leven weggeborgen dan elders. De markt vooral is het middelpunt der drukke beweging. Wat was hier niet al te koop bijeen! Het meest trok ons aan dat gedeelte, waar rijen van geparasolde karren stonden, die een heerlijken geur verspreidden van duizenden vruchten, die in hoopen bij elkander lagen. En welke krasse groene, gele en roode kleuren! Dikwijls bleven wij nieuwsgierig staan, om te zien wat vreemde vruchten daar lagen, die wij in het geheel niet, of niet in zulk een vorm kenden. Citroenen als struisvogeleieren zoo groot, bananen, lang, geel en van een voortreffelijke rijpheid, gloeiende Spaansche peper in groote hoeveelheid, witte amandelen in hunne natuurlijke schil, olijven, vijgen, garbanzos en granaatappelen, die opengesneden op doozen vol confituren geleken. Nu en dan lieten wij ons iets geven, om het gaandeweg in het gewoel op te eten, zeer tot verwondering en gelach van de vele dames

en dienstmeisjes, die hier haar morgeninzameling hielden. Of zij door een der duizenden vliegen, die hier om u heen gonsden, gestoken waren, of door jongelui bij den arm gegrepen en vastgehouden werden, zeker was het, dat deze meisjes groote emotie en vroolijkheid vertoonden. Zij waren meestal coquet gekleed, wetende, dat zij nog meer het aanlokkelijke der markt waren, dan de te koop geboden voorwerpen. Op bestudeerde manier droegen zij hare mantilla's over den arm of lieten ze, eerst om het hoofd geslingerd, op den schouder afdalen; de volheid en gloed van het hoofdhaar, altijd in het midden versierd met een roos en de gebloemde bovenlijfjes deden de valsche ringen en armbanden vergeten, maar haar voornaamste bekoring was de elegante beweging, de chic van haar heen en weerdraaien, van haar gaan en staan, en de oude moeders, die achter de manden zaten, en de kooplui met schalen en gewichten waren onder het klaarmaken der gegeven orders vol grappen en pret.

Onder al deze drukte van koopen en bieden zag ik weer een voorbeeld van het medelijden en hartelijke gulgevigheid die den Spaanschen mensch zoo eigen is. Op de markt schoffelde stapje voor stapje langs de kramenrijen, een jong knap uitziend man, gesteund en bij den arm gehouden door eene jonge vrouw. Zij hadden ieder een groote mand bij zich, die met een riem over den rug vast hing.

„Wie zijn dat?" vroegen wij aan de lijvige koopvrouw, die ons juist bediende.

„O! Dat paar, dat gij daar ziet? O, Señores! de grootste plaag, die de heiligen u te huis zenden, is toch blindheid. Pedro Rotiño is slechts een half jaar met Señorita Lafrado getrouwd en op een ongeluksmorgen heeft hij een visioen gehad en is sedert dien tijd steekeblind.

„Kom hier, Alina," riep zij, deed een greep in hare waren, en wierp toen twee handen vol in een der manden van het

ongelukkige echtpaar en zoo ging het overal; iedereen gaf van zijne waren en deed het in een der manden, die zich spoedig vulden. Jaszakken en handen, alles werd volgestopt en dan die meewarige gezichten en vriendelijke toespraken; het is hier een volk van aandoeningen en opgewondenheid.

Het kon wel niet anders, of wij moesten ook in Valencia de hoofdkerk gaan zien. Er was een extra miserere gezang dien dag en tegen den middag, toen het te warm was om te wandelen, gingen wij de ons aangewezen kerk binnen. Hoe heerlijk koel! Wij waren wat te vroeg; niemand was er nog, maar zooals overal, was ook deze kerk vol merkwaardige versieringen, schoone schilderijen, praalgraven en beeldwerken. Het groote gebrek was ook hier, dat het er veel te somber was om iets te zien; daarbij hangen de schilderijen veel te hoog en in den donker, soms omgeven door brandende waskaarsen, dan achter gordijnen, die nooit dan op verzoek worden weggeschoven. Wij hadden moeite onze ergernis te overwinnen, gingen maar geduldig zitten, ik geloof op een der rijk gebeeldhouwde zitplaatsen, dicht bij het altaar; wij zagen later, toen wij werden weggejaagd, dat dit de zitplaatsen der officianten waren. Daar kwam een kleine koorknaap in rood en wit kniebuigend binnen; hij scheen blijkbaar het vertrek voor den dienst in orde te moeten maken, schoof banken weg, veegde hier en daar den grond op en lei gebedenboeken klaar; toen kwam hij aan den grooten gebeeldhouwden lutrin of lezenaar, waar de groote, zwaar met koper beslagen kerkboeken beneden in stonden; daar moest hij er een van op de leesplank leggen, maar hoe hij ook trok of rukte, het ging niet; ik gaf toen een wenk aan mijn zoon om den knaap te helpen en hij hief met hem het zwaarwichtige boek uit zijn schuilhoek en lei het op den lezenaar;

toen hielp hij hem op zijn vraag een enorm koperen wijwatervat verzetten; klom voor hem op een trap om het gordijn van de schilderij voor het altaar weg te trekken, daar hij er niet bij kon, en ook om de hooge waskaarsen aan te steken; de jongen lachte en zei in zijn tevredenheid dat hij anders, als hij de beurt had, den ouden portier er bij moest roepen, die dan altijd bromde en hem wegjoeg. Zoo hielp dan een zoon van het oude volk de katholieke kerk in orde brengen en terwijl ik die twee jongelieden zoo bezig zag, dacht ik bij mezelf hoe onzinnig het is, dat de menschen zoo vijandig tegenover elkander staan over den dienst van een wezen, waarvan wij menschen toch niets begrijpen.

De kerk vulde zich en wij werden van onze hooge zitplaatsen weggejaagd door een kerkopzichter met zijn zilveren kettingen op de borst en zijn tamboermajoorstok in de hand. Wij namen een eind verder onder de menigte plaats toen de muziek begon. Zware mannenstemmen spraken meer dan dat zij zongen, zij werden door andere bassen beantwoord, alsof zij een hoog en zwaarwichtig gesprek hielden; het alles overdonderende orgel legde hun het zwijgen op, maar pas was het orgel stil, of zij begonnen weer van voren af aan, dezelfde klaagtonen, dezelfde wanhoopskreten, hetzelfde orgelgeknars; men begon het akelig warm en gedrukt te krijgen; zij zwegen eindelijk en nu was het, alsof een gordijn van voor het allerheiligste werd weggeschoven, want juist tegenover het orgel in het koor begonnen harpen en violen eene introductie en een lieflijk kinderkoor zong langzaam en zacht een schoon, vertroostend lied. Het had den klank van een zilverhelder water dat door den wind bewogen zachtkens ruischt langs bloemrijke oevers. Wij haalden ruimer adem en wilden nu recht daarvan genieten, wij hoorden steeds niet genoeg en nog niet genoeg, maar ach! daar kwam een man, ik wilde hem wel van den preekstoel dien hij betreden

had, wegrukken, hij zeide eenige Latijnsche spreuken op en ziedaar! de bassen begonnen weer van voren af aan hun grommende samenspraak, het orgel snerpte en galmde, dat de kerk er van kraakte. Wie weet hoe lang het duurde, maar wij verlieten stillekens het hooge gebouw en gingen in de Alameda wandelen, waar het groen en frisch en heerlijk was.

NAAR BARCELONA.

Inderdaad deze spoortrein naar Barcelona begint wat harder te rijden, minder kleine stations worden aangedaan; wij gaan dan ook naar een stad van industrie en groothandel. De weg ging hier alweer door heerlijke olijfbosschen en langs kastanjehoogten, zooals wij ze bij Valencia bewonderd hadden, en bij Fortosa eindelijk stapten wij een oogenblik uit om de klassieke rivier van Spanje de „Ebro" te begroeten. Ik herinnerde mij hier, hoe wij als jongens op de leelijke en koude teekenschool dikwijls het bekende lied zongen:

Fern im Süd das schöne Spanien,
Spanien ist mein Heimatland,
Wo die schattigen Kastanien
Rauschen an des Ebros Strand;

en hier kon ik begrijpen, dat de dichter zich een Spaanschen jongen voorstelde, die in het Noorden heimwee gevoelde naar deze warme en kleurenrijke streek.

Toen wij weer in onzen coupé terug kwamen, vonden wij daar als medereiziger een deftig officier in groot tenue; het was een reeds bedaagd militair, maar met een flinken kop,

bruinrood van de buitenlucht, behalve zijn voorhoofd dat er merkwaardig blank bij afstak en zijn haar, dat grauw was. Hij had voor de warmte zijn hoofdtooisel afgezet en naast hem neergelegd, terwijl zijn sabel dwars over zijn beenen lag. Wij waren druk bezig over het schoone, dat wij gezien hadden, haalden cigaretten voor den dag en zooals dat hier de gewoonte is, er werd ook aan onzen Mars de koker gepresenteerd. „Gracia, Senor!" en hij nam er een uit; „dat treft," zei hij, „ik heb juist mijn cigarettenkoker te huis vergeten, merci!" Wij drongen er bij hem op aan, dat hij dan een weinig provisie van onzen voorraad mee zou nemen en daar de Spanjaarden de cigaretten bijna als gemeen goed beschouwen, nam hij een stuk of wat, rolde ze in een papiertje en zoo waren wij spoedig reisvrienden geworden.

„Ik hoor dat gij Noordsch spreekt," zei hij, „is het zoo niet? Ik ken zoo wat Fransch en Duitsch, maar van wat gij met elkander spreekt, versta ik niets."

Wij zeiden, dat wij Hollandsch spraken.

„O!" riep hij, „Holanda! dat ken ik zeer goed; dat wil zeggen," lachte hij er bij, „van mijne kaarten; ik ken uwe linie Utrecht—Amsterdam en hoe is het met de Zuiderzee; is die drooggemaakt?"

Wij stonden vreemd te kijken dezen Spaanschen snorrebaard in het land van olijven en citroenen, over Amsterdam en de Zuiderzee te hooren praten.

„Het moet u niet verwonderen, dat ik daar over spreek. Wij moeten zoo wat de wereld rondom ons kennen en uw kleine land, met zijn groote nabuurschap en vreemde verdedigingsmiddelen, is voor ons altijd een bijzondere studie. Toen spraken wij onze tevredenheid uit, dat ook Nederland in het Europeesch militaire leven niet vergeten werd en kwamen er toevallig op, hoe het kwam, dat Gibraltar nog altijd onder Engelsche overheersching was. Dat werkte als

een schok op onzen reisgenoot. „Spreek mij nooit,” zei hij, „van Gibraltar, want dat is meer dan wij verdragen kunnen. Wij denken er gelukkig niet aan, want anders zou er geen rust of duur in ons land zijn, en... vóór het Spaansch werd, zou ons land vernietigd zijn door den schandelijksten oorlog, die ooit vertoond is. Weet gij wel, dat het jaren geleden tweemaal gebeurd is, dat wij er hard tegen gevochten hebben, maar oorlog en geld is een, en ik moet zeggen, wij hebben het onze meer dan noodig om onze Koloniën vast te houden. Och!” zei hij, „jullie hebt België óok nog niet terug, dat u door de Franschen afhandig is gemaakt. Zoo heeft ieder land wat; maar het spijt me toch, dat we over Gibraltar hebben gesproken. Hier moet ik uitstappen, gij ziet het garnizoen is onder de wapens. Adieu!” Hij gaf ons de hand en verdween.

BARCELONA.

Wij waren spoedig op de plaats onzer bestemming, maar toen wij Barcelona doorgereden hadden en eindelijk voor ons groot en ruim hotel stil hielden, dat op de Rambla gelegen was, scheen het ons, alsof er een groote volksoploop met ruzies en standjes juist op dat oogenblik plaats had, maar onze deftige breede padrone nam, ons begroetend, zijn zwart kapje af en zeide: „Este nada, Señores, es la Rambla"; op de Rambla is het altijd zoo, men wordt omvergestooten van de drukte en het gewoel en dient zich door de kracht van zijn ellebogen den weg te banen, dien men noodig heeft.

Voor wie het Spaansche leven wil zien, is Barcelona op

het eerste gezicht niet de rechte plaats. Het wordt dagelijks gemoderniseerd en veranderd en, zooals men dat noemt, verfraaid. De Rambla is het middelpunt der beweging, het is een straat, die, evenals een rivier, van de hooge stad klein en smal begint en zich langzamerhand tot een boulevard met boomen verbreedt en eindelijk met een plein eindigt tot op de haven. De boomen, die den boulevard heeten te versieren, zijn de beroemde platanen en ik kan niet nalaten te zeggen dat, zooals ik ze toen voor mij zag, dit de ongelukkigste boom is dien ik ken. Ik vond het woord platanen altijd zoo mooi en had mij daar heel wat van voorgesteld, en nu zag ik overal afgeknotte stammen van een kleur als wit menschenvleesch en bijna nergens een blad aan de schijnbaar afgescheurde takken. Gelukkig is het plein daardoor niet bedorven en als men aan de haven komt is het er heerlijk; groote schepen varen hier af en aan, men ziet dadelijk, dat het een groote handeldrijvende stad is, dat het Spanje van vroeger dagen zich hier doet kennen. Een kolossaal standbeeld van Columbus staat in het midden van het havenplein en een eind verder is eene allee, die de Columbus-Allee genoemd wordt, waar men tusschen palmboomen en oranjeboomen wandelend, een verrukkelijk gezicht op de blauwe zee geniet; men zou zich waarlijk in een plaats van Zuid-Amerika denken, die door de Spanjaarden veroverd was; zoo kleurig en krachtig is hier de natuur en de voorbijgaande figuren in hun kleurrijke kleeding en tropische karakters zouden u daar nog in versterken.

Het was des anderen daags een Zondagmorgen, — de vroolijke straten van Barcelona vulden zich met een Zondagvreugde zoekende menigte. Ik ging echter, om de groote drukte der Rambla te vermijden, de straat Fernando in, en, zooals dat in Spanje bijna ieder gebeuren zal, onwillekeurig en zonder het te weten, stond ik in een groote donkere

kerk; de kerk was ledig, ik had ze reeds doorloopen en keerde op mijne schreden terug om den uitgang te zoeken, toen ik drie groote in het zwart gekleede vrouwen op mij af zag komen; maar zij bemerkten mij niet en knielden vlak voor mij neer; ik zag, dat daar een beeld der heilige maagd tegen een pilaar was opgesteld. Ik week terug, doch om mijne dames toch nog te kunnen waarnemen, plaatste ik mij een eind verder, achter een anderen pilaar. Ik dacht: zoo stond Petrarca om Laura te bespieden in de kerk, waar hij haar voor het eerst aanschouwde. Het schenen drie zusters, maar die in het midden knielde was zeker wel de oudste; groot met enorme groote oogkassen, fijn gekromden neus en breede kaken, die door de zwarte kleeding en het zwarte haar dat bleeke fijne hadden, dat sommige der Spaansche vrouwen zoo iets interessant lijdends geeft; de twee anderen, toen zij geknield waren, een half hoofd kleiner dan de oudste, sloegen hare armen om den hals der oudste, die een gebedenboek uit haar breeden boezem haalde en daaruit voorlas, waarnaar de twee anderen met gebogen hoofd luisterden en mee baden; zoo gezien van uit den afstand waar ik op stond, was het een volmaakte groep van drie figuren, die een beeldhouwer geïnspireerd zou hebben door de volmaakte harmonie van lijnen en door de grootsche uitdrukking van droefheid en rouw.

Op de teenen sloop ik het gebouw uit om niemand te hinderen en het warme der buitenlucht deed mij aangenaam aan. Geheel nog vervuld van de drie donkere gestalten, die ik gezien had, wandelde ik droomerig verder, maar toen ik een eind door de warme zonnige straat geloopen had, werd ik opnieuw getroffen door eene jonge schoone vrouw, die met echt Spaansche grandezza aan den overkant der straat voortging. Zij was in licht geel satijn gekleed, waarop een zwart kanten mantilla een heerlijk kleureneffect maakte die,

hoofd en kapsel voor de zon beschermend, een groote breede schaduw op haar voorhoofd wierp, welke bijna tot aan hare donkere wenkbrauwen reikte. Wat het beeld echter voltooide, was, dat zij in hare groote bloote rechterhand vol ringen een lange wiegelende plant droeg, aan welker steel twee schoone rozen prijkten. Zij droeg die met al de bevalligheid, die eene welopgevoede vrouw ten toon spreidt, als zij iets fraais ter schouw draagt.

Het duurde niet lang, of zij werd in haar voortgaan gestuit door twee meisjes, natuurlijk vriendinnetjes; zij droegen beide geborduurde witte mantilles over paarsch-zijden kleedjes en hielden haar waaiers vlak voor haar oogen om voor de zon heen te zien; daar werd omhelsd, gelachen, op de schouders geklopt, de bloemsteel werd bewonderd en men ging verder.

Het begon warm te worden en mijne gele dame ging in de schaduw van den overkant; een weinig verder was er weer eene ontmoeting; het waren twee zonnig uitziende kindertjes, die elkaar bij de hand hielden, zeker kinderen van een zuster of aanverwante, want zij werden vreeselijk gekust, toen bij de hand genomen en op een drafje ging het aardige groepje een suikerbakkerswinkel in, die in de nabijheid was.

Zulk een suikerbakkerswinkel in Spanje heeft heel wat in; men zou zeggen een wereldtentoonstelling van suiker; behalve de taartjes en pastijen die overal op schragen hun zoete lucht verspreiden, staan er zaken, die men nooit gedroomd had te kunnen eten: mandjes met steenkolen, een doosje met fijngesneden tabak, rolletjes bindtouw en papier en pennen; ik zag heel aardige couvertjes van witte suiker, waarin, van geel feuilleté gebak, briefjes waren met suikerletters au choix. Dien schoonen winkel ging ook ik binnen, maar ik werd bij mijn binnentreden dadelijk gestuit door een buitengewoon gedienstige matrone, die mij vroeg wat mijn verlangen was. Daar stond ik; zij wees mij van alles. Vooral de chocolade-

afdeeling kon zij zeer aanprijzen; ik liep van den eenen zoeten hoek naar den anderen en moest mij er eindelijk toe bepalen om een paar vrij groote poppen van suiker te koopen, om, zooals ik zei, mijn kamer wat op te sieren.

Mijn kunstwerken werden behoorlijk ingepakt met een aardig lintje om het te dragen en toen alles: betaling, bedankje en groeten afgedaan waren, zag ik naar mijne gele schoonheid en naar de kinderen; maar zij waren weg en uit mijn oog verdwenen en ik kon ongetroost met mijn suikergebak aan de hand in de straten van Barcelona verder gaan. Gelukkig dat het Café de los Señores, waar mijn reisgezelschap mij wachtte, niet ver af was en toen bij den ingang de limpia bota's jongens op mij af kwamen om mijne schoenen te reinigen, wierp ik hun mijn pakje toe, dat zij, over elkander buitelend, open maakten en er om vochten wie het eigenlijk bezitten zou.

Barcelona is de eigenlijke stad van Spanje, die het rijk met het overige Europa verbindt; hier is niet dat langzame onverschillige, dat de overige Spaansche steden, zelfs Madrid, kenmerkt; hier heerscht leven en beweging. Matrozen, werkvolk van de fabrieken, voerlieden en pakdragers verdringen elkander op de straten. Vooral op het ruime plein waar het standbeeld van Columbus staat, is een levendig vertier, dat aan eene Europeesche handelsstad doet denken.

Op dit plein aan den voet van het reusachtige Columbusbeeld zat achter een mat, die haar voor de zon moest beveiligen, een vrouwtje, dat de afbeeldingen van het monument en het portret van Columbus verkocht met toepasselijke bijschriften. Ik vroeg aan het oudje of zij veel van deze plaatjes verkocht. Zij zeide, dat zij nog veel meer te koop had; want zij begreep, dat ik verwonderd was, dat zij daarmede alleen in haar onderhoud kon voorzien. „Kijk eens

hier," en zij haalde van onder een zwart zeildoek een groot pak voor den dag — „hier hebt u alles bij elkaar, de portretten van iedereen uit onze groote stad." Inderdaad het was eene bonte verzameling prenten en photographiën door elkander. De aartsbisschop van Barcelona met al de grootwaardigheden van zijn huis; de generaals en commandanten van het garnizoen; de Alcalde en de leden van den raad; professoren der academie en kunstenaars; een massa van al de acteurs en actrices; de toreadors met hun troep en eindelijk, de zangers en zangeressen van alle koffiehuizen en theaters. Sommige plaatjes stelden gebouwen en feestzalen voor, optochten en vergaderingen; een chaos, die niet onaardig de groote stad met hare levendigheid en bedrijf deed kennen. „Maar dit, Señor," zei ze, „deze dame moet gij koopen." Zij liet mij twee afbeeldingen zien, de een was een aardige boerin van Cataloniё en de andere eene dame op de planken, omringd door publiek. „Daar zijn er twee," zei ik, maar met een knipoogje zei ze: „het is toch maar een, gij moet haar gaan zien; zij speelt hier." Zij wees naar den hoek van een der naastbijzijnde straten, „maar," ging zij voort, „zij speelt er niet lang, slechts twee maanden in het voorjaar en den anderen tijd is zij de gehoorzame dochter van haar vader en doet het boerenwerk als ieder ander, maar het tooneel is haar leven en zij speelt als niemand. Zij zijn allen gek met haar en ik ook." Toen nam zij de kaartjes, kuste ze en reikte ze mij over in eene rose enveloppe; de prijs was een halve peseta.

Natuurlijk was mijne nieuwsgierigheid opgewekt. Ik vertelde aan mijne reisgenooten het gehoorde en daar zij meest bij dag speelde, daar de avonden te warm waren, gingen wij in den namiddag op het huis af, dat ons door de oude vrouw was aangewezen.

Ai, welk een theater! Een vuil, vervallen huis, waarvan

de benedenvertrekken voor winkel of rommelkamers dienden. Wij gingen een langen donkeren corridor door en kwamen zoo aan eene groote vierkante ruimte, van boven verlicht; een trap terzijde voerde naar de galerij. Nu begrepen wij, wat het was. Het was een volkstheater en koffiehuis, waar gespeeld, gezongen en van alles gedaan werd; matrozen, voerlieden met hunne lange zweepen en allerlei boeren en boerinnen

zaten op lange, lage banken, waarvoor even zulke tafels stonden; geen spiegel noch eenige versiering was aanwezig. Met de ellebogen op de tafels geleund, zat het publiek met kleine glaasjes manzanille of limonades, of wel met dobbelsteenen in een houten bak te praten en te spelen onder de voorstelling; eene rose dame was bezig een grappig liedje te zingen, dat, door sommigen uit het publiek nu en dan meegezongen, met voetgestamp op de maat begeleid werd. Het gordijn viel en een papier werd er op gespeld, waarop stond La Guerita. Dat was de naam der vrouw waarom wij gekomen waren. Een handgeklap begroette de annonce en het gordijn ging dadelijk op. Ik had een boekje van de voorstelling gekocht en kan het dus nu nog vertellen. Eene donkere knappe vrouw uit het volk trad op, zij vloog om zoo te zeggen naar voren tot op den rand van het tooneel en riep: Is hij niet hier? en tot het publiek: hebt gij hem niet gezien? Zij zocht met hare groote oogen overal de zaal rond en met een ontroerde stem sprak zij: „hij moet hier zijn, hij had het mij beloofd, dat ik hem op dit uur hier vinden zou. Den ganschen dag moest ik hem zien en spreken, ik zocht hem op de straten, tusschen de volksmenigte op de markt, ik kan niet meer, mijn borst hijgt van ongeluk en vermoeienis." Zij zonk op een stoel neer, scheen te bezwijmen en sprak stil voor zich heen: „Ach! Pedro, hoe komt gij mij nu anders voor, dan toen ik uwe oude moeder oppaste en gij des avonds op de bank voor de deur daar naast mij kwaamt zitten." Het treurige gelaat der actrice werd toen geheel anders; zij vertoonde de bevalligheid en verliefdheid van eene enamorada, lachte ter zijde en deed, alsof haar minnaar naast haar zat en zij zijne kussen met hare handen afweerde; maar spoedig daarop stond zij recht overeind en knielend lag zij voor een klein Mariabeeldje, dat aan de coulisse gespijkerd was. Met haar beide handen opgeheven, riep zij, met een prachtige

altstem: „*Oïme Madre de Dios!* Sta mij bij in dat uur van gevaar, dat ik zal moeten ondergaan, maar... dat het kind een schoon kind zij, dat ik het hem zal vertoonen als een engel die hem betoovert." Zij stond op en alsof zij een kind op haar arm wiegde, riep zij: „Ziet, ziet, wat is het schoon! wat lacht het vriendelijk, neemt het toch, kust het toch, wij zullen het samen koesteren en liefhebben." Zij deed daarbij de mimiek, alsof er alles gebeurde met een klein kind dat om haar heen was. Zij beurde het in de hoogte, wandelde er mee aan de hand, zette het neer en danste er voor heen en weer. Opeens luisterde zij heel aandachtig; men hoorde eene mandoline in de verte en met eene wonderlijke uitdrukking van geluk en zaligheid op het gelaat, riep zij: „Daar is hij, daar is hij!" en vloog hals over kop de deur uit zooals zij was binnengekomen, en het gordijn viel. Oorverdoovend geroep en handgeklap van het publiek. Zij kwam terug om de bijvalsbetuigingen in ontvangst te nemen; maar zelfs hierin was eene onbeschrijfelijke mimiek, zij deed alsof zij aan ieder van de kerels die haar toejuichten een handdruk gaf en hunne kreten en bravo's tegen hare borst drukte, met een gevoel van innige dankbaarheid. De geheele voorstelling had zoo wat een kwartier geduurd en het kwam mij voor, alsof ik eene heele geschiedenis had zien gebeuren.

In de drie of vier groote schouwburgen die Barcelona bezit, zouden wij waarschijnlijk heel wat anders gezien hebben, maar zou het meer echte kunst geweest zijn?

Door de groote en kleine straten van Barcelona wandelende, zagen wij hoe hier veel in de open lucht plaats vindt, wat bij ons binnenskamers gebeurt.

In de prachtige winkelbuurten zitten mannen op straat kaartjes te drukken, photographieëen te maken en portretten te knippen, zwarte silhouetten op wit papier, dikwijls eene

zeer goede gelijkenis gevend. Maar in de achterstraten is het volk gewoon het gedeelte van de straat vóór hun huis als hun eigen woning te beschouwen.

Daar had een drukke moeder haar dochtertje voor de deur op een stoel gezet om haar behoorlijk te reinigen en te verschoonen; een voerman ging van zijn bok af om zijn eten te gebruiken, dat op een tafeltje voor de deur van zijne woning werd klaar gemaakt, en dat alles ten aanzien van en onder gesprekken met buurlieden en vrienden.

Voor de deur van eene woning waarop allerlei opschriften te lezen waren van genezingen en wonderdadige kuren, was de eigenaar, een wonderdokter, druk bezig om ten aanzien van het publiek den gewonden voet van een sjouwerman te verbinden. Het was een schilderij, Jan Steen waardig. De grijze, hooggekuifde dokter was bezig het naakte lichaamsdeel met sponsen en lappen te behandelen en een jongen op bloote voeten, die een bak met water vast hield, had veel moeite een troep kinderen weg te jagen, die dit interessante voorval wat al te nauwkeurig wilden opnemen. Een gezellig tafereel vol kleur en leven. Wij waren ook bijzonder getroffen door de groote inscripties, die de muren van des dokters huis zoo belangwekkend maakten. Daar was geen kwaal, of hij wist er raad op en ieder middel was met zijn naam onderteekend. Voor de ramen waren prachtige flesschen uitgestald, met... wat dunkt u? Het waren lintwormen op sterk water, waarvan hij hoog- en laaggeplaatste personen verlost had. Hunne namen en adressen waren daarbij opgeteekend. Zieke lichaamsdeelen waren op groote flesschen voor andere ramen geplaatst, terwijl boven de deur een zeer vergroote lavementspuit heen en weer wiegelde.

Terwijl wij zoo het een en ander opnamen, had intusschen de dokter zijn werk volbracht en de gewonde werd door twee

kameraden weggedragen onder uitbundig gejubel van een hoop straatjongens en rumoerige kinderen.

Toen wij eindelijk de Rambla weer bereikten, was er weer iets anders, een verjaringsfeest van den bisschop, waar een ieder belang in scheen te stellen.

De groote kerk dicht bij het plein van Columbus, was prachtig verlicht en scheen bij den avond als een lichtbaak in het donker. Van binnen was er orgelmuziek en gezang en aan de deur stond de kerkbewaarder met zijn grooten staf in de hand, met eenige andere kerkbedienden in prachtige kleederen. Om de deur stond eene stille menigte te wachten; langzaam naderde de muziek den uitgang, een prachtig rijtuig reed voor. Daar kwam de bisschop zelf, voorafgegaan door eenige knapen met brandende kaarsen in de hand; de bisschop, een statig, mager figuur, zegende het volk aan de deur en nam plaats in zijn rijtuig. Uit de omringende huizen werden bloemen gestrooid, kinderen boden bouquetten aan en begeleid door eenige fakkels en een vroolijke muziek wandelden wij achter den stoet tot aan onze fonda, die niet ver af was.

VERTREK UIT SPANJE.

De dagen van onze reis door Spanje waren geteld, des anderen daags zouden wij de grenzen over trekken en door Frankrijk tot Perpignan reizen. Nu niet weer in eens over Parijs naar huis, maar langzaam met kleine dagreizen vingen wij onzen terugtocht aan.

Het was dien middag van ons vertrek zonnig en heerlijk en toen wij stil hielden, eenige uren voor de grens bij Gerona, stapten wij nog eens uit om de schoone omstreken en het eigenaardig hoog en laag gelegene stadje te beschouwen. De lust bekroop ons om onze koffers en doozen maar door te laten trekken en zelf in Gerona te overnachten; maar het

sein van vertrek werd gegeven, besluiteloos gingen wij weer in onzen waggon, voort ging het, en wij waren over de grenzen.

Wij hadden ieder voor zich een gevoel alsof wij iets verkeerds bedreven, door nu reeds heen te gaan, een gevoel van niet genoeg gezien te hebben, van wat op onzen weg was om opgemerkt te worden, en dat, wat wij zoo gelukkig waren geweest te kennen en te genieten, scheen ons toe niet genoeg gewaardeerd te zijn.

Was het niet vreemd, dat juist nù het weer ging veranderen; de lucht betrok, grijze grauwe kronkelwolken belaagden den horizont. Het zonnige vaarwel aan Barcelona veranderde in een somber, regenachtig afscheid aan Spanje, toen wij de grenzen over gingen, en het was alsof er slechts in Spanje zon was en wij door het te verlaten, in de grauwe alledaagschheid werden teruggedreven.

Zeer laat in den nacht kwamen wij te Perpignan aan. Het was zoo donker, dat het moeielijk was iets van de plaats te onderscheiden en toen onze koetsier druipnat en koud ons aan het hotel bracht, waar men van onze komst onderricht was, konden wij nergens licht zien branden, noch eenig menschelijk wezen bespeuren. De groote porte-cochère stond aan, wij gingen binnen, maar bevonden ons in een donker hol, waarin wij geen doorgang konden vinden. De koetsier echter wierp zijn mantel af en ging ons voor, tot wij in een hoek iets gewaar werden, waarop wij af gingen. Daar stond een kaarsje te branden op een hoop koffers en kisten en daaroverheen lag een jonge kerel met het hoofd achterover in diepen slaap. Het kleine licht wierp reusachtige schaduwen op den muur, de neus van den slapende was monsterachtig groot daarop afgeteekend en zijn beenen zoo lang dat zij den geheelen muur langs liepen. Dit Rembrandtieke effect van het kleine licht in deze donkere ruimte met zijn

fantastische schaduwen op vloer en zoldering, deed ons een oogenblik onze geheele vermoeidheid en koude bijna vergeten. De slapende hoorde niets, wat wij ook riepen. Wij sloegen met parapluies en stokken tegen de kisten dat het kraakte; de koetsier riep hem bij zijn naam en schudde hem hevig bij de schouders. Niets hielp. Eindelijk ging hij, daar hij den stal kende naar de pomp, nam een blikken bak, vulde dien met water en druppelde toen met zijn hand het koude vocht over des slapenden jonkmans neus en oogen; dat hielp, de oogen werden geopend en met een slaperige beweging der armen stond hij op. Gewoon aan zulke troebelen zeide hij: „Oui, oui, messieurs, uwe kamers zijn gereed." Toen werden kaarsen aangestoken; wij gingen de krakende trap op en moesten zonder spaansche chocolade in den kouden nacht onze legerstede opzoeken.

Zoo waren wij nu in Frankrijk en hoorden geen woord Spaansch meer spreken; de eigenaardigheid van onze reis was weg. Weg waren de onbebouwde rotsgronden, de geheimzinnige, rare dorpen met hun arme bedelende bewoners. Het was een gewone aangename omgeving en de menschen precies als wij zelf.

Wij doorreisden een vriendelijk met bergen en watervallen afwisselend landschap en toen wij Avignon bereikten was het natuurlijk, dat wij het bekende liedje zongen:

Sur le pont d'Avignon l'on y danse et l'on y danse
Sur le pont d'Avignon l'on y danse tout en rond.

Maar het zingen houdt op als men de beroemde stad bereikt heeft. Sombere kleine straatjes, oud en toch niet mooi, met hier en daar een enkele moderne straat. Gelukkig vonden wij een goed onderkomen in ons hotel, dicht bij de groote rivierbrug, die wij zooeven hadden bezongen.

De rivier is de Rhône, de held van dit romantisch land,

hij is het, die ons Avignon deed waardeeren. Aan den voet van den grooten berg, waarop Avignon gebouwd is, loopt zijn snel stroomend water met groote golven naar zee en geeft aan de slapende pausenstad leven en beweging.

Evenals in Toledo gaat de weg door de stad van de rivier naar boven, steeds door kromme straten en over kleine pleinen tot men boven het groote marktplein bereikt.

Ik weet niet, hoeveel kerken wij wel voorbij kwamen; ook kerkelijke gebouwen, kloosters en seminariën doen het hunne om de stad een somber aanzien te geven. Eindelijk komt men op een ruime plaats, dat het hoogste punt van de bergstad is en waarvan de straten naar beneden dalen. Oude gebouwen zijn hier en een plantsoen geeft het einde van den bergrug te zien, en hier verrijst in het midden het hoog opgetrokken paleis der pausen.

Het is een nog altijd karakteristiek historisch gebouw in weerwil van de vele restauratiën, afgebroken torens, neergehaalde muren en wie weet wat niet al, dat in den loop der tijden dit gebouw heeft ondergaan; het maakt ook nu nog een machtigen indruk. Men twijfelt er geen oogenblik aan voor een monument te staan, dat voor vele eeuwen belangrijke bewoners huisvestte. Het is eigenlijk geen paleis, het is een versterkte burgt met een groote, afzichtelijke gevangenis er naast. Wonderlijke tijden, toen men de woonplaats van de hoogste noblesse vergezeld deed gaan van een kerkerhol van zoo grooten omvang. Wat wij gevoeligheid noemen, heeft men zeker in die uitsluitend godsdienstige perioden niet gekend. Een paus met een zwaard in de hand, was een beeld, dat in die dagen geen verwondering wekte. In het midden van den grauwbruinen, verweerden muur der gevangenis is een venster van zware ijzeren bouten voorzien en van daar uit kon de gevangen tribuun Cola di Rienzi de executies zien, die op het plein voltrokken werden. Op den stellig

nog oude trap voor den hoofdingang stond paus Clemens zijn zegeningen over de toegestroomde pelgrims uit Italië en Spanje uit te spreken, of de Koningen van Frankrijk hulde te bewijzen. Maar den droomer over die schilderachtige tijden wordt helaas een platte teleurstelling bereid, want als men het paleis wat nader beschouwt, bemerkt men, dat het thans... eene infanteriekazerne is. Toch gingen wij de trap op en den grooten hoofdingang door, maar een oprukkend peloton van fransche infanteristen versperde ons den weg en wij daalden weer van dit antieke gebouw naar beneden, onder tromgeroffel en onder het commandogeroep van een Fransch officier met kepi en roode broek.

Er is toch ook een gedeelte der stad dat men het drukke gedeelte kan noemen; hier is de markt, hier is de beurs, maar ook hier weer een groot klooster van den Heiligen Eutropius en verderop een klooster van het Heilige Sacrament, een Piusplein, een Kapel van de Witte Boetedoeners, een klooster aan den Heiligen Franciscus van Assisi gewijd, en tusschen dit alles in kwamen wij op een pleintje, dat Place Jérusalem heette.

Daar zag ik een Hebreeuwsche spreuk staan op een klein laag gebouw; dat was de Synagoge. Ook hier dus zijn zij heen verslagen, dacht ik, mijne veel beproefde stamgenooten; tusschen zoovele instellingen der heidenen, leeft hier nog het uitverkoren volk. De plaats scheen mij toe door vele Joden bewoond te zijn; ik ken hun gebaren en bewegingen en hunne niet te miskennen gelaatstrekken. Maar het scheen, dat ook een hunner mij als zijn broeder herkende; tenminste hij kwam op mij af en vroeg, of ik niet een der hunnen was en waar ik vandaan kwam; hij zag, dat wij vreemdelingen waren. Misschien dacht hij, dat wij de hulp der gemeente noodig hadden, want onze kleeding zag er niet best uit;

medelijdend bood hij aan mij naar den gemeente-voorzitter te geleiden. Ik antwoordde, dat hij zich niet vergist had, maar dat ik de hulp der gemeente vooralsnog niet noodig had. Toen zag ik den man eens ernstig aan. Het was duidelijk een Russische Jood; een bruine, grove baard hing hem over een versleten soort tabbaard en zijn gebogen hoofd met diepe rimpels was met een bonte muts gedekt. „Hoe komt gij hier?" vroeg ik, „gij zijt geen Franschman." „De heilige, zijn naam zij gezegend," sprak hij, „heeft mij ver van mijne woning gedreven. Ik was een welgesteld fabrikant in wollen goederen," hij noemde mij eene plaats in Rusland, die ik vergeten ben, „maar een brand heeft mij alles ontnomen. Ik stond een dag daarna met mijne vrouw en vijf kinderen bijna ongekleed op straat en hoewel mijne buren mij met alles hielpen, de regeering duldt niet, dat een Jood arm is; ik werd overal uitgedreven, heb gezworven en gebedeld bij onze broeders en, daar ik looier van mijn ambacht ben, heb ik hier eindelijk een plaats gevonden. Hier zijn vele fabrieken en de Franschen zijn knap in het vak en vriendelijk voor den behoeftigen mensch." Ik vroeg, of hij zich hier terecht kon vinden en naar zijn smaak kon leven. „Ach! dat ik zulk een zondaar ben," klaagde hij, „neen, wij leven hier immers niet als ware geloovigen? Neen, hier is geen woning voor de wachtenden op onzen Messias, niet een leven voor hem, die onze wetten behoorlijk in acht moet nemen. Waar wil ik ongezuurde brooden laten bakken voor het Paaschfeest en waar kan ik het Loofhuttenfeest vieren? Het ergste is nog, dat mijne kinderen zoo van alles vervreemden. Geen woord Hebreeuwsch wordt hun geleerd en ik vrees, ik vrees, dat zij hun afkomst niet meer weten te waardeeren.

Ik troostte den ouden man zoo goed ik kon en treurig klonk zijn zegenwensch voor mijn behouden tehuiskomst.

Door eene der kleine achterstraten, die op de Place

Jérusalem uitloopen, kwamen wij aan het moderne gedeelte der stad, waar het nieuwe stadhuis staat en alle huizen van de nieuwe Straat van de Republiek met vervelende regelmatige daklijsten tegen de lucht uitkomen. Maar hier was ook ons hotel, de table d'hôte wachtte mij en ook het rustuur na den eten.

Het schijnt, dat ik dien middag door de drukkende warmte en de lange wandeling mijn middagslaapje langer rekte dan mijne jonge vrienden lief was; ten minste, toen ik wakker werd, waren zij verdwenen en ik kon dus op mijn eigen gelegenheid wat rondwandelen. Ik voelde mij door de warmte tot het water aangetrokken en zoo ging ik den tegenovergestelden kant uit van dien wij des morgens genomen hadden. Spoedig had ik het benedengedeelte der stad bereikt. De beroemde oude brug, waarvan het liedje spreekt, was daar; ik zag er echter niet op dansen, het was er eenzaam en verlaten, ook zou men de brug niet over kunnen dansen, zonder in den diepen zwellenden stroom neer te storten, want een groot gedeelte van de brug is weggeslagen en het nog bestaande vormt eene ruïne midden in het water. Ik zocht en vond een andere brug een weinig verder, die mij den toegang gaf tot den overkant van den Rhône-oever. Hier was het koel en frisch, de wind was langzaam opgekomen en had de atmosfeer gedund. De plaats, waar ik mij bevond, was hier en daar beplant met wonderlijke, vreemd gedraaide platanen, wier takken in allerlei bochten over het zand hingen, dat hier den Rhône-oever bedekt. Het water stroomde met groote snelheid in breede golven vlak naast mijne voeten en er lagen groote steenen op den weg, gemakkelijk om er zich op neer te zetten. Dit deed ik en liet de omgeving op mij werken.

De kleur van het water was blauwachtig wit met reflexies van het roode licht der ondergegane zon; alles uit den omtrek

weerkaatste in dezen stroomenden spiegel der Rhône en het paleis der pausen, dat hoog boven alles uitstak, werd in de rivier met al zijn torens en hoeken weerkaatst; telkens werd het door den stroom weggevaagd en telkens weer werd het zichtbaar, en zoo was het ook met de lichtwolken, de bergen en landen die telkens op nieuw kwamen en verdwenen. Ik kon mijn oogen niet afhouden van dit afwisselende schouwspel.

Intusschen, al peinzende, zag ik niet, dat het avondrood verdwenen was, ik keerde mij om en zag naar het land en de bergen achter mij; ik kon slechts met moeite het pad onderscheiden, dat ik geloopen had; mist en duisternis lag over het water, wel hoorde ik het nog altijd klotsen, maar den overkant zag ik niet meer; stad en omgeving waren verdwenen en het pauselijk paleis, evenals al het andere, was voor mijn oog in het niet verzonken. Ik stond schielijk op om naar het hotel terug te gaan en liep den weg op dien ik meende gekomen te zijn om de brug te vinden; maar ik liep en liep, het duurde veel langer dan ik dacht en ik begreep niet, waar de brug gebleven was, die mij over den stroom aan den overkant moest brengen. Ik ging toch maar voort en dacht dat er wel iemand, die den weg wist, zou komen aanloopen, maar het werd al eenzamer en grauwer om mij heen. Zou het nu gaan spoken? dacht ik, want in de verte kwam eene lange, witte, zwevende gestalte op mij af. Ik bleef staan, maar nu vergiste ik mij niet. Ik hoorde spreken, ik zag twee witte gestalten, ik zag eindelijk nog meer; het waren nonnen, die achter elkander twee aan twee het voetpad opkwamen langs de boomen, waar ik mij bevond. Ik week terzijde en volgde op eenigen afstand hare schreden, want het kon niet anders, of dit was ook mijn weg; zij moesten naar de stad en in haar klooster terug.

Even langzaam als die der rijzige, stil met elkander sprekende zusters was ook mijn tred en eindelijk, zoo waar,

daar was de brug, die ik gemeend had aan de andere zijde te vinden.

Nu hield ik een oogenblik stil, want ik wilde de kleine schare voor mij de brug laten overtrekken. Het mystieke tafereel wilde ik in mijne gedachten vasthouden, grijs en duister de geheele omgeving, waardoorheen witte gestalten zich langzaam voortbewogen. — Zacht klonken hare voetstappen op het gangpad der brug en toen zij den overkant bereikt hadden, hieven zij een eentonig psalmgezang aan, dat van over het water met het ruischen van den stroom tot mij doordrong en eene wonderlijke treurigheid bij mij wekte; het gezang werd al minder en minder, de nonnen trokken de stad in tot eindelijk alles weer doodstil om mij heen was en ik begreep, dat ik mijne schreden verhaasten moest.

Haar „amen" echter klonk mij nog altijd zoo aangrijpend in de ooren, want het was als zeiden zij „amen" op mijne reis en dat ik nu maar naar huis moest gaan.

Avignon toch was de laatste plaats, die voor ons reisplan als belangrijk was aangeteekend. Onze zwerftocht was geeindigd, eenige dagen reizens nog en het vaderland zou weer voor ons opdoemen. Ik stapte de brug over, klom langzaam de straat op naar mijn laatst vreemd nachtverblijf en trachtte mij in slaap te wiegen met gedachten aan eigen huis en haard.

En den lezer die mij tot hier gevolgd heeft, wil ik nog zeggen, dat wij behouden en wel in het vaderland terugkeerden; familie en vrienden juichten ons toe bij onze behouden aankomst, maar de hand die vroeger het warmst werd uitgestoken om mij te ontvangen, zij was er niet.

EINDE.